

Het 75-jarig bestaan van „De Militaire Spectator”.

Op Woensdag 25 Januari 1832 was het, dat de 1ste Luitenant der Rij-
dende Artillerie Dr. J. C. VAN RIJNEVELD ¹⁾ „in kantonnement te XXX”
(een N. Brabantsch dorpje) ²⁾ schreef zijn inleidend woord voor het
nieuwe militaire tijdschrift, hetwelk op Zondag d.a.v. voor het eerst
zou verschijnen.

„De Militaire Spectator”, luidde de naam van den jonggeborene.

„De Militaire Spectator”, aldus thans nog de naam van den krach-
tigen grijsaard, wiens 75-jarig vruchtbaar bestaan wij op Dinsdag 29
Januari 1907 met eerbied en dankbaarheid herdenken zullen!

Het was een vereerend verzoek, toen de tegenwoordige Hoofdredacteur
mij uitnodigde een enkel woord ter herdenking te willen schrijven,
maar tevens — ik wil daarop aanstonds met het oog op de gebrekkige
wijze, waarop ik aan die uitnodiging gevolg zal geven, de aandacht
vestigen — eene zeer moeilijke opdracht.

Voor mij, als behoorende tot eene generatie, zoeven tot oordeel des
onderscheids gekomen, heeft het toch uit den aard der zaak zijne eigen-
aardige bezwaren zich terug te denken tot in die tijden van 50, 60, 70
jaren geleden. En terugdenken alleen is niet voldoende. Welk eene
dankbare taak zou het wezen dien tijd weer terug te roepen en te laten
herleven en de militaire ontwikkelingsgeschiedenis van de laatste 75
jaren te schrijven, niet als droge historie, als militaire verhandeling,
maar als „memoire”, d.w.z. een verhaal, levend, doordat het steunt op
eigen herinnering en aangevuld door de artikelen, voorkomende in de
oude jaargangen van den Militairen Spectator. Om dat echter te kunnen
doen, moet men tot de ouderen, ja, oudsten behooren; het weinige wat
ik weet, kwam tot mij door studie, uit boeken en van hooren zeggen;
door verhalen van mijn Vader, die ze voor een deel weder van *zijn*
Vader hoorde; iets zelf doorleefds, iets van mijzelf is er niet bij en ik

¹⁾ In 1830 verkreeg v. RIJNEVELD den titel van Doctor in de natuurlijke
wijsbegeerte.

²⁾ Waar kan ik niet vinden; slechts dat v. R. behoorde bij de Rijd. Batterij
n° 13. waarvan de rechterhalve batt^{ij} op 16 Sept. 1832, de linker- op 27 Oct. '32
het veldleger te Vught rejoigneerden.

zou dus kunstenaar moeten wezen om datgene te bereiken, wat ik hierboven aangaf, n.l. het weder voor een oogenblik levend laten worden van „den goeden ouden tijd”.

Men zal mij ten goede houden, dat ik hiertoe, zoo min als tot het geven van eene historische, militaire verhandeling eene poging aanwend, doch mij beperk tot het zeggen van slechts 'n enkel, kort woord ter herdenking van het heugelijke feit, dat een Nederlandsch militair tijdschrift gedurende 75 jaren onafgebroken tot leering heeft kunnen strekken; verkondigende de denkbeelden der ouderen, ordenend die der jongeren, gevende, zool niet *de* waarheid — wie geeft die wèl? — dan toch zoo eerlijk en onbevangen mogelijk datgene, wat tot de waarheid zou kunnen voeren, en, zichzelf steeds gelijk, ondanks alle mogelijke hinderpalen en kwaadwillige aanvallen, die natuurlijk ook niet gespaard werden, op de meest waardige en wetenschappelijke wijze zijn militairen weg bewandeld heeft!

De eerste jaargang ligt voor mij; nu eens niet als „bron”, maar, ja hoe zal ik het zeggen, meer als stemmingsstuk. Het is aardig, vooral in eene oudejaarsavondstemming, rustig te bladeren in dien vergeelden jaargang, hier en daar eens te lezen en zich dan terug te denken in den tijd van onze Grootvaders, den tijd van de stokvischorders, pijpaarde, epauletten en torenhooge schako's. Wat is er al niet veranderd sinds dien Zondag, 29 Januari 1832; hoeveel is er niet verbeterd en toch ook, hoeveel goeds is er niet platgerold door het leven, hetwelk ons allen meesleurt, tot „daar geen tijd meer zal zijn”.

Het tijdstip voor het oprichten van het nieuwe tijdschrift was goed gekozen.

Ten einde het wat te laten bekomen van zijn vrijheids- en gelijkheidsroes had NAPOLEON het Fransche volk door Europa gezweept en het Nederlandsche volk, weerloos uit puren vrijheidszin, had zijne onafhankelijkheid ingeboet en zich nederig gebogen onder het juk van den Keizer, die uit louter geneeslust geducht liet gevoelen, dat de weelde, een vreemden heerscher te gehoorzamen, duur is en dat soldaten geld kosten.

Zooals immer had het militarisme het gezag hersteld, bandeloosheid gebreideld, de orde als opperste staatsdoel geponeerd en alzoo voor de zooveelste maal doen zien, dat de menschheid het vooralsnog niet zonder militarisme kon stellen, dat gewapende burgers nog geen soldaten en volksredenaars nog geen regeerders zijn!

1813 was gekomen en met behulp van vreemden waren wij vrij geworden en werden onze legerinstellingen „voor altijd” geregeld, wat hierop neerkwam, dat zij voortdurend gewijzigd moesten worden.

Waterloo, de beslissende wereldslag, was uitgevochten en met stroomen bloeds werden getemperd de gevolgen van de heerlijke vrijheidsdagen, in stroomen bloeds begonnen.

Daarna 1830/31 en de Tiendaagsche veldtocht en zoo langzamerhand begonnen wij tot onszelf te komen en konden eens omzien en denken

aan wat er nu wel te gebeuren stond. Wel was het nog ongeveer den toestand van oorlog; de Kon. Boodschap van 25 Oct. 1832 toch, kondigde den staat van oorlog weder af, welke eerst op 19 April 1839 zou eindigen; wèl was het leger nog „in de kantonnementen”, maar de groote belangstelling in militaire zaken, de verhoogde geestdrift, het aanzienlijk aantal troepen en de uitstekende geoefendheid daarvan waren factoren, welke v. RIJNEVELD als zeer gunstig voor zijn streven geoordeeld heeft.

Toen was het, dat hij de pen greep, zijn „De Spectator aan zijn lezers” schreef en de taak opvatte, die hij 15 jaren lang zou blijven volvoeren met onverslachte energie, tot meerdere ontwikkeling der officieren, ten bate van het leger en in het belang van het gansche Volk!

„Het was dan ook met groote ingenomenheid” — aldus N. J. A. P. H. VAN ES in zijn „Hist. Museum van het korps rijd. Art.”, Deel V—III A, blz. 20—: „Het was dan ook met groote ingenomenheid, dat allerwege de 1^e afl. van een militair tijdschrift werd begroet. Dit tijdschrift heeft, hoe zwaar de taak der Redactie dikwerf ook geweest is — en nog is — tot den huidigen dag een eervolle plaats in de militaire literatuur ingenomen. Wars van alle partijdigheid, bleef het steeds getrouw aan het doel: *zijne waarnemingen en opmerkingen tot nut van het leger, en daardoor ten dienste des vaderlands te doen strekken.*”

Zoo is het; zoo had v. R. het doel omschreven, na o. m. te hebben gezegd: „Het kan niet missen of hij, die met oplettendheid beschouwt — en dit moet men van eenen „Spectator” onderstellen — ontmoet soms voorwerpen, welke hij niet *schoon*; handelingen welke hij niet *goed* kan noemen. In zooverre mogen dan enkele der volgende vertoogen of beschouwingen kritisch, liberaal of in oppositie genoemd worden; nimmer zullen zij ontaarden in het misbruik van een onzer voortreffelijkste vrijheden. Bevordering van dat belang, waarvoor allen, die in Nederland wapens voeren kunnen, zich ten strijd vereenigd hebben, is het doel van den *Spectator*; en dat wordt door geen gispingen, waarin de *geest der liefde* ontbreekt, bereikt”.

Ik moet mij beperken; ware dit niet het geval, eene reeks van citaten, leerzaam voor alle tijden, zou te trekken zijn uit dien eersten jaargang. Men veroorlove mij echter nog een enkel hier te laten volgen.

In zijn „Ronde-rapport”, voorkomende in n°. 17 van 31 Aug. 1832, schreef Spectator nog o. m.:

„Andere aanmerkingen hebben aan S. de overtuiging gegeven, dat, zoo hij alles onder den dekmantel van het *anonyme* wilde opnemen, zijn opgang met *reuzenschreden* zoude plaats hebben en tot zijne materiele belangen zoude bijdragen. Doch langs dezen weg wenscht hij niet tot het doel te komen, hetwelk hij zich, bij den aanvang van zijnen werkring, heeft voorgesteld. Hij wil de achting van alle partijen verwerven, al zou zijn opgang ook nog zoo langzaam geschieden.”

En bij het einde van den eersten jaargang, in n°. 40 van 23 Juni 1833: „Hij, die met Spectator overtuigd is van de onvolmaaktheid aller

menschelijke instellingen, zal ook tevens met hem de redenen gevoelen, waarom ons militair wezen, van de grens der volmaaktheid nog altijd verwijderd is; doch daarbij zal hij ook met hem moeten bekennen, dat er, hoeveel er dan ook nog overig blijft te doen, veel gedaan is, om dat wezen die grens naderbij te brengen”.

Wat is er sinds dien al niet veranderd. Kon v. RIJNEVELD nog eens terug keeren, hoe zou hij verwonderd wezen.

Wat zou hij staan kijken, wanneer hij de rijdende batterijen met het nieuwe snelvuurgeschut met „Rohrrücklauf” zag uitrukken of wanneer men hem machinegeweren, zelfaadpistolen, automobielen en gepantserde caissons liet aanschouwen. Hoe zou hij opzien, wanneer men hem vertelde, dat vrijwilligers bijzaak, de militie hoofdzaak in ons leger geworden is; dat er zijn onder ons, die spreken van te veel militarisme in ons goede vaderland, zonder te bedenken, dat wij eigenlijk nooit geweten hebben, wat militarisme was, tenzij misschien in de middel-eeuwen; dat er zoo waarlijk patriotten gevonden worden, die voorstaan een volksleger met Nederlandsche tucht en een oefentijd van 4 maanden en korter, een en ander gebaseerd op eene vóroefening van de jeugd, die nog komen moet, doch ten opzichte waarvan genoemde patriotten alvast maar doen, alsof zij reeds tientallen van jaren in werking is! Wat zou hij niet terugdeinzen, wanneer hij, die in zijn tijd groote vervolgartikelen schreef, om te zorgen, dat de Mil. Spectator toch maar steeds voldoende copie zou hebben, om eenigszins geregeld te kunnen verschijnen, op zich zou zien aan komen dien onweerstaanbaren stroom artikelen, stukken, mededeelingen en boeken ter aankondiging en dit alles zich zag opstapelen tot een berg op zijn Redactie-tafel! v. RIJNEVELD was een moedig man; maar zou het te gewaagd zijn om te veronderstellen, dat hij, plotseling ervoor staande, van louter schrik den Styx maar weer zou oversteken? Ik vermeen van niet; het een zoowel als het andere moet overweldigend wezen. Zelfs wij, kinderen van onzen tijd, wij weten nu eenmaal niet beter of het hoort zoo, en toch, hoevelen zijn er niet onder ons, die „den kop verliezen”, in verwarring geraken en, aangetast door „morbus democraticus” en andere zenuwziekten, de meest eigenaardige denkbeelden verkondigen!

Een officier, die tijdschriftartikelen schreef was een unicum in vroeger tijden, het omgekeerde is nu het geval, en hoewel ik de eerste zal zijn om toe te geven, dat het hem nu juist lang niet altijd zit in het schrijven van artikelen en dat het zeer gewenscht zou wezen, wanneer er wat meer gestudeerd en wat minder geschreven werd, zoo wil ik er toch op wijzen, dat de wetenschappelijke ontwikkeling van het officierskorps met reuzenschreden is vooruitgegaan en zoodanig een peil bereikt heeft, dat het in dit opzicht ten voorbeeld gesteld wordt aan de officieren van alle buitenlandsche legers; zoo wil ik erkennen, dat er veel kaf onder het koren is, maar dan toch opmerken, dat de oogst nu ook zooveel grooter is!

Wat is er al niet veranderd; maar toch ook, hoeveel overeenkomst

is er niet met de tijden van v. RIJNEVELD. Om slechts een enkel voorbeeld te noemen, is het niet of het voor onze tijden geschreven is, wanneer wij lezen op blz. 133 van den eersten jaargang ¹⁾: „Onafgebroken moet, bij de militaire opvoeding de blik op het doel des oorlogs gevestigd blijven en hoe verwijderd het tijdstip schijnt, waarin de trommel geroerd wordt en de trompetten klinken, hoe meer de droom eens eeuwigen vredes zich schijnt te verwezenlijken, des te noodzakelijker is het elkander toe te roepen: GEDENK DEN OORLOG! En wanneer zulk eene waarschuwing goedgunstig opgenomen wordt; wanneer noch bespottelijke kloekhartigheid, noch onwerkdadige slapheid, deze waarschuwing verdooven, zoo zal deze eene zaadkorrel zijn voor komende tijden, welks vruchten niet zullen wegblijven.

„GEDENK DEN OORLOG!” zij de leus, waaraan op de oefeningplaatsen en theorie-zalen, in de rijdbanen, in de rustkamers en in de studeervertrekken, de overheden en ondergeschikten, administrateurs en militaire justitiebeambten, moeten denken, en die tot rigtsnoer moet strekken van hun *denken* en *handelen*! Dan zal ook in vreedestijd, de soldaat zijne eigenlijke bestemming nabij blijven.”

Is dit niet modern; had dit niet zóó, mogelijk iets minder langdradig, in het meest moderne tijdschrift van onze eeuw kunnen gestaan hebben? Voor mij, het is mij als uit het hart gegrepen, vooral die „studeervertrekken”.

Ik moet eindigen; men mocht ook mij eens beschuldigen van langdradigheid; en al zou het heuglijke feit van het 75-jarig bestaan van ons Tijdschrift dit ook eenigszins rechtvaardigen, zoo ben ik toch te veel kind van mijn tijd, om niet te weten, dat tijd geld is en dat wij dus wel eens een oogenblik kunnen stilstaan, om adem te scheppen en terug te blikken, doch dat dit oogenblik niet te lang mag duren. Een boekwerkje besprekende, verbeterde de Redactie van den Militairen Spectator eenige jaren geleden eens de daarin voorkomende indeeling van personen, al naar hun inzichten op militair gebied, en na onder 1° en 2° genoemd te hebben hen, die ik nu maar korthedshalve zal aanduiden resp. met: conservatieven quand-même, uit diverse beweegredenen, en dolzinnig vooruitstrevenden, schreef zij verder:

„3°. hen, die een open oog hebbende, zoowel voor de onvolkomenheden of voor de gebreken van het tegenwoordige als voor de eischen der toekomst, hun streven onafgebroken richten op verbetering van het bestaande; die daarbij intusschen den weg der realiteit niet voor ver verwijderde en misschien daardoor alleen schoon schijnende idealen wenschen te verlaten, en geen steen uit het bestaande gebouw willen wegbreken, zonder zich nauwgezet rekenschap te hebben gegeven van de gevolgen, welke daaruit zullen voortvloeien, of van de voorzieningen, welke daardoor vereischt worden, en die zich daarbij volkomen bewust zijn, dat, wil het bestaande niet ineenstorten, men bij elke wijziging,

¹⁾ In het artikel „De Krijgsman in vreedestijd”, n°. 17 van 31 Aug. 1832.

zoowel met de constructie van het bestaande gebouw als met de wenschelijk geachte inrichting van het gebouw der toekomst rekening moet houden. Zij zijn ervan doordrongen, dat de door hen gevolgde weg der evolutie nimmer met sprongen, doch slechts langs lijnen van geleidelijkheid tot het doel voert; zij staan echter vast in het vertrouwen, dat hetgeen eenmaal door hen verworven is, niet licht weder verloren zal gaan en dus blijvende waarde heeft.

„Natuurlijk wordt bij de vorenstaande indeeling uitgegaan van het denkbeeld, dat men te doen heeft met ernstige menschen; reclamezoekenden, marktschreeuwers, enz., die wellicht mochten worden aangetroffen, mogen hier buiten beschouwing blijven, omdat bij hen ontbreekt, wat het kenmerk is van alle overigen: de goede trouw.”

Een onafgebroken streven naar verbetering, evenwel met bezadigdheid en wijsheid, nauwgezette plichtsbetrachting en goede trouw! Moge de Militaire Spectator deze leuzen gedurende nog vele, vele jaren na dezen, zooals tot heden getrouw blijven en moge hij, ter belooning van zijn streven als Wachter, op de vraag „Wat is er van den nacht?” nog eenmaal kunnen antwoorden: „Het daghet in den Oosten!”

Laten wij hopen, dat het licht, aldus begroet, eene Nederlandsche zon zal blijken te zijn!

F. A. G. BEELAERTS VAN BLOKLAND,
Bibliothecaris v/h Dept. v. Oorlog.

's GRAVENHAGE, 31 December 1906.

Chronologisch Overzicht.

1832. Redacteur: Dr. J. C. VAN RIJNEVELD, 1^e Luit. Rijd. Artillerie, wordt in 1847 benoemd tot Kolonel-Comt. Art. in O.-Indië.
- 1848 (begin). Redacteur: A. W. P. WEITZEL, 1^e Luit. der Jagers, bijgestaan door E. H. BROUWER, Bibliothecaris K. M. A.
De 2^e serie begint; het formaat van kwarto verandert in roy. 8vo.
- 1853 (Dec.). Redacteur: L. MULDER, 1^e Luit. K. M. A.
1856. Uitbreiding van 3 tot 5 vellen: 3 als tijdschrift, 1 wetten en 1 bloemlezing (tot 1861); tevens begin van de 3^e serie.
- 1859 (voorjaar). Redacteur: G. F. W. VIJGH, 1^e Luit. Inf., leeraar N.S.S.
- 1861 (begin). Idem: H. M. F. LANDOLT, 1^e Luit. Grenadiers.
- 1864 (1 Jan.). Idem: W. C. HOJEL en C. D. H. SCHNEIDER, 1^e Luit. Art.
1865. Algemeen register tot en met 1864 door Jhr. P. A. SERRARIS.
In 1864 was eene nieuwe rubriek: Overzicht buitenlandsche tijdschriften, geopend; de medegedeelde artikelen werden vermeld onder elk tijdschrift. In 1874 werd deze indeeling gewijzigd en wel zoodanig, dat de artikelen kwamen onder verschillende krijgskundige en andere vakken.

- 1868 (Jan.). Redacteur: F. ERMERINS, 1^e Luitt.-Ingr.
1870 (Nov.). Idem: Idem en C. L. VAN PESCH, 1^e Luitt. Art.
1871 (Dec.). Idem: C. L. VAN PESCH, 1^e Luitt. Art.
1876. Begin van de 4^e serie.
1888 (1 Aug.). Redacteur: C. J. SNIJDERS, Kapitein-Ingr. K. M. A.
1894 (1 Sept.). Idem: G. J. C. A. POP, 1^e Luitt. K. M. A.
1898. Begin van eene nieuwe serie.
1902 (1 Dec.). Redacteur: W. F. POP, Kapitein Gen. Staf, leeraar H. K. S.
1903. Eene nieuwe rubriek: „Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen” wordt opgenomen.

De oorlogsbegrooting voor 1907 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Konden wij er ten vorigen jare op wijzen, dat de behandeling der begrooting van oorlog, zoowel in als buiten de Kamer, bijzondere belangstelling gewekt had, de meer dan gewone aandacht, in dit jaar aan dit Hoofdstuk der Staatsbegrooting gewijd, overtrof die van het voorgaande in alle opzichten. Hoezeer wij dat medeleven van een steeds groter deel der natie in de lotgevallen van het leger onder alle andere omstandigheden van harte zouden toejuichen, ditmaal kunnen wij, helaas, ons niet verbeugen over een overigens zoo verblijvend verschijnsel: er waren en werden ditmaal te veel persoonlijke elementen in den strijd betrokken, dan dat deze zakelijk gevoerd *kon* worden en ook zakelijk gevoerd *is* geworden. Vooral dat deel der pers, dat oppositie voerde tegen het beleid van den Minister van Oorlog, heeft zich uitgeput in het leveren van afbrekende critiek en . . . dat niet alleen ten aanzien der voorgestelde maatregelen. ¹⁾ Dat afbrekende element in de critiek — nu eens niet de persoonlijke, maar de zakelijke — is zoo overheerschend geweest, dat zelfs zij, die zich vroeger meer of minder onbewimpeld ten gunste van de afschaffing van het blijvend gedeelte hadden uitgesproken, thans meenden zich te moeten onthouden of zich tot een non possumus te kunnen bepalen, in stede van, waar verschil van meening omtrent de uitvoering van een belangrijke maatregel nimmer is uitgesloten, met behoud van hun beginsel den huns inziens beteren weg ter bereiking van het doel aan te geven. Is het wonder, dat, als dit reeds viel op te merken bij hen, die voorheen geenszins vijandig tegenover dezen maatregel gestaan hadden, van hen, die ten aanzien daarvan nimmer van eenige ingenomenheid hadden blijk gegeven, nog meer en nog scherper critiek gehoord werd. Dit was o.i. vooral daarom te betreuren, omdat daar, waar over een beginsel beslist moest worden, de strijd vaak verliep in beschouwingen over het al of niet noodzakelijke van het behoud van oppassers, hakselsnijders, parkknechts, enz., wat in den grond der zaak slechts bijzaken

¹⁾ Als één voorbeeld onder vele wijzen wij hier op de artikelen in het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad van 3, 4 en 5 December 1906, die zich door den daarin aangeslagen toon allerongunstigst onderscheiden hebben.

Wien,
introemij

waren. En het beginsel, waarom het hier ging, was toch werkelijk niet zonder groote beteekenis voor ons leger, vooral in zijne — door zoo velen gewenschte — evolutie naar een z.g. volksleger; het gold namelijk niet meer of minder dan de vraag of, waar allerwegen een streven naar meerdere veralgemeening van den dienstplicht wordt waargenomen, kan en mag worden vastgehouden aan een stelsel, waarbij de dienstplichtigen zonder dringende noodzaak langer dan voor hunne eerste-oefening noodig is, onder de wapenen mogen worden gehouden. Deze vraag moet allereerst beantwoord worden en daarna die, of de tegenwoordig voor den eerste-oefeningstijd door de wet vastgestelde duur van het verblijf onder de wapenen — bij de onbereden troepen hoogstens 8½ maand en bij de bereden korpsen hoogstens 18 maanden — al dan niet voldoende geacht moet worden om de miliciens tot goed bruikbare strijders te vormen. Was omtrent deze beide hoofdpunten een bevestigend antwoord verkregen, dan betroffen alle andere vragen — van hoe groot aanbelang ook, op zichzelf beschouwd — slechts detailpunten, n.l. het treffen van die voorzieningen, waardoor aan het gestelde beginsel zoo goed en zooveel mogelijk uitvoering werd gegeven.

Dat het treffen van die voorzieningen uitgaven zou medebrengen, sprak vanzelf, maar deze mochten voor de beoordeeling van den maatregel op zichzelf niet beslissend zijn. De Heer ARTS gevoelde dit zeer juist, toen hij zeide: „Nu geef ik dadelijk toe, dat men de geldelijke bezuiniging door den maatregel te verkrijgen niet te hoog mag aanslaan, want het zal niet kunnen uitblijven, dat voor het onderhoud, het poetsen en schoonhouden van gebouwen, dat in de wintermaanden voor het verrichten der werkzaamheden, welke thans door manschappen van het blijvend gedeelte geschieden, militaire geëmployeerden of burgerwerklieden (in dienst) genomen moeten worden, en daarmede zal wel een gedeelte der bezuiniging verloren gaan.

„Maar zelfs al werd door de inkrimping van het blijvend gedeelte hoegenaamd geen financieel voordeel verkregen, dan nog zou ik het doen voortbestaan van den huidige toestand, waarbij onder de wapenen worden gehouden 4000 man, terwijl hun verblijf in de kazerne niet noodzakelijk wordt vereischt, beschouwen als een dwang, welke m.i. aan de weerbare bevolking van Nederland niet mag worden opgelegd”.

Het zelfde beoogde klaarblijkelijk de Minister van Oorlog, toen hij in de Memorie van Antwoord schreef: „Natuurlijk zullen om aan dit beginsel uitvoering te geven, behalve de voorbereidingen, die reeds werden getroffen nog andere noodig blijken, ook voorzieningen die geldelijke uitgaven zullen vereischen, doch, behalve dat deze nimmer, zelfs in de verte niet, het bedrag zullen vertegenwoordigen dat het blijvend gedeelte thans minder kost, blijft dan toch onverkort bestaan het voordeel, verkregen door de vermindering van persoonlijken druk en door de verhooging van den goeden geest bij den troep....”

In de beantwoording van de zoeven genoemde vragen stak dan ook

*eerst deze
voor de uitvoering
zijn*

o.i. het werkelijk politiek karakter van de voordracht, waarover de Kamer tot oordeelen volkomen bevoegd en bekwaam geacht moet worden, en welker beantwoording niettemin geschieden kon, onafhankelijk van de politiek in engeren zin, d.i. van het streven der onderscheiden politieke partijen. In stede daarvan, heeft de Kamer zich begeven in eene bespreking van de technische zijde der zaak, welke zij niet bekwaam is te bespreken, afgescheiden van de vraag of eene dergelijke bespreking vruchtdragend te houden, d.i. tot een goed einde te brengen is, in eene vergadering van een honderdtal personen, zelfs al waren deze allen deskundigen.

Dat de juistheid hiervan ook elders — en in de Kamer — gevoeld is, moge b.v. blijken uit het feit, dat de „Nederlander” nog onlangs schreef: „Welnu! De Kamerleden zijn geen deskundigen; de Kamer zit niet als militaire commissie; ook heeft zij slechts te controleeren, niet te besturen. Wat is dan natuurlijker, dan dat zij, die zelf geen deskundigen waren, liever dan terstond te stemmen, hun stem van nader onderzoek lieten afhangen...”, al kan niet ontkend worden, dat deze verklaring weinig strookt met de, enkele regels hooger geplaatste opmerking: „Van het begin af tot het einde toe hebben de leden der rechterzijde beweerd, dat het niet gold een politieke quaestie, doch een technische”... die zij dan toch behandelen wilde.

Ook de Heer VAN KARNEBEEK gaf, misschien onwillens, blijk de bezwaren, aan eene technische behandeling van het vraagpunt verbonden, te gevoelen, toen hij opmerkte: „Het komt bij mij niet op in een militair-technisch debat te willen treden met den heer Minister van Oorlog of met andere militaire specialiteiten in deze Kamer, maar het algemeen standpunt van de leden dezer Kamer is het leekenstandpunt”. En meer nog misschien spreekt dit uit de woorden: „En nu, mij stellende op het standpunt van een gewoon Kamerlid, sprekende tot zijne medeleden, treft mij voor alles, dat in ons land één man de macht heeft een zoo uiterst gewichtigen maatregel ten opzichte van het blijvend gedeelte te nemen”. En na te hebben medegedeeld, dat „wanneer dergelijke belangrijke zaken in het militaire Duitsche Rijk aan de orde komen”, er een raad van militaire autoriteiten gehouden wordt, en het den Heer VAN KARNEBEEK bekend is, dat WILHELM I meermalen zijn oordeel ondergeschikt gemaakt heeft aan dat van de meerderheid zijner adviseurs, hooren wij: „ook in Engeland bestaat nevens den Minister van Oorlog een organisatie van het legerbevel die in zulke zaken een zeer groote rol speelt en zeer veel gewicht in de schaal legt...”

In de zelfde richting, doch met eenigzins andere strekking, bewoog zich de Heer TALMA: „Ik meng mij niet in technisch militaire quaesties. Ik vraag niet: wat moet de organisatie van ons legerbestuur zijn, opdat die zaken anders kunnen loopen. Maar waarvoor ik opkom, dat is, dat de Minister niet kan weigeren, na hetgeen hij gezegd en bij hetgeen hij gevraagd heeft, te benoemen een commissie, bestaande uit burgerlijke en militaire leden, die voor het Nederlandsche volk het volle

licht doet opgaan over hetgeen noodig, werkelijk noodig is om aan ons land te geven die bescherming, die het ter wille van zijn vrijheid en onafhankelijkheid noodig heeft, en die daarbij eischt, wat geëischt moet worden". En verder: „Waar de Minister zwaarder (?) lasten in het vooruitzicht stelt, acht ik het noodzakelijk, dat voor het volk door een zelfstandige commissie worde uitgemaakt, wat noodig is, wat opgelegd moet worden aan het volk, welke maatregelen genomen moeten worden om het volk weerbaar te maken". In verband hiermede werd door den Heer TALMA eene, nader te behandelen, motie voorgesteld, luidende als volgt:

„De Kamer,
van oordeel dat tot herstel van het vertrouwen van het volk in 's lands weerbaarheid en tot bevestiging der overtuiging omtrent de noodzakelijkheid van de geldelijke en persoonlijke lasten van de verdediging op het volk gelegd, een opzettelijk onderzoek dringend noodig is, dat dit onderzoek behoort te geschieden door een Staatscommissie, gaat over tot de orde van den dag”.

Uit het voorgaande blijkt, dat den Heer VAN KARNEBEEK een denkbeeld voor oogen stond, dat het best belichaamd schijnt in den in Frankrijk ingestelden „Conseil supérieur de la guerre". Deze dateert aldaar van 27 Juli 1872, toen op voorstel van den Minister van Oorlog, in verband met de aanneming van eene nieuwe militaire wet, welke belangrijke wijzigingen in de organisatie van het leger noodig maakte, tot de oprichting van zulk een college besloten werd; van een college, „chargé, sous la présidence du Ministre, d'examiner toutes les mesures d'ensemble relatives à l'armée, sous les divers points de vue du personnel et du matériel, et spécialement de l'armement des troupes, des ouvrages de défense, de l'administration militaire et des marchés... Les avis du conseil n'auront que force consultative, mais seront visés dans les décisions du Ministre relatives à l'organisation militaire ou aux marchés généraux". Deze raad telde ongeveer 30 leden en bestond, behalve uit hogere officieren, uit hooggeplaatste ambtenaren van de Rekenkamer, het Departement van Financiën en dat van Handel.

Reeds in 1881 werd geconstateerd, dat de raad „avait cessé de fonctionner depuis près de sept années". De oorzaak hiervan werd, volgens het rapport van den toenmaligen Minister van Oorlog, gezocht in: „la composition trop étendue du conseil, qui, renfermant dans son sein un grand nombre de spécialités d'un haut mérite, mais souvent étrangères à l'armée, n'était pas organisé en vue de l'étude des questions d'ordre purement militaire". Het aantal leden werd toen verminderd en de raad geroepen „à émettre son avis sur toutes les questions intéressant l'armée, au sujet desquelles le Ministre jugerait à propos de le consulter, et cet avis pourrait être visé dans les décisions relatives à ces questions". Bovendien konden de leden, als gedelegeerden van den Minister, belast worden met het houden van bijzondere inspec-

tiën. Ook deze wijzigingen in de organisatie en den werkkring van den conseil voldeden niet, zoodat in 1888 door den Minister van Oorlog DE FREYCINET een voorstel tot reorganisatie van den raad gedaan werd, waarin tevens de samensmelting met het comité de défense¹⁾ was opgenomen. Bij dat voorstel schreef die Minister de volgende toelichting: „Je vous propose en outre, de décider que ce conseil se réunira obligatoirement au moins une fois par mois; de la sorte, on sera sûr de ne plus voir se produire ces longues interruptions qui ont été si fréquentes dans le passé.

„Enfin pour donner au conseil plus d'autorité et rendre son intervention plus certaine et plus efficace, je suis d'avis de déterminer une catégorie d'affaires pour lesquelles le Ministre sera tenu de le consulter. On ne saurait dire que l'action du Ministre sera par là entravée et sa responsabilité engagée contre son gré; car il sera toujours maître de passer outre à la délibération du conseil; mais le pays aura du moins la garantie que les graves questions qui intéressent sa sécurité ne sont tranchées qu'après avoir été examinées et débattues par les hommes les plus compétents.”

In het decreet van 12 Mei 1888, waarbij de conseil supérieur de la guerre gereorganiseerd werd, wordt deze in het bijzonder belast met het onderzoek van die vraagstukken, welke betrekking hebben op de voorbereiding tot den oorlog. De raad moet noodzakelijk door den Minister geraadpleegd worden over:

- de voornaamste beschikkingen ten aanzien der mobilisatie,
- het concentratieplan,
- den aanleg van strategische lijnen,
- de algemeene organisatie van het leger,
- de algemeene onderrichtsmethoden,
- de invoering van nieuwe oorlogswapenen,
- het scheppen of sloopen van versterkte plaatsen,
- de kustdefensie en

in het algemeen over al die maatregelen, welke betrekking hebben op de samenstelling van het leger en de voorzieningen, welke voor het gebruik daarvan getroffen worden.

De Minister kan bovendien het advies van den raad inwinnen over die vraagstukken, welke hij aan het oordeel van dat college wenschte te onderwerpen.

De vergaderingen hebben zoo dikwijls plaats, als dit noodig is, doch minstens op den eersten Maandag van elke maand; de raad telt 12 leden, *alleen* hogere officieren.

Bij de jongste reorganisatie van den raad (15 Febr. 1903) is in de voorgaande bepalingen slechts ten aanzien van de samenstelling eenige wijziging gebracht; de raad telt thans als leden: den Minister, den

¹⁾ Mede in 1872 in het leven geroepen, was aan dit comité op het gebied van het vestingstelsel de zelfde taak opgedragen, als aan den hoogen krijgsraad.

chef van den Generalen Staf en 11 généraux de division. Deze laatsten staan rechtstreeks onder den Minister en worden bovendien door dezen belast met de leiding van de groote manoeuvres, alsmede met het uitvoeren van oefeningsreizen en het verrichten van bijzondere zendingen, waarbij zij als de gedelegeerden van den Minister optreden. Die generaals, leden van den raad, welke bestemd zijn in oorlogstijd de legers te commandeeren, worden reeds in vreedetijd in staat gesteld, zich voor dat commando voor te bereiden.

Uit de voorafgaande mededeeling moge blijken, dat de hiervoren vermelde wensch van den Heer VAN KARNEBEEK het best bevredigd zou worden door de instelling van een lichaam, als de conseil supérieur de la guerre. De vraag is echter of daardoor aan zijn bezwaar zou worden te gemoet gekomen; eene vraag, die wij meenen ontkennend te moeten beantwoorden. Want de Minister DE FREYCINET merkte het zoo te recht op: „on ne saurait dire que l'action du Ministre sera par là entravée et sa responsabilité engagée contre son gré; car il sera toujours maître de passer outre à la délibération du conseil”, en dit zal altijd blijven en moeten blijven, zoolang onze staatsregeling één verantwoordelijken Minister aan het hoofd van elk departement stelt. En wij gelooven, dat niemand, laat staan de Heer VAN KARNEBEEK, zou wenschen het hoofd van het departement te vervangen door een veelhoofdigen raad. Nu kan men wel met den Heer DE FREYCINET zeggen: Ja, maar al beslist de Minister, „le pays aura du moins la garantie que les graves questions qui intéressent sa sécurité ne sont tranchées qu'après avoir été examinées et débattues par les hommes les plus compétents,” maar dit is toch niet veel meer dan een doekje voor het bloeden, waardoor aan het geopperde bezwaar geenszins te gemoet gekomen wordt, terwijl bovendien, ook zonder het in het leven roepen van een afzonderlijken raad, elk Minister over een genoegzaam aantal competente organen beschikt om zich omtrent al die zaken, waaromtrent bij voorlichting behoeft, te doen adviseeren.

Naar aanleiding van de zaak, welke wij hier bespreken, zeide de Minister van Oorlog o. i. volkomen te recht: „Ik moet echter mijn standpunt handhaven, dat ik hier sta als verantwoordelijk man. Ik verbeeld mij, dat wanneer de heer LOHMAN iets van belang wilde, en ik zeide hem: ik wil het wel maar mijn inspecteur wil het niet, de heer LOHMAN zou zeggen: ik heb met den inspecteur niets te maken”.

Moge er dus tegen het in het leven roepen van een raad van defensie geen overwegend bezwaar bestaan, waar van gedeelde verantwoordelijkheid toch nimmer sprake kan wezen, zouden wij het nut, aan de schepping van een dergelijk college verbonden, inderdaad niet kunnen inzien. ¹⁾

¹⁾ Ook de ervaring, ten onzent met het Comité van defensie opgedaan, stemt weinig hoopvol.

Ook van den nuttigen arbeid, welke de door den Heer TALMA in zijne motie aangeprezen Staatscommissie zal kunnen verrichten, hebben wij geen groote verwachtingen. Het schijnt ons althans aan gerechtvaardigden twijfel onderhevig, of een opzettelijk, door zulk eene commissie ingesteld onderzoek ooit het vertrouwen van het volk in 's lands weerbaarheid zal kunnen herstellen, of zij de overtuiging omtrent de noodzakelijkheid van de geldelijke en persoonlijke lasten voor de verdediging op het volk gelegd zal kunnen be-(?)vestigen. Vertrouwen in 's lands weerbaarheid zal door de uitspraak eener commissie wel nimmer gevestigd worden; daartoe is gansch wat anders noodig. Vertrouwen in 's lands weerbaarheid zal eerst wederkeeren, als het Nederlandsche volk de kleinmoedigheid, welke het reeds sinds jaren en jaren bevangen heeft, zal hebben afgeschud, omdat het is opgevoed in gepast zelfvertrouwen en zich bewust is van de groote kracht, welke zelfs van een klein volk kan uitgaan, wanneer het vastbesloten is pal te staan voor zijn goed recht, wanneer het den vasten wil heeft daarvoor alles ten offer te brengen. Daartoe zal echter een gansch andere geest over ons volk moeten komen, dan die, welke het tot dusverre bezielt, nu het jaren lang maar al te gretig het oor geleend heeft aan hen, die het hebben trachten te overtuigen van de nutteloosheid zich te verweren, omdat men bijna altijd door overmacht bedreigd zal worden.

Nu zou men o. i. verkeerd doen door te meenen, dat dit zelfvertrouwen alleen ontstaan kan of zich handhaven zal, doordien men zich in het bezit van een onfeilbaar weerstelsel waant, want afgezien van het feit, dat het volmaakte nu eenmaal niet bereikbaar is, loopen de denkbeelden omtrent het beste weerstelsel bij onderscheidene personen te veel uiteen. Zal, wanneer het door den Heer TALMA aangegeven middel doeltreffend zou wezen, het ooit mogelijk zijn het vertrouwen in 's lands weerbaarheid te herstellen, wanneer men ziet hoe, zelfs in de Kamer, de meeningen b. v. van de Heeren VAN VLIJMEN, VAN DEDEM en DE STUERS eenerzijds en die van de Heeren MARCHANT en THOMSON anderzijds uiteenloopen, om van de tallooze tusschenschakeeringen niet te gewagen. Aan de eene zijde het starre behoud, dat terugkeer vraagt naar lang vervlogen tijden, aan de andere zijde het onstuimig vooruitstreven naar een toestand, die nog in eene wellicht verre toekomst ligt. Zal daartusschen ooit een vergelijk getroffen kunnen worden, waarop het vertrouwen in eigen kracht kan worden opgebouwd? Daarom schijnt ons het door den Heer TALMA aangegeven middel tot bereiking van dat doel ondeugdelijk.

En zal zulk eene commissie er beter in slagen de overtuiging te vestigen, dat de geldelijke en persoonlijke lasten noodzakelijk zijn, welke aan het volk ten behoeve der verdediging worden opgelegd? Het is in gemoede niet aan te nemen, want waar de meeningen, omtrent hetgeen bereikt moet worden, zoozeer uiteenloopen, hoe zal men daar tot overeenstemming geraken, omtrent de geldelijke en persoonlijke

factoren, waarmede dat einddoel bereikt zal kunnen worden. Trouwens de geschiedenis, nog wel van den laatsten tijd, leert ons dat dit resultaat langs dezen weg niet bereikt wordt. Wij hebben toch reeds zulk eene Staatscommissie gehad, n.l. die, benoemd bij Koninklijk Besluit van den 10^{en} Juni 1888, No. 26, welke, zooals zij in haar Verslag aangaf, bij al hare overwegingen steeds op den voorgrond gesteld heeft de vraag: „wat is het minimum der persoonlijke en geldelijke lasten, die op het Nederlandsche volk moeten gelegd worden, om niet te kort te doen aan de eischen van 'slands verdediging”. En wat heeft die Staatscommissie ons geleerd? Dat reeds in haren boezem twee scherp tegenover elkander staande richtingen aanwezig bleken te zijn, ten gevolge van welke omstandigheid de voorstellen der meerderheid en die der minderheid diametraal tegenover elkander stonden. Het ontwerp van wet tot regeling van den krijgsveld, in verband met het rapport der Staatscommissie, in de zitting 1889—1890 door den Minister BERGANSIUS ingediend, stemde op zijn beurt weder niet overeen met de voorstellen van de meerderheid der Staatscommissie, al bewoog het zich het meest in de richting van die voorstellen, wat al weder niet verhinderde, dat dit ontwerp van wet in de Tweede Kamer tusschen ellenlange discussiën doodgedrukt werd. Door een volgend ministerie werden ontwerpen voor legerwetten ingediend, die weder van een geheel ander standpunt uitgingen, dan dat, hetwelk hetzij door de Staatscommissie, hetzij door den Minister BERGANSIUS was ingenomen, terwijl eindelijk de in 1901 aangenomen legerwetten weder een geheel eigen karakter hadden en principieel verschilden, althans ten aanzien van de Militiewet, van de aanvankelijk ingediende ontwerpen.

Is het nu, na dit korte exposé, nog noodig toe te lichten, dat eene dergelijke commissie, als de Heer TALMA wenscht, er nooit in zal kunnen slagen uit te maken „wat noodig is, wat opgelegd moet worden aan het volk, welke maatregelen genomen moeten worden om het volk weerbaar te maken”.

Wanneer, zooals verleden jaar in de bedoeling van den Heer TALMA scheen te liggen, geruststelling het doel der Staatscommissie zou moeten zijn; geruststelling, dat het geld, aan de defensie besteed, nuttig besteed werd, omdat daarbij geen geld verspild werd, dan zouden wij meenen, dat met de instelling daarvan althans een tastbaar resultaat bereikt zou kunnen worden. Met de thans voorgestelde commissie — al zien wij geen reden waarom de Minister van Oorlog zich daartegen verzetten zou — zal dit o. i. nimmer het geval kunnen zijn.

Wij merkten hiervoor op, dat het bij de bespreking van het blijvend gedeelte eigenlijk gaat om de vraag, of de militie langer dan voor hare eerste-oefening noodig is, voor andere doeleinden, onder de wapenen moet worden gehouden en of de wettelijk vastgestelde eerste-oefeningstijden al dan niet voldoende zijn, terwijl daartegenover alle

andere vragen, hoe belangrijk ook op zichzelf, slechts detailpunten betreffen. Wij willen hierop nog even terugkomen.

Allereerst om op te merken, dat de duur van den eerste-oefeningstijd o. a. in debat gebracht is door de Heeren VAN DEDEM en VAN VLIJMEN en wel bepaaldelijk die bij de cavalerie. De Heer VAN DEDEM zeide: „Wanneer de cavalerie geen vrijwilligers had en alleen moest bestaan uit ruiters die nog geen twee jaar geoefend zijn, dan zou het met haar gedaan zijn”, en de Heer VAN VLIJMEN liet daarop, op gezag van „een hoog geplaatst cavalerist”, volgen: „wanneer de jongens na verloop van twee jaar weggaan, dan worden zij eerst goed, dan worden het eerst goede cavaleristen”.

Wanneer men nu let, op hetgeen beide Heeren ten aanzien van de mobilisatie opmerkten, en waaruit duidelijk gebleken is, dat zij de cavalerie uit de *onder de wapenen zijnde* lichten op oorlogsterkte willen brengen, dan is het dus duidelijk, dat waar de cavaleristen eerst na twee jaar „goed” worden, zij een langeren eerste-oefeningstijd dan die twee jaren moeten eischen. Niettemin hebben beide Heeren vóór de legerwetten 1901 gestemd, niettegenstaande daarin de eerste oefeningstijd voor de cavalerie op 18 maanden gesteld werd en de bestemming van het blijvend gedeelte daarin werd omschreven met de woorden: „Om in de eischen van den dienst van het leger, met inbegrip van de kadervorming te voorzien”, d. i. dus, niettegenstaande daarin van de eerste-oefening niet gerept werd. Daar ook in de beschouwingen, die buiten de Kamer over het blijvend gedeelte geleverd zijn, van de hiertoe behoorende manschappen nu eens gezegd is, dat zij moesten dienen om in de eischen van den dienst te voorzien, dan weder dat zij voor hunne eigen oefening in dienst gehouden moesten worden, was het noodzakelijk geweest, dat men zich op dit punt duidelijk uitsprak, ten einde eene zoo zuiver mogelijke beoordeeling van het blijvend gedeelte zelf te verkrijgen. De Heer VAN KARNEBEEK heeft getracht dit punt zoo zuiver mogelijk te stellen, toen hij zeide: „Niet voor de oefeningen van de menschen, die langer in dienst blijven is dat blijvend gedeelte noodig. Dat zijn menschen die reeds volledig of vrij volledig geoefend zijn; zij hebben hoogst waarschijnlijk geen oefeningen meer noodig” en verder: „om verdere oefening van het blijvend gedeelte is het niet in de eerste plaats te doen”. Maar... dit stemt weder niet overeen met het oordeel van de Heeren VAN VLIJMEN en VAN DEDEM.

Wanneer men het eenmaal over den duur van den eerste-oefeningstijd eens is, lijdt het wel geen twijfel, dat het slechts eene zaak van detailregeling, van het treffen van voorzieningen is, om te zorgen, dat die tijd ook werkelijk gebezigd kan worden voor de oefening van die militieplichtigen, welke bestemd zijn in de eenheden op voet van oorlog op te treden. Wel heeft de Heer VAN KARNEBEEK gezegd: „die reeds geoefende miliciens moeten in dienst blijven ten einde de jonge lichten in staat te stellen den vollen tijd aan de oefening te geven” en ook: „dat al de diensten, die moeten gedaan worden om den troep bij-

een en den dienst gaande, te houden, behalve het weinige dat men aan burgers kan opdragen, moeten verricht worden door menschen die nog midden in hun oefening zijn", maar dit stemt niet geheel overeen met hetgeen die geachte afgevaardigde even te voren opmerkte, n.l. dat „indien men alleen bij de cavalerie door burgers liet verrichten alles wat daarvoor maar eenigszins vatbaar is, o. a. (let wel!) verzorging en africhting der paarden en alles wat daaraan annex is, men meer dan f100.000 daarvoor zou moeten „besteden". Zonder, dat wij over het hier genoemde bedrag in nadere beschouwingen willen treden, blijkt toch wel uit de ze zinsnede, dat naar de meening van den Heer VAN KARNEBEEK deze diensten niet noodzakelijk door miliciens behoeven verricht te worden.

Er blijven dus nog twee vragen te beantwoorden over, n.l. het optreden van de krijgsmacht bij het intreden van versterking der openbare rust en orde en bij het dekken der mobilisatie. Het is het best beide punten gelijktijdig te bespreken. Wanneer men bedenkt, dat het blijvend gedeelte volgens de Militiewet 1901 hoogstens 7500 man sterk is, dat hierin begrepen was het geheele contingent der bereden wapens, d. z. ± 1700 man, dan blijven 5800 man voor de onbereden korpsen over. Wil men nu dit blijvend gedeelte voor de beide evengenoemde doeleinden gebruiken en wil men bovendien voldoen aan den eisch door den Heer VAN VLIJMEN gesteld, dat de kaderscholen minstens regimentsgewijze gehouden moeten worden en dat daarbij een voldoende aantal manschappen voor de opleiding van het kader beschikbaar moet zijn, dan spreekt het wel vanzelf, dat dit gering aantal manschappen over een zeer groot aantal plaatsen verdeeld moet worden. Het natuurlijk gevolg hiervan is dan echter weder, dat men nergens sterk kan zijn en dat men, zoowel indien rustversterking intreedt, die niet meer door de gewone politiemacht bedwongen kan worden, als wanneer men de mobilisatie beschermen wil, alleen met dit hulpmiddel het beoogde resultaat bezwaarlijk zal kunnen bereiken. Het jaar 1903 heeft dan ook doen zien, dat dit inderdaad het geval is; het blijvend gedeelte heeft toen niet — zooals men dat noemt — den toestand gered, maar het blijvend gedeelte vermeerderd met de militie, die bij Koninklijk Besluit buitengewoon onder de wapenen was geroepen. De argumenten, dat het blijvend gedeelte, als zoodanig, preventief werkt, dat het zenden van versterkingen naar plaatsen, waar een deel der bevolking in een toestand van gisting verkeert, verbitterend zou werken, verliezen veel van hunne waarde, als men bedenkt, dat eene preventieve werking op die plaatsen, waar nu eenmaal geen garnizoen is, zich niet zal doen gevoelen, en het zenden van troepen of het versterken van garnizoenen ook in het stelsel van het blijvend gedeelte niet te vermijden is. Waar nu bovendien ook in dit stelsel het onder de wapenen roepen van dienstplichtigen, blijkens de ervaring, niet kan worden gemist, kan ook geen groote waarde gehecht worden aan het argument door den Heer VAN

KARNEBEEK tegen het oproepen van de landweert uitgespeeld, n.l. dat de afzonderlijk opkomende landweermannen, die zich langs eenzame wegen of door nauwe straten naar hunne verzamelplaatsen begeven, onderweg „de prooi zullen worden van de stakkers”.

Afgezien van het feit, dat het gewenscht kan zijn op sommige plaatsen ten allen tijde over eene afdeeling infanterie van voldoende sterkte te beschikken, is op grond van het voorgaande twijfel gewettigd of het onder de wapenen houden van een sterk blijvend gedeelte, met het oog op rustverstoringen, wel eene bate oplevert, die opweegt tegen het vorderen van dezen dienst, en of de maatregelen door den Minister, met het oog daarop aangegeven — het aanwijzen van eene derde ploeg voor het blijvend gedeelte en het plaatselijk oproepen der landweert — niet, naast vermindering van druk, ook betere resultaten zullen geven.

Met het gebruik van afdeelingen uit het leger, en dus ook van het blijvend gedeelte, voor de dekking der mobilisatie hebben wij ons nooit kunnen vereenigen, en reeds jaren geleden hebben wij er op gewezen, hoe verkeerd wij het achtten om bij mobilisatie aan de korpsen van het leger een zeker aantal officieren, onderofficieren en militairen te ontnemen tot het vormen van z.g. dekkingsdetachementen, omdat dit personeel wellicht nooit, wellicht eerst na geruimen tijd bij die korpsen zal terugkeeren. Daardoor zou de slagvaardigheid van die korpsen stellig zeer lijden. De Heer VAN KARNEBEEK is van eene andere, o. i. onjuiste meening; hij zegt: „neen, zoo het noodig is, moeten de troepen tot dekking van de mobilisatie gereed staan om uit te trekken en moet daarover binnen 24 uur kunnen worden beschikt; het blijvend gedeelte moet gereed staan, om zoo te zeggen, om dienst te doen op het oogenblik dat het mobilisatiebevel uitgaat”. En deze geachte afgevaardigde teekent verzet aan tegen het gebruik van de landweert, omdat hij niet begrijpen kan, hoe „een mobilisatie moet worden gedekt door troepen die zelf nog gemobiliseerd moeten worden”. Maar de Heer VAN KARNEBEEK vergeet, of verliest uit het oog, dat de landweert lokaal georganiseerd en in het bezit van wapens en kleeding is, terwijl de munitie mede aanwezig is, zoodat dus de landweertman slechts behoeft zich te kleeden en naar de loopplaats te gaan, om gemobiliseerd te zijn.

Omtrent de taak der cavalerie bij de dekking der mobilisatie heeft men de meest vreemdsoortige denkbeelden in de Kamer hooren verkondigen, o. i. voortspruitende uit verkeerd inzicht omtrent het wezen van die dekking zelve. Men heeft blijkbaar niet begrepen, dat het bij die handeling allereerst erop aankomt ons te weren tegen overmachtige vijandelijke cavalerie, aan welke wij het doordringen moeten beletten naar die deelen van het land, waar zij het mobilisatievervoer, enz. zou kunnen storen. Nu spreekt het toch wel vanzelf, dat wanneer men deze cavalerie wil doen terugdeinzen, dit door onze numeriek zwakke ruitery onmogelijk zal kunnen geschieden, zoodat de taak van dit Wapen bij de dekking der mobilisatie niet die van hoofd- doch van hulpwapen moet wezen. In stede, dat zij bepaalde punten afdoende kan

dekken, moet zij door hare verkenningswerkzaamheid steun verleenen aan de bij de dekking der mobilisatie werkzaam gestelde infanterieafdeelingen. De cavalerie moet dus verkennen, daardoor het voortdringen der vijandelijke ruitery vertragen, zooveel dit, zonder haar terugtocht in gevaar te brengen, mogelijk is, zij kan — bij uitzondering — te paard tegen te zwakke en te overmoedig optredende, vijandelijke afdeelingen een succes behalen, doch men kan haar de dekking van belangrijke punten niet toevertrouwen, omdat zij het taaië weerstandsvermogen niet kan ontwikkelen, dat hiertoe vereischt wordt.

Hoe talrijker onze cavalerie is des te beter, maar het ontbreken van een zeker percentage aan de sterkte der eskadrons, gesteld dit komt voor — en na de eerste ontmoetingen met de tegenpartij zal dit zeker voorkomen en wel des te meer, naarmate zij meer „dekkend” is opgetreden — zal haar het vervullen van hare taak niet beletten. Dekking der mobilisatie zou — al moge het niet gewenscht wezen — zelfs denkbaar zijn bij totale afwezigheid van ruitery, indien men slechts over de daartoe noodige infanterie- en wielrijderafdeelingen beschikte.

Trouwens — men verlieze dit niet uit het oog — in een kleinen Staat, vooral in een Staat met geheel open grenzen, moet alles zoodanig ingericht zijn, dat de noodzakelijkheid tot dekking der mobilisatie tot een minimum beperkt wordt. Daar moet dus door eene oordeelkundige keuze der plaatsen van opkomst der militie (de vredesgarnizoenen), door eene doelmatige localiseering der militie, door het treffen van maatregelen om de mobilisatie zoo spoedig mogelijk te doen aanvangen, na het oogenblik waarop deze noodzakelijk blijkt, maar bovenal door eene krachtige, voorzienende Regeering het moeilijke moment van den overgang van vredes- op oorlogsvoet zooveel mogelijk bekort worden.

„Bovenal door eene krachtige, voorzienende Regeering!” Inderdaad, er moet gebroken worden met het door velen nog te zeer gehuldigde denkbeeld, dat eene tijdige mobilisatie onzer weermacht door onzen mogelijken tegenstander als een casus belli beschouwd zal worden. Wij moeten daartoe in het buitenland de overtuiging vestigen, dat wij, wars van elke avontuurlijke politiek, bij verwickelingen in Europa niet anders zullen beoogen dan het handhaven van eene strikte neutraliteit, maar dat wij ons dan ook zullen voorbehouden het oogenblik te bepalen, waarop wij ons voor het vervullen van die taak gereed zullen maken. Daartegen kan niemand bezwaar hebben, omdat aller belang daardoor het meest gebaat wordt; mocht intusschen eenige Mogendheid eene vijandelijke handeling ten opzichte van ons land op het oog hebben, dan kan men zich verzekerd houden, dat het feit of wij al dan niet mobiliseeren, bij het nemen van die beslissing geen gewicht in de schaal zal leggen, tenzij men uit dit feit — en met recht — zal afleiden, dat wij niet lamlendig genoeg zullen zijn, om ons zonder strijd voor den wil van die Mogendheid te buigen, en hij dus met de wapens zal moeten trachten ons daartoe te dwingen.

Op welke wijze wij de zaak beschouwen, de beantwoording van de beide vragen, die wij in den aanvang van dit overzicht stelden, waren de eenige, waarom het hier ging, en daarop is allerminst de nadruk gelegd, iets wat voor eene zuiverere beslissing hoog noodzakelijk was geweest.

Het was eene goede gedachte van de Heeren VAN IDSINGA en MARCHANT om eene motie in te dienen, waarbij als het oordeel van de Kamer werd uitgesproken: „dat de zaak der beoordeelingslijsten en de behandeling van militairen, §§ 13 en 14 van de Memorie van Antwoord, een afzonderlijke bespreking vereischt”; eene motie, waaraan de Kamer met groote meerderheid van stemmen hare goedkeuring hechtte. Daardoor is bereikt, dat de bespreking van die belangrijke onderwerpen, in stede van, zooals bij de behandeling van de begrooting onvermijdelijk het geval zou zijn geweest, overhaast en daardoor allicht onvolledig te geschieden, nu op een rustig oogenblik kan plaats hebben. Hieraan moet te meer waarde gehecht worden, nu ten gevolge van alles wat aan de mondelinge behandeling der begrooting was voorafgegaan, wellicht bij sommige leden niet die onbevangenheid van oordeel aanwezig zou zijn geweest, die bij de bespreking van zoo gewichtige aangelegenheden zoo hoog noodzakelijk is om de discussie zuiver te houden. Bovendien merkte de Heer MARCHANT volkomen te recht naar aanleiding hiervan op: „Of die discussies zullen worden bijgewoond door dezen Minister van Oorlog of door een ander, is voor de grondige behandeling van die zaak onverschillig. Want wat is het eigenaardige van het onderwerp, dat door deze motie aan de discussie van deze dagen wordt onttrokken? Het is dit, dat alles wat te dien aanzien kan worden gezegd of kan worden gecritiseerd, van toepassing zal zijn, onverschillig welke Minister van Oorlog hier aan de Regeeringstafel zit. Het zijn geen bezwaren tegen den Minister STAAL, die hier worden ontwikkeld, maar bezwaren tegen het geheele stelsel van de beoordeelingslijsten en van de behandeling der militairen, zooals dat in een reeks van jaren van het Departement van Oorlog is uitgegaan. Daarmede heeft dus de persoon van den Minister absoluut niets te maken”.

Bij die nadere bespreking zal de Minister van Oorlog dan gelegenheid hebben om, voor zooveel nog noodig, uiteen te zetten de overwegingen, welke hem geleid hebben bij de samenstelling van het nieuwe voorschrift omtrent de beoordeelingslijsten. „Voor zooveel noodig”, omdat deze overwegingen voor hem, die het voorschrift leest, met den wil om te begrijpen, wel vanzelf op den voorgrond zullen treden. Onze indruk daarvan is deze geweest, dat in de plaats van eene in talloze rubriekjes verdeelde persoonsbeschrijving, waardoor de den beschreven persoon typeerende eigenschappen verdrongen werden door tal van mededeelingen over allerlei onbeteekenende onderwerpen, is gekozen een stelsel, waarbij men over alles wat „gewoon goed” is, niet afzonderlijk behoeft te berichten, maar waardoor juist alle gelegenheid bestaat om hen aan te duiden, die hetzij boven de middelmaat uitsteken, hetzij daarbij achter-

blijven. Van deze laatsten behoort dan duidelijk te worden medegedeeld, door welke eigenschappen dit veroorzaakt wordt, terwijl tevens als eisch gesteld wordt, dat geene ongunstige beoordeeling mag worden ingeschreven, tenzij de beoordeelde tijdig is in kennis gesteld met de tekortkomingen, waarop deze gegrond zal zijn, zoodat den daarbij betrokken officier alle gelegenheid zal geschonken zijn om zijne bezwaren in te brengen tegen hetgeen hem ten laste gelegd wordt.

Het is inderdaad bevreedend, dat dit standpunt, o. i. door den Minister zoo onmiskenbaar bij het ontwerpen van het nieuwe voorschrift ingenomen, zoo moedwillig, om niet te zeggen kwaadwillig, misverstaan wordt, als b.v. geschiedt in het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad van 17 December 1906. Daarin kan men toch lezen: „Blijkens het voorschrift is thans vervallen het doen van mededeelingen in de beoordeelingslijst omtrent gedrag, beschaving, ijver, wijze van dienen, karakter, militaire kunde, fysieke geschiktheid, houding en tenue. Een weinig beschaafd, buiten dienst zich niet behoorlijk gedragend, in houding en tenue minderwaardig officier, is nu tegen minder gunstige beoordeeling van zijne chefs gewaarborgd. De vrijzinnig-democraten kunnen tevreden zijn!” Men weet waarlijk niet wat te zeggen van zulk eene onware en onwaardige critiek. Het zelfde geldt naar aanleiding van het voorschrift om den betrokken officier tijdig in kennis te stellen met de tekortkomingen, welke hem ten laste gelegd worden, opdat hij desgewenscht zijne bezwaren daartegen zal kunnen inbrengen. Daarvan toch, wordt gezegd: „De nieuwe § 15 is een voortreffelijk middel om het maken van opmerkingen aan officieren te voorkomen — een premie alzo voor gemakzuchtige chefs en berisping verdienende officieren. Wij achten deze § eene onpractische, ondoordachte en voor de tucht zeer nadeelige bepaling, voortspruitende uit de zucht om den vrijzinnig-democraten ter wille te zijn”. Dat is het oordeel van het genoemde blad over een maatregel, die blijkbaar in het leven geroepen werd om bij de behandeling der beoordeelingslijsten zelfs den schijn van onbillijkheid te vermijden.

Over het kader werd eene weinig vriendelijke en — althans in hare algemeenheid — zeer zeker geheel onverdiende opmerking gemaakt door den Heer DUYMAER VAN TWIST, die zich in de volgende bewoordingen uitliet: „Onwaardige individuën loopen rond met de streepen op den mouw. Die mannen hebben gezag over fatsoenlijke miliciens. Naast die individuën staat een categorie van versufte wezens. Zij vormen voor een niet onbelangrijk deel het kader van het leger”. Het is inderdaad jammer, dat door het bezigen van dergelijke qualificatiën noodeloos het aanzien wordt geschaad van eene klasse van militairen, die men te recht tot de steunpilaren van het leger rekent, en die toch al zoo vaak moeite hebben om hun prestige tegenover den troep te handhaven.

Overigens werden ten aanzien van dit onderwerp besproken: het incompleet, de bezoldiging van het niet-administratieve kader, het

Weduwen- en Weezenfonds voor onderofficieren, het capitulantenstelsel, de kaderopleiding, alsmede de nieuwe regeling omtrent het reserve- en de opleiding van het militiekader. De vier in de eerste plaats genoemde onderwerpen houden ten zeerste verband met elkander en van deze is wederom het capitulantenstelsel de spil, waarom de andere zich bewegen. Hoeveel ook reeds over dat stelsel geschreven en gesproken is, nog altijd vindt men, ook in de Kamer, de blijken, dat het niet goed begrepen wordt. Zoo zeide de Heer PASSTOORS: „Het capitulantenstelsel acht ik in menig opzicht zeer onrechtvaardig, een stelsel, dat een premie stelt op den dienst, dat den een bevoordeelt boven den ander, omdat de menschen uit de burgermaatschappij, die niet in dienst komen, niet daarin kunnen worden opgenomen, door welke omstandigheid dan ook, daardoor worden uitgesloten van menige carrière. . . . Het capitulantenstelsel zal niet alleen ten nadeele zijn van een zeer groote categorie van jongelieden, maar ook voor den dienst; want wanneer de jongelieden den rang zullen hebben verkregen van onderofficier, zullen zij zich niet meer en meer gaan bekwamen voor den dienst, zooals dit zou behooren, maar zullen zij bij het klimmen der jaren gaan uitzien naar het oogenblik, waarop zij het leger zullen kunnen verlaten om een betrekking in de burgermaatschappij te kunnen krijgen”.

De Heer TER LAAN merkte naar aanleiding van deze aangelegenheid het volgende op: „Wij moeten bij onzen persoonlijke dienstplicht hebben een onderofficierenkader, dat hoog staat. Dit is in de laatste tien jaren heel anders geworden en moet nog heel anders worden. Wanneer wij een onderofficierspersoneel willen hebben, dat de gaven in zich vereenigt van te zijn militair en onderwijzer, zou ik den Minister wel eens willen vragen, hoe hij dit denkt te krijgen, met zijn lokaas van een burgerbetrekkinkje na 12 jaren militairen dienst. Welke baantjes zijn er alzoo? Postbode, besteller, brugwachter, conducteur op een trein, enz. Maar ik vraag, of een goed onderofficier, waaraan de Minister in zijn leger iets heeft voor dat hoogere doel, na 12 jaren dienst, voor dergelijke betrekking niet bedanken zal, ja, of hij er 12 jaren karige bezoldiging voor over zal hebben om een baantje te krijgen, dat niet veel meer is dan hongerlijden”.

Tegenover dit verkeerd begrip trachtte de Minister van Oorlog nog eens de zaak in het juiste licht te stellen in de volgende woorden: „Door dit capitulantenstelsel, Mijnheer de Voorzitter, geeft men waarborgen aan den jongen man, die een tijd lang in het leger heeft gediend, en daarvoor zijn beste krachten, als lid van het kader, heeft gegeven, dat hij na een zeker getal jaren recht heeft op een Rijks-, provinciale- of gemeentelijke betrekking. . . . Nu geeft weer de winterperiode, wanneer er geen blijvend gedeelte is, aan een groot deel van het kader de gelegenheid zich voor die betrekkingen te bekwamen. . . . Het is natuurlijk iets waardoor wel aanleiding kan worden gegeven, dat zij die niet hebben gediend, minder ruimte krijgen voor die betrekkingen. Den Heer PASSTOORS, die meende, dat al die anderen dan zouden zijn

uitgesloten, doe ik evenwel opmerken, dat niet alle betrekkingen zullen worden vergeven. Dat zou niet billijk zijn. Maar juist in het capitulantenstelsel moeten velerlei betrekkingen, doch niet en masse, worden gegeven. Zoo zoude voor de capitulanten o. a. de betrekking kunnen openstaan van kommies bij de belastingen, en dan bij voorbeeld voor $\frac{2}{5}$ van het benoodigde getal; dan blijft er nog altijd $\frac{3}{5}$ over voor hen, die niet de gelegenheid hebben gehad het leger te passeeren. . . . Aangezien er graduatie is in de betrekkingen, zal daardoor ook in de hand gewerkt worden, dat ook het intellect in het leger wordt gebracht. Wanneer er goede burgerbetrekkingen worden beschikbaar gesteld, zullen de onderofficieren ook komen uit andere kringen en zal het kader winnen in beschaving, waardoor ook weder de oefeningen, de leiding en vooral de behandeling van den soldaat zal gebaat worden".

De Heer TER LAAN meende voorts, dat, juist wanneer wij ons in de richting van een volksleger bewegen, wij een betrekkelijk groot aantal onderwijzende onderofficieren zullen moeten hebben, die dan echter in het leger moeten blijven, terwijl het capitulantenstelsel hen juist aanleiding zou geven dit te verlaten. Hiertegen zij opgemerkt, dat op dat „groot aantal" onderofficieren werkelijk is af te dingen. In Zwitserland b.v., waar het volksleger in zijn verst doorgevoerden vorm (althans tot dusverre) gevonden wordt, bestond in 1906 het korps instructie-onderofficieren (d. i. dus het vaste personeel) uit: 41 adjudant-onderofficieren, 2 Feldwebels en 2 wachtmeesters.

Door het capitulantenstelsel kan, in verband met de eerlang te verwachten nieuwe instructie op de werving, worden verwacht vermindering van het incompleet aan kader; voorts zal, omdat het na den 30-jarigen leeftijd voortdienen van onderofficieren (niet-administrateurs) alsdan zeer beperkt zal worden, de bezoldiging van het kader beter en het vraagstuk van de pensioenen voor weduwen en weezen van onderofficieren tot eene oplossing gebracht kunnen worden. Vooral het laatste is dringend noodig en zou, naar in de Memorie van Antwoord werd medegedeeld, reeds ter hand zijn genomen, als de grondslagen, waarop eene dergelijke instelling moet worden opgebouwd, op dit oogenblik niet ontbraken. Al kunnen wij dan ook op het oogenblik geen dadelijke gevolgen zien van het eventueel aannemen der bij de behandeling der begrooting ingediende motie, waarbij de Kamer oordeelt: „dat zoo spoedig mogelijk een pensioenregeling dient te worden aangenomen ten behoeve van de weduwen en weezen van vrijwillige onderofficieren en minderen", zoo zal toch de aanneming daarvan door de Kamer den Minister den noodigen steun beloven bij de voorstellen tot regeling dezer dringende en uit een oogpunt van billijkheid zoo urgente aan gelegenheid, die zeker, ook zonder motie, zoo spoedig zal worden ter hand genomen, als de omstandigheden dit mogelijk zullen maken.

Door een deel van de leden, die hunne stem tegen de voorgestelde maatregelen ten aanzien van het blijvend gedeelte verheven, werden ook bezwaren geopperd tegen de bij het Wapen der infanterie inge-

voerde centralisatie der kaderopleiding, waarbij zij, die tot korporaal of onderofficier opgeleid zullen worden, op de kaderscholen (éene per divisie) samengebracht worden. Of het verzet, in dit opzicht, dezer leden nu meer de kaderscholen, dan wel het blijvend gedeelte gold, is niet gemakkelijk uit te maken; dit is zeker, dat de geopperde bezwaren niet van groot aanbelang schijnen en zich hoofdzakelijk bepaalden tot een ondersteld gemis aan personeel, benoodigd voor de oefeningen van de leerlingen op de kaderschool. De Heer VAN VLIJMEN b.v. merkte op: „Nu kan iedereen die gezond verstand heeft, begrijpen, dat als ik moet leeren commandeeren, iemand aanvoeren, ik dan ook werkelijk het materieel voor mij moet hebben, namelijk soldaten en geen vlaggetjes en lijntjes”. Hierbij scheen de geachte afgevaardigde te vergeten, wat bijzelf weinige seconden tevoren uit de Memorie-van Antwoord had medegedeeld, n.l. dat het noodige personeel voor de oefeningen der kaderschool in de leerlingen van die school zelf wordt aangetroffen. Juist door de centralisatie van de kaderscholen per divisie tellen deze een zoo groot aantal leerlingen, dat het noodige personeel voor elke oefening aanwezig is, stellig niet minder dan in den tijd van het blijvend gedeelte. Tenzij nu de Heer VAN VLIJMEN deze leerlingen „vlaggetjes en lijntjes” wil noemen, wat minst genomen oneigenlijk zou zijn, is ons de portée van zijne opmerking niet duidelijk. Trouwens, wie in Zwitserland, Denemarken en Zweden heeft rondgezien, kan weten, dat de opleiding aan dergelijke kaderscholen zeer goed en deugdelijk kan wezen, en wij gelooven dan ook, dat menigeen ten onrechte bezwaren maakt tegen de onderlinge oefening der kaderscholieren, omdat hij nog voor zijn geestesoog ziet opdoemen de vroeger gebruikelijke „onderlinge instructie”, eene onpractische wijze van bezighouden van het overtollige kader (o! gulden tijd!), waarbij men op een hoekje van het exercitieterrein eenige gegradueerden zichzelf en elkander zag vervelen met de beoefening van den toon van het commando en andere verheven bezigheden. Gelukkig is dat *vieux jeu* en in geen en deele te vergelijken met de onderlinge oefening van adspirant-kaderleden, die zich — naar men toch mag aannemen — met ijver en toewijding zullen oefenen om den door hen begeerden graad deelachtig te worden. Bovendien mag niet worden uit het oog verloren, dat de practische vorming van dit personeel in een daarvoor gunstig tijdperk der oefeningen kan plaats hebben, omdat hunne opleiding niet aan een bepaalden tijd of eene bepaalde periode gebonden is.

De nieuwe regeling van het reservekader is blijkbaar door sommigen niet goed overzien en daardoor niet begrepen. De Heer DUYMAER VAN TWIST, na eerst het, reeds in vorige jaren, geheel verlopen van het reservekader en de plannen van de Minister van Oorlog, ten vorigen jare ten opzichte van deze instelling medegedeeld, in herinnering gebracht te hebben, gaat voort: „Maar helaas, ook daarvan is niets gekomen. Of ja de Minister heeft bepalingen in het leven geroepen, vast-

gesteld bij Koninklijk besluit van 8 Mei 1906, No. 96, maar waarvan een ieder die maar eenigszins van nabij weet, wat voor het opleven van het reservekader noodig is, begrijpt, dat dit de algeheele vernietiging van het vigeerende stelsel is". Men zou meenen, dat waar juist geconstateerd was, dat de geheele zaak vrijwel verlopen is, het voordeel zou kunnen hebben om met het vigeerende stelsel te breken of, sterker uitgedrukt, dit geheel te vernietigen. Niet alzo de Heer DUYMAER VAN TWIST, die met iets droevigs in zijn stem zegt: „Thans kan de Minister verzekerd zijn, dat het met de aanvulling van het officierenkorps uit het reservekader gedaan is, de toekomst zal dit leeren, maar dan is het te laat". Nu heeft de Heer DUMAER VAN TWIST blijkbaar niet ingezien, al was het in de Memorie van Antwoord duidelijk omschreven, dat de door den Minister in het leven geroepen bepalingen allereerst beoogen officieren uit het reservekader te trekken, waardoor het voordeel verkregen zal worden, dat zij, die in het reservekader een goed heenkomen gezocht hebben, daar niet in den graad van korporaal of onderofficier blijven rondloopen, maar werkelijk zich inspannen om den officiersrang te behalen. Verder, dat het reservekader en het militiekader zich, sedert bij het eerste ook militieplichtigen worden toegelaten, zeer goed nevens elkander verdragen, dienende het eerste voor hen, die, in verband met hunne studiën, hun voordeel in een intermitteerenden dienst vinden, terwijl het laatste plaats aanbiedt voor hen, die aan een onafgebroken diensttijd, in verband met hunne burgerlijke verhoudingen, de voorkeur geven. Waarom dan ook door deze regeling het met het reservekader gedaan zou zijn, is niet duidelijk en althans door den Heer DUYMAER VAN TWIST niet aangetoond.

Eindelijk is ook de opleiding van het militiekader met het blijvend gedeelte in verband gebracht, in dien zin, dat nu dit laatste bij de infanterie zoozeer beperkt is, de practische dienst, die voorheen door den milicien-sergeant bij het blijvend gedeelte (eerste ploeg) verricht werd, thans zou komen te vervallen. De Heer VAN VLIJMEN b.v. merkte hieromtrent op: „De Minister heeft gezegd: maak ze maar gauw sergeant (is dit juist?) dan kunnen ze naar huis gaan. En de menschen zijn, voor het grootste gedeelte natuurlijk, op 1 Dec. naar huis gezonden en hebben dus geen practijk gehad; het zijn geen onderofficieren; ze zijn niet op het terrein geweest; ze hebben niet geleerd wat in dit boekje staat... Er loopen nu tientallen, misschien wel honderden onderofficieren rond, maar dat zijn alleen theoretische sergeants en korporaals." Dit acht de Heer VAN VLIJMEN „fataal", hij meent, dat aanvoering door zulk kader bij de landweer „een paniek", „een dérouté" zal in het leven roepen en beklaagt zich „hoe die reglementen toch dikwijls doode letters worden". Voor dit laatste was inderdaad reden; wanneer men weet, dat de opleiding van het militiekader vóór alles eene practische moet zijn, dat de theorieën slechts de noodzakelijke aanvulling moeten vormen, voor hetgeen in de practijk geleerd wordt, dan schijnt het wel, dat de reglementen „doode letters" zouden worden,

als men met recht kon beweren, dat deze menschen geen practijk gehad hebben, dat zij niet op het terrein geweest zijn en dat de dienst bij het blijvend gedeelte hun de noodige practische geschiktheid zou moeten geven. Wij althans gevoelen meer voor het door den Minister van Oorlog gehuldigde stelsel om hen, die tot milicien-onderofficier bevorderd zijn in het eerstvolgende jaar eene herhalingsoefening te doen bijwonen, waardoor zij gelegenheid krijgen in hun rang dienst te doen in een troep, die, wat sterkte aangaat, werkelijk iets daarop gelijk, en in een tijd, waarin werkelijk voor hen iets te leeren valt.

Door den Minister van Oorlog zijn eenige mededeelingen gedaan omtrent den inhoud der eerlang in te dienen ontwerpen tot wijziging van de Militie- en van de Landweeerwet. Zonder nu op den inhoud van die wijzigingen verder in te gaan, omdat deze uit den aard der zaak uit den tekst der wetsontwerpen beter en vollediger zullen kunnen blijken, dan uit eene korte mededeeling hier ter plaatse, vestigen wij de aandacht op het daarin neergelegd stelsel, dat de verkorting van den dienstdag, voor hen, die eene zekere mate van voor-geoeffendheid bezitten, gepaard zal gaan met eene uitbreiding van het contingent. Hierdoor zal dus, bij vermindering van den *persoonlijken* druk, de last over meerderen verdeeld worden en daardoor — tenzij versterking van de legermacht te eeniger tijd noodig mocht blijken — bereikt kunnen worden vermindering van den geheelen duur van den dienstplicht, met de daaraan voor den dienstplichtige verbonden voordeelen. Wij wijzen hierop in het bijzonder, omdat met dit beginsel in zeer sterke tegenspraak is de redeneering van den Heer VAN KARNEBEEK, waar deze, ter aanbeveling van het blijvend gedeelte, zeide: „Deze Minister heeft verklaard te zijn een voorstander van het volksleger, en ik geloof, dat in deze Kamer de groote meerderheid dien kant ook wel uit wil. Als men dat wil, dan moet men er waarlijk niet tegen op zien van de bevolking persoonlijke lasten te eischen. Want een volksleger zal van de bevolking in haar geheel genomen, ongetwijfeld grootere persoonlijke lasten eischen, dan bij de tegenwoordige organisatie het geval is. Men gaat dus door het aanwakkeren, door het toegeven aan den tegenzin tegen het dragen van persoonlijke lasten, het brengen van persoonlijke offers in tijd en moeite ten behoeve van de verdediging van het land en ten behoeve van de weerbaarheid, men gaat daardoor als voorstander van het volksleger tegen den draad in....”

Het is opmerkelijk, dat zuik een scherp opmerker, als de Heer VAN KARNEBEEK, er toe kwam, zoozeer te verwarren het beginsel van vermindering van persoonlijke druk bij verdeling van den last over meerdere schouders met de vermeerdering van lasten, welke de dienst bij het blijvend gedeelte voor het daarbij betrokken individu in het leven roept.

***

De Tiendaagsche Veldtocht,

DOOR

J. C. C. TONNET, *Kapitein der Artillerie.*

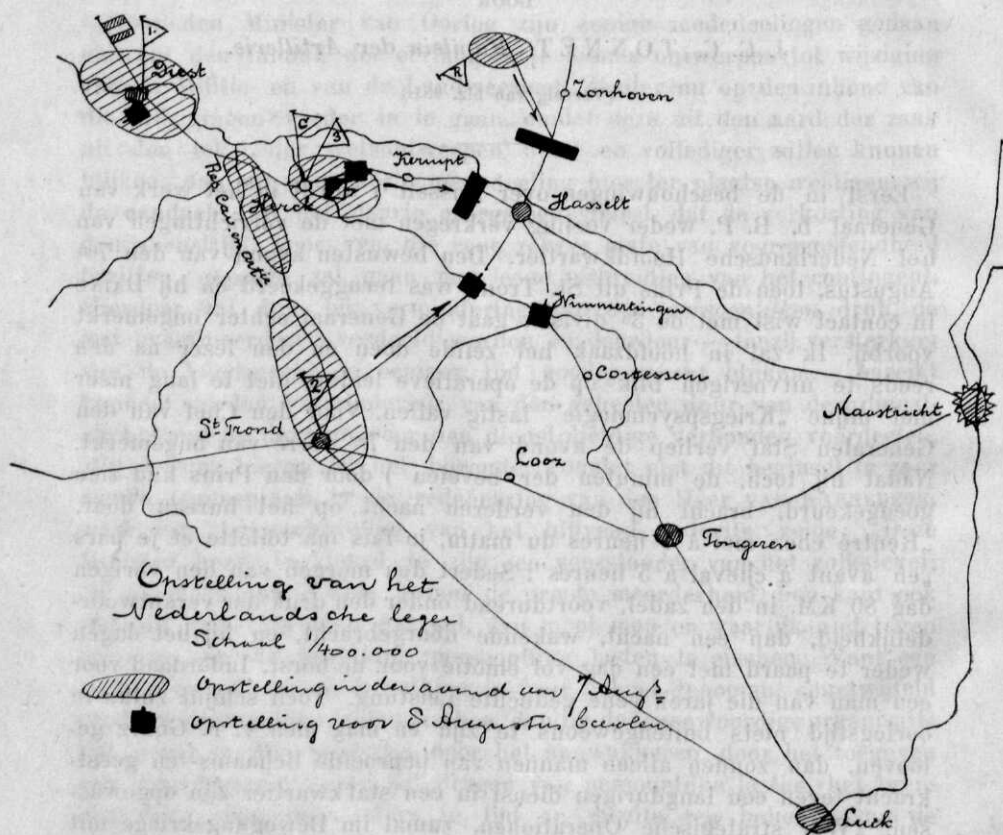
(Vervolg van blz. 981.)

Eerst in de beschouwingen over Hasselt ¹⁾ wordt in het werk van Generaal D. B. P. weder voeling verkregen met de verrichtingen van het Nederlandsche Hoofdkwartier. Den bewusten avond van den 7^{en} Augustus, toen de Prins uit St. Trond was teruggekeerd en hij DAINÉ in contact wist met de 3e divisie, gaat de Generaal echter ongemerkt voorbij. Ik zal in hoofdzaak het zelfde doen en den lezer na den reeds te uitvoerigen blik op de operatieve leiding niet te lang meer met mijne „Kriegspsychologie” lastig vallen. Voor den Chef van den Generalen Staf verliep de avond van den 7^{en} verre van ongemerkt. Nadat hij toch, de minuten der bevelen) door den Prins had zien goedgekeurd, bracht hij den verderen nacht op het bureau door. „Rentré chez moi à 4 heures du matin, je fais ma toilette et je pars „en avant à cheval à 5 heures”. Sedert den morgen van den vorigen dag 80 KM. in den zadel, voortdurend onder den druk der verantwoordelijkheid, dan een nacht, wakende doorgebracht, en bij het dagen weder te paard met een dag vol emotie voor de borst. Inderdaad voor een man van die jaren eene geduchte Leistung. Toch schijnt zulks in oorlogstijd niets buitengewoons te zijn en mag men v. D. GOLTZ gelooven, dan zouden alleen mannen van beproefde lichaams- en geestkracht tegen een langdurigen dienst in een stafkwartier zijn opgewassen. „Wer strategische Operationen, zumal im Bewegungskriege mit „voller Freiheit und nach unsern modernen Grundsätzen führen will, „muss im Stande sein, monatelang wenigstens 16 bis 18 Stunden am „Tage zu arbeiten, — davon 12 bis 14 zu Pferde und den Rest am „Schreibtische. Er darf nicht mehr als durchschnittlich 6 Stunden „Ruhe brauchen, die Essenszeit eingeschlossen, und hat sich einen Stab „zu schaffen, der darin mit ihm wetteifert”. ³⁾ Doch niet alleen, dat het lichaam deze zware vermoeienissen moet kunnen verduren, doch ook

¹⁾ Blz. 213 vgg. ²⁾ Zie voor den toestand op den 7^{en} de bijgevoegde schets.

³⁾ Krieg- und Heerführung, blz. 234.

de geest moet zijn volle frischheid behouden. Misschien, dat menigeen, die den oorlog niet kent, noch gestudeerd heeft, van oordeel zal zijn, dat het wel zulk een vaart niet loopen zal. Tegenover die meening zou ik dan willen stellen de berichten uit het Russische Hoofdkwartier gedurende den afgelopen oorlog, die erop wijzen, dat de Leistungen der leidende organen bij meerdaagsche gevechten tot zulk eene buitensporige hoogte kunnen stijgen, dat alleen sterke naturen tegen dergelijke vermoedenissen kunnen zijn opgewassen. Is het dan ook niet belachelijk een oordeel te durven uitspreken over de gevechtsleiding

in de laatste dagen van den slag bij Moekden, zonder die van slaap en vermoeidheid wankelende mannen te hebben gezien, die de bevelen gaven en overbrachten? Onwillekeurig ziet men den afgezwogden DAENDELS weêr voor oogen, die „tourmenté par les inquiétudes et les fatigues”, vijf dagen achter den rug had „sans pouvoir jouir d'un instant de sommeil” en die eene soort zenuwzwakte had opgelopen, waarvan hij eerst na dagen herstelde. De noodzaak, om reeds in vreedestijd zijn wijze van leven en arbeiden zoo eenigszins mogelijk aan te passen, aan hetgeen in oorlogstijd zal worden gevraagd, springt in de

eerste plaats in het oog voor hen, aan wie de hoogere leiding der veldtroepen zal worden toevertrouwd. Mannen, die in vreedstijd niet gewend zijn te werken, zoolang het dag is, die het „repos ailleurs” niet tot devies hebben verkozen en daarbij het lichaam in constante training houden, zijn voor hun oorlogstaak niet ten volle berekend. Het voorbeeld van een Graaf HAESLER, die uit zijne austere levenswijze bijna ongemerkt te velde had kunnen worden geplaatst, vraagt dan ook ongetwijfeld bewondering, al zou het ook te ver gaan een dergelijk voorbeeld ter algemeene navolging aan te bevelen. De tijdgeest is daarbij ook alles behalve geschikt HAESELERS aan te kweeken. De geest van malaise, die het officierskorps heeft aangetast is er weinig bevorderlijk voor, omdat tegenover de onbegrensde toewijding van enkelen zich de ontmoediging van velen stelt. Is mijn blik op den geest van het korps niet al te onjuist, dan zou ik durven vermeenen, dat alle pogingen zouden moeten worden in het werk gesteld, om hierin verbetering te brengen, ware het alleen om bij voortduring de toetreding van een groot aantal, met uitstekende geestvermogens toegeruste, jonge mannen te waarborgen, waaruit later de hoogere aanvoerders en hunne helpers moeten worden gekozen. Zonder nu te durven beweren, dat die toetreding voor het oogenblik niet aan billijke eischen zou voldoen, zoo vrees ik niettemin voor de toekomst. Lucratief is onze betrekking nimmer geweest en nu de noodzaak tot bezuiniging overal zich doet gevoelen zal zulks in de toekomst er wel niet beter op worden. Er behoort dan ook eene zeer groote toewijding toe, om het „repos ailleurs” als devies te blijven voeren. Mannen, met de vermogens en de geestkracht toegerust, die voor de hoogere aanvoering zoo dringend worden vereischt, vinden in de burgermaatschappij een loon naar werken, waartegenover eene militaire bezoldiging vrijwel in het niet vervalt. Met de uiterlijke waardeering, al is die ook nimmer groot geweest, is het ook niet al te best gesteld. Eene uit aanmatiging of uit zucht tot denigreeren geworden z.g. overtuiging schijnt zich te moeten vestigen, dat het zonder beroeps-officieren ook wel gaan zal. Het aanzien der hoogere aanvoering, die in oorlogstijd soms met bijna dictatoriale macht moet worden bekleed, als het geldt de verdediging van ons onafhankelijk volksbestaan, ziet men soms door een deel der pers moedwillig verkleind. MOLTKE's oordeel over de Fransche pers in 1870: „Das Gesindel kann schreiben, „was es will; so lesen die Leute es gern”, is soms ouveranderd toepasselijk op Nederlandsche persorganen, waar het de beoordeeling van militaire toestanden geldt. Voorzeker zijn er ook inwendige oorzaken in het spel, die op den geest in het officierskorps haar invloed voelbaar maken, en het is van harte te hopen, dat tijdig de bakens verzet zullen worden, voordat het tij is verlopen. Doch zelfs na het tot stand brengen van alle denkbare verbeteringen zal het noodig zijn krachtig front te blijven maken tegen de uitwendige invloeden, die te zekerder werken, omdat zij een scherp omljnd doel voor oogen hebben en wel de slooping van het leger en daarvan in het bijzonder de krachtige kern,

door het officierskorps gevormd, een instituut, dat in waarheid de nationale brandkast van den Nederlandschen Staat kan worden genoemd.

Doch ik keer terug tot den man „mit der geleckten Toilette”. Jammer, dat zijne werkzaamheid niet de gewenschte vruchten droeg. De bevelen, die het Leger in de nieuwe, op de schets aangeduide, opstelling zouden voeren, kwamen te laat te St. Trond, van waaruit de bedreiging van de terugtochtslijn zou moeten volgen. Eensdeels schulde de oorzaak hiervan in de methodische, langdradige wijze van bevelen, die men van BERTHIER moet hebben afgezien. Doch tevens was de Hertog VAN SAXEN-WEIMAR geenszins van inactiviteit vrij te pleiten, zooals ik reeds meen te hebben uiteengezet bij de bespreking van den toestand, door het gevecht van Kermpt geworden. Ik waag dan ook te dezen opzichte van meening te verschillen met de opvatting van Generaal D. B. P. ¹⁾ Hadde DE CONSTANT zijne inzichten kunnen doen ingang vinden bij den Opperbevelhebber, om de 2^e divisie op Tongeren te zenden, dan ware een voorspel van Sedan geworden, dat onze legerleiding met een aureool zou hebben omringd en het moreele gevolg van den veldtocht belangrijk verhoogd. Immers de 3^e en de reservedivisie stonden tot onmiddellijk aanvallen gereed en vertegenwoordigden eene kapitale macht in front en rechterflank des vijands, die door een nachtmarsch door deelen van de 1ste divisie had kunnen worden versterkt. Dat die toestand zoo was, dankte men ten deele aan de daadkrachtige houding van een CORT HEYLIGERS. Ook bij hem waren de bevelen te laat gekomen, doch zijne wijze van optreden vervult met zulke waardeering, dat ik zijn schrijven van den morgen van den 8sten Augustus in zijn geheel doe volgen, om nogmaals een blik te werpen op deze beproefde soldatenfiguur. „Ik heb” — aldus schrijft hij uit Zonhoven ten 9½ v.m. ²⁾ — „sedert het vertrek van den 1sten Luit. VAN „GOLTZ geene verdere bevelen ontvangen, in het onzekere heb ik ver„meend de operatiën op den straatweg te moeten vervolgen, die mij „de desorganisatie en gebrek aan voedsel had genoodzaakt te verlaten. „Bijaldien het geschut mij verwittigd Hasselt door de 3 divisie „aangevallen wordt, zal ik de attaque ondersteunen en heden, in af„wachting van U.K.H. nadere bevelen, mij trachten in gemeenschap te „stellen met den Lt.-Generaal DIBBETS, mij gelukkig zullende rekenen, „bijaldien deze bewegingen ingevolge Hoogstdeezelfs meening moge „uitvallen”.

Bij de operatie tegen DAINE's leger had de Prins „redenen om te „gelooven, dat de armée de la Meuse ons te Hasselt wilde afwachten, „of misschien zelfs ons in de richting van Diest aanvallen”. ³⁾ Vandaar den concentrischen marsch op Hasselt, door DE CONSTANT ontraden. Hij

¹⁾ Blz. 222.

²⁾ Zie ook: „Beringen en Houthaalen” door JHR. J. C. C. DEN BEER POORTUGAAL, Luit.-Generaal B. D.

³⁾ Bericht aan den Koning van den 8sten Augustus.

toch, had den marsch der 2^e divisie op Tongeren aanbevolen, die, ware zij uitgevoerd, een Sedan-achtige ontknooping zou hebben gebracht. De Prins schijnt echter dezen meer gewaagden weg niet te hebben gewild en den meer bedachtzamen te hebben verkozen. Het resultaat van den 8sten Augustus was eene schitterende rechtvaardiging voor DE CONSTANT'S meening. Methodisch bepaalden de bevelen voor dezen dag, dat „des anderen daags een algemeene aanval op de troepen van DAINE „zou worden gedaan”. Doch DAINE vermocht tijdig te ontsnappen. Hasselt opende hare poorten, BOREEL'S huzaren hakten op de Belgische achterhoede in, de vervolging werd gestaakt en het gevecht, waarvan nauwelijks sprake kon zijn, eindigde à la Königgrätz met „geweer in rust”.

Welke verdachtmakingen al niet aan dien bewusten 8sten Augustus zijn vastgeknoopt.

Niet weinigen hebben den Prins van verstandhouding met DAINE beschuldigd. Gelukkig kan na de publicatie van 's Prinsen brieven aan den Koning elke gedachte daaraan voor goed worden gebannen. Tot tweemaal toe spreekt hij ¹⁾ van: „forcer DAINE au combat ou bien à une retraite précipitée”, al heeft hij ook van de oprechtheid van DAINE'S gevoelens voor de zaak der omwenteling geen te hoog denkbeeld. Zoo schrijft de Prins na het gevecht: „Parmi les bagages pris quand on a „ouvert de force les coffres et malles l'on y a trouvé à ce que l'on „assure quantité d'écharpes oranges, ce qui donnerait à penser que son „intention est encore (let wel) de passer à nous”. ²⁾

Generaal D. B. P. zocht voor een goed deel de onverklaarbare werkeloosheid en het staken der vervolging in gemis aan geniale inspiraties. „De Prins van Oranje en zijn staf” — schrijft de Generaal ³⁾ — „daarentegen stonden voor Hasselt in kalmen toestand en omgeving, „waar zij dién 8sten Augustus zoo onverwachts en laten wij erbij voegen, zoo gemakkelijk een schitterend voordeel hadden behaald, reeds „met de lauweren omkransd, die zij den 9^{en} trachtten te plukken. Zij „zullen al bijzonder tevreden zijn geweest met het werk van dien dag „en hadden er reden voor. Maar bij hen moet men nu niet plotseling „verwachten Napoleontische eigenschappen, geniale inspiraties, een esprit du moment, waarvan gedurende dezen veldtocht, hoe verdienstelijk ook geleid, de bewijzen nog niet waren geleverd. Integendeel langzaam, behoedzaam en stelselmatig was tot dusverre voortgeschreden. „Slechts noode scheen men in het Hoofdkwartier af te wijken van een „gemaakt plan.” Of nu de enkele maal, dat de S. de hoogere leiding van de operatiën belicht, het resultaat geheel bevredigend mag worden genoemd, meen ik in twijfel te mogen trekken. Staande aan den zuidelijken uitgang van Hasselt, het oog gericht op Luik, kwamen er factoren in het spel, die de militaire critiek op de operatiën noodzaken uiterst voorzichtig te werk te gaan. De Prins zag den toestand met

¹⁾ Blzn. 435 en 436.

²⁾ Blz. 437.

³⁾ Blz. 230.

zeldzame klaarheid in. Hij wist zeer wel niet anders dan de Belgische achterhoede te hebben geworpen, doch niets kon hem liever zijn, dan het snel weder front maken van DAINE's hoofdmacht. Kwam deze te Luik te recht, dan was de zaak der Oranjepartij uit den aard der zaak verkeken. Immers zou de contra-revolutie dan niet durven uitbreken. Voor den 8sten gold dus: vóór alles niet opdringen, terwijl voor den 9en eene opstelling was beraamd, van waaruit Tongeren zou kunnen worden omsingeld. „Demain 10 je compte opérer contre Tongres, je „pense que DAINE l'évacuera à mon approche, comme il a fait à Hasselt”. Veel hoop, dat de „coup de théâtre” slagen zou, had men dus niet, doch men kon het althans probeeren.

Inmiddels was dadelijk na de bezetting van Hasselt de Majoor ROLOFF met bevelen naar Maastricht vertrokken. Omtrent de bedoeling van zijne zending laat het navolgende schrijven van Generaal DIBBETS aan Kolonel DE LA SARRAZ te Aken geen twijfel.

„Ik haast mij UHEG. mede te deelen, dat het leger van de Maas „ter hoogte van Hasselt geheel geslagen is.

„Op het oogenblik marcheert eene colonne op Tongeren en *vervolgens* „op Luik. Laat geen oogenblik voorbijgaan de begunstigers van de „goede zaak met de gelukkige tijding en outwerp (!) bekend te maken, „ten einde zij nu dadelijk hunne maatregelen kunnen nemen, om ons „met kracht te ondersteunen”.

Wat nu meer in het bijzonder de taak was van de colonne, die nog in den avond van den 8sten Augs. onder de bevelen van den Generaal VAN BOECOP naar Tongeren afmarcheerde, blijkt uit een schrijven van den Commandant van Maastricht, luidende, als volgt:

„Deze colonne zal zich op Tongeren dirigeeren en aldaar in verbin- „ding stellen met de divisie van Z. Hoogheid den Hertog van SAXEN- „WEIMAR, zulks plaats gehad hebbende, zal dezelve onder de bevelen „van Z. Hoogheid op Luik marcheeren.

„Indien de verbinding bij de komst der colonne te Tongeren nog niet „was geschied, zal dezelve evenwel Tongeren binnenrukken, om de „voortvluchtige Belgische troepen door alle mogelijke middelen **kracht- „dadig te beletten, Luik te bereiken**”.¹⁾

Die laatste woorden lichten voor mij het gordijn op, waarachter de ware toedracht van zaken tot dusverre verscholen lag. DAINE mocht onder geene voorwaarde in Luik verschijnen. Colonne's zouden zich, zoo onge- merkt mogelijk,²⁾ in zijn rug vereenigen, om naar die plaats te mar- cheeren en de Orangistische beweging te doen opvlammen; de citadel en la Chartreuse zouden door de contra-revolutie worden bezet.³⁾ Doch

¹⁾ Archief van het D. v. O.

²⁾ VAN BOECOP's colonne verliet Maastricht ten 9 uur 's avonds.

³⁾ Nous espérons que nous mettrons encore aujourd'hui et sans coup férir „garnison dans la citadelle et la Chartreuse”, schreef DE LA SARRAZ den 9en Augustus ten 1 u. n.m. aan Generaal GEORGE te Nijmegen.

dit alles zou niets anders dan eene groote misrekening blijken te zijn. Generaal VAN BOECOP, die in den nacht van 8 op 9 Augustus Tongeren bereikte, vond deze plaats reeds door het leger van DAINE verlaten. Het bericht hiervan werd eigenaardig genoeg naar Maastricht gezonden en bereikte door den Majoor ROLOFF, die zijn weg over Tongeren nam, eerst vrij laat in den morgen ons hoofdkwartier. ¹⁾ Onmiddellijk daarop deed de Prins door eene officierspatrouille voeling met het Belgische leger opnemen, althans is het VAN BOECOP, die naar Maastricht meldt, hoe de Luitenant-Kolonel VAN TUYL met enkele ruiters door Tongeren is gereden in de richting van Luik. Het doel zijner missie werd beschouwd geheim te zijn. „Waarschijnlijk zou Z. K. H. nog heden te Tongeren komen, doch „dit kon Lt.-Koll. VAN TUYL niet met zekerheid „zeggen, omdat Z. K. H. eerst sedert kort kennis droeg, dat Tongeren „door onze troepen bezet was.” 's Prinsen adjudant ontmoette geen vijand meer, „de débris der Belgische armée vereenigen zich voor de „stad” Luik, schrijft VAN BOECOP later op den dag.

Het politiek-militaire theaterstuk was ten einde.

Generaal KNOOP heeft de zware verdenking op den Prins van Oranje geladen, dat hij DAINE zou hebben laten ontsnappen, omdat de Prins meer zou gekomen zijn om te winnen, dan te overwinnen. Prof. BOSCHA heeft den lateren Koning WILLEM II het bevel in den mond gelegd de vervolging bij Cortessem te staken. Generaal D. B. P., die al die meeningen wikt en weegt, ²⁾ werpt al die misdadige gedachten weg en voelt zich treurig gestemd „dat zelfs een militaire geschiedschrijver bij uitnemendheid en daarbij een edele natuur als „Generaal KNOOP zich heeft laten verleiden mede te stemmen in dat „valsche accoord en dat hij niet gevoeld heeft, dat wat hij van den „Prins veronderstelt, als het waar ware, een smet zou werpen op diens „karakter”. ³⁾ VAN DER KEMP, die overigens in zijne scherpe critiek in „De Tijdspeegel” ⁴⁾ verre van bijval met den arbeid van Generaal D. B. P. heeft getoond, is met de „flinke weêrlegging van KNOOP's ver„onderstelling”, waarover hij bij hare eerste lezing indertijd „de handen in de lucht” had geslagen, terdege ingenomen. Toch schijnen KNOOP en BOSCHA het dichtst bij de waarheid te hebben gestaan. Dat er

¹⁾ Het optreden van Generaal VAN BOECOP, als Commandant eener strategische voorhoede tegen wil en dank, is tamelijk vreemd. Zijne mededeeling uit Tongeren, dat van aanmarcheerende Nederlandsche troepen nog niets bemerkt werd, gaf DIBBETS aanleiding den Majoor ROLOFF naar Tongeren te zenden. Ten 11 u. v.m. was van BOECOP nog buiten voeling met het hoofdleger. Te zijner verontschuldiging moet echter worden aangevoerd, dat men zich daar van BOECOP's lot evenmin veel aantrok; wel ontving hij tegen den avond bevelen van den Prins, doch den 10^{en} beklagt hij zich zonder te zijn en evenzeer zonder brood en veldketels, die vermoedelijk in der haast te Maastricht waren achtergelaten.

²⁾ Zie „De vervolging van DAINE's leger”, blz. 223.

³⁾ Blz. 227.

⁴⁾ Augustus-aflevering, 1906.

beweegredenen in het spel waren geweest, die aan de „grande tactique” vreemd waren, hebben zij vermoed, misschien wel door ooggetuigen bevestigd gehoord, doch „des Pudels Kern” schijnt hun niet bekend te zijn geweest. Daardoor bleef tot dusverre op onze legerleiding de blaam rusten van in verstandhouding tot DAINÉ te hebben gestaan. De publicatie van 's Prinsen brieven door Generaal D. B. P. zal ongetwijfeld alle gedachte daaraan voor goed uitwischen. Mogen mijne pogingen, om het verband tusschen de oorlogsoperatiën en de in het Luiksche beraamde contra-revolutie in het licht te stellen, het hare ertoe bijdragen, om met alle verdachtmaking onzer legerleiding in de dagen van Hasselt voor goed te breken. Uit militair-geschiedkundig oogpunt doet men evenwel voorzichtig deze episode niet tot leering te doen strekken.

Uren en uren, ja dagen waren verspild, om een doel na te jagen, dat eene fictie bleek te zijn. „Op eene contra-revolutie te Luik is niet te rekenen, de Fransche partij en de revolutionnaires hebben de overhand, de anderen zijn bevreesd en stil”, schreef DIBBETS den 11^{en} Augustus. Doch de Prins schijnt tot het laatste toe den moed te hebben bewaard, dat het Belgische volk zich nog voor Oranje zou verklaren. Onder de wallen van Leuven den 12^{en} schreef hij zijn Koninklijken vader: „C'est fâcheux qu'alors il faudra se retirer, si seulement je parvenais à faire visite à Bruxelles, je crois que tout s'arrangerait, le Pays a l'air d'attendre l'issue de la guerre mais sur le tout est bien disposé, surtout le plat-Pays”.

Ik zal het Nederlandsche leger niet meer volgen op zijn marsch naar het Westen, al geeft de legerleiding ook tot menige leerzame overweging aanleiding. Het lezenswaardige verhaal van Generaal D. B. P., dat zich grootendeels aanpast aan de vroegere, zoo verdienstelijke uiteenzettingen van Generaal WÜPPERMAN, is nadere overweging zeer waard. Voor één moment in de operatieve leiding durf ik echter nog de aandacht vragen, alvorens mij te wagen aan enkele algemeene beschouwingen, die ik voor het slot bewaarde.

In den avond van den 11^{en} Augustus stond het Nederlandsche leger met twee divisiën in front en eene derde divisie links in flank en rug des vijands vooruitgeschoven naar de overgangen van de Dyle boven Leuven, gereed, om een hevig frontgevecht te verbinden met eene tangvormige omvatting der Belgen langs beide vleugels. Het was tusschen 8 en 9 uur, dat een aide de camp den brief des Konings van den 10^{en} Augustus aan den Prins overreikte. Die merkwaardige brief bestaat nog met zoovele andere belangrijke stukken van 's Konings hand, waaronder de geheele briefwisseling tijdens den veldtocht. De directieven voor den Prins in dat laatste schrijven, voordat de aanval op Leuven zou worden gedaan, duiden met groote beslistheid erop, dat zoodra zekerheid bestond van het binnenrukken der Franschen in België...(!) — en alle middelen moesten in het werk gesteld om hiervan zekerheid te verkrijgen — de Prins zich als hoofddoel had te stellen, het leger

terug te voeren naar de Brabantsche grenzen. De Koning aarzelt. Reeds had de Secretaris van Staat den 10^{en} Augustus via het D. v. O. aan al die autoriteiten, die niet rechtstreeks onder 's Prinsen Opperbevel ressorteerden: CHASSÉ, DE KOCK in Zeeland, DIBBETS, VAN DER CAPELLEN, met den grootsten spoed het navolgende schrijven gericht: „Het stellig berigt is thans bij den Koning ingekomen, dat de Fransche Regeering wel verre van in de hervatting der vijandelijkheden tusschen Holland en België de uitsluitende bedoeling van Z. M. te erkennen om aan N.-Nederland billijke voorwaarden van scheiding te verzekeren integendeel daarin het oogmerk ziet, om den vrede in Europa te storen en op dien grond het voornemen aankondigt om een aanzienlijk legercorps in België te doen binnenrukken, ten einde de Hollandsche troepen terug te drijven.

„Zijne Majesteit in het belang van Noord-Nederland alle aanleiding tot eenige vredebreuk met de mogendheden zorgvuldig willende vermeden hebben en gevolglijk de vijandelijkheden tusschen Hollandsche en Fransche troepen wenschend voor te komen, heeft in dien zin aan den Opperbevelhebber van het mobiele leger op heden de noodige bevelen gegeven”.

Mitsdien werd bevolen „voor het vervolg alle offensieve operatiën te staken, voor zooverre Z. K. H. de Opperbevelhebber van het mobiele leger hen daartoe geen speciale bevelen of algemeene voorschriften mogt doen toekomen”.

De aanschrijving was geheim, opdat „deselve enkel tot rigtsnoer strekke van de Nederlandsche bevelhebbers, zonder dat zij daarvan eenige bepaalde aanzegging aan de vijandelijke militaire gezagvoerders laten doen”.

Den 12^{en} Augustus te 6 uur in den morgen had dit bevel den uitersten post, Maastricht, bereikt. „Vlag omlaag, geweer in rust” klonk het van West naar Oost. Grievend voor het Leger noemde DIBBETS het juist ontvangen bericht. Aan den Prins was nog eene flauwe mate van vrijheid gelaten. Men leze nu zijn lakoniek briefje aan den Koning in den morgen van den 12^{en} uit Tirlemont ¹⁾: „Je n'ai encore reçu aucune nouvelle sûre de l'arrivée de l'armée française sur territoire belge; mes nouvelles de Louvain d'hier, n'en parlent pas, mais disent que le Prince LÉOPOLD s'y trouve avec 12 à 15000 hommes surtout gardes-civiques. Si la bonne Providence veut encore aujourd'hui bénir vos armes nous pourrons avoir Louvain et marcher sur Bruxelles; tant que je n'apprends rien du Maréchal GÉRARD ou bien du général BELLIARD j'irais en avant”.

's Konings brief, die in staat zou geweest zijn een moreel sterken aanvoerder te doen afdeinzen, doet den Prins geen oogenblik het doel, dat hij gereed staat te grijpen, uit het oog verliezen. Zelfs tijdens de onderhandelingen met den Engelschen gezant verlaat hem de gedachte

¹⁾ Blz. 439.

aan het einddoel niet. De bezetting van Leuven, ten bewijze, dat de zege ons is geweest, wordt geëischt. Als dan ook de Prins in den avond van den dag aan den Koning schrijft: „Le résultat d'aujourd'hui est „des plus importants pour l'honneur nationale et notre avantage a été „complet” ¹⁾, dan past het nageslacht voorzeker de karaktersterkte te bewonderen van dezen Oranje, aan wien wij voor alles en allen verschuldigd zijn het eerherstellende slot van den

„Tiendaagschen Veldtocht”.

(Slot volgt.)

2e bl. 99

¹⁾ Blz. 440.

De diensttijd bij de Veldartillerie.

Absit invidia verbo.

Weinige onderwerpen van militairen aard hebben den laatsten tijd in ons land zoovele pennen in beweging gebracht, als de afschaffing van het z.g. blijvend gedeelte der bereden Wapens. Het mag dus allicht door sommigen overbodig worden genoemd, om voor dit onderwerp nogmaals de aandacht te vragen. Niettemin meenen wij, dat het zijn nut kan hebben de zaak zelve, in casu voor zoover deze de veldartillerie aangaat, nog eens nader te bezien. Veelal toch, is de bovengenoemde maatregel heftig bestreden; slechts bij uitzondering werd eene opbouwende critiek gehoord. In de overtuiging verkeerende, dat een kortere oefeningstijd, als tot nog toe gebezigd, gewenscht is, hopen wij, dat ook hier de bekende „choc des opinions” tot een goed resultaat zal leiden.

Wanneer wij ons zuiver voor oogen stellen, waar het om gaat, namelijk eene *behoorlijk verzekerde opleiding der miliciens voor hunne oorlogstaak*, dan dringt zich daarbij allereerst de vraag aan ons op:

Is het, in het algemeen gesproken, dan niet mogelijk de miliciens der veldartillerie in 18 maanden voor hunne oorlogstaak behoorlijk op te leiden?

Deze mogelijkheid zal wel zeer zeker door niemand ontkend worden, die in de laatste jaren meermalen met de opleiding dezer miliciens is belast geweest. Integendeel, wanneer het onderricht behoorlijk wordt gegeven, ¹⁾ dus een goede grondslag wordt gelegd; wanneer er voldoende leermiddelen aanwezig zijn en wanneer de continuïteit van het onderricht en de verdere oefeningen is verzekerd, mag de periode van 18 maanden zelfs nog zeer ruim worden genoemd. Het spreekt vanzelf, dat in dit tijdvak eene oordeelkundige militaire opvoeding met het onderricht en de oefeningen hand aan hand móet en kán gaan.

Reeds het „Ontwerp-voorschrift voor de opleiding van het personeel der Bereden-Artillerie” (1903) huldigt het beginsel, dat de eigenlijke opleiding in het eerste oefeningsjaar is afgeloopen, terwijl het tweede jaar grootendeels wordt gebezigd voor een herhalingscursus. Volgens

¹⁾ Zie het artikel van Kapitein BERGANSIUS. Militaire Spectator 1906, blz. 745.

dit Ontwerp-voorschrift (§ 23) kan na het derde tijdperk, ¹⁾ dus na 8 maanden diensttijd „de recrutenopleiding als geëindigd worden beschouwd en moeten de miliciens in de batterij kunnen optreden in de functiën, waarvoor zij zijn opgeleid”. Er blijven dus bij de bestaande opleidingsmethode in het eerste dienstjaar alreeds 4 maanden over, waarin de miliciens het geleerde kunnen toepassen bij de oefeningen. Komen daarbij dan nog eens 6 maanden, dan zal wel zeker niemand in ernst beweren, dat het voor de *opleiding* noodig zal zijn om de miliciens langer dan 18 maanden voor eerste oefening onder de wapenen te houden. Nu zal men kunnen zeggen: de opleidingstijd dient niet alleen om den man de technische verrichtingen van het Wapen te leeren, maar ook om hem op te leiden tot de noodige zelfstandigheid, die zelfvertrouwen opwekt. Zeer zeker, maar ook daarvoor is een opleidingstijd van 18 maanden, mits behoorlijk gebruikt, lang genoeg. Waar bij het Wapen der infanterie, waarbij zich in den strijd veelal het moreel het sterkst zal doen gelden, met een oefentijd van één jaar (en minder) volstaan kan worden, zal dit bij de veldartillerie in den langeren oefeningstijd zeker geen bezwaar opleveren.

Ware het niet mogelijk in anderhalf jaar de miliciens goed voor hunne oorlogstaak te bekwamen, dan zou in 's lands belang een langduriger verblijf onder de wapenen beslist noodig zijn. Is evenwel deze tijdduur ruim voldoende, dan eischt het landsbelang evenzeer, dat er geen dag langer onder de wapenen gebleven worde, dan bepaald noodzakelijk is. Deze eisch dient als uitgangspunt te worden genomen.

Daar vrijwel iedereen het erover eens is, dat een eerste-oefeningstijd van 18 maanden, wat *tijdduur* betreft, voldoende is (mits voldaan zij aan de hierboven vermelde eischen, voornamelijk aan den eisch van continuïteit), moet de oorzaak van den heftigen strijd, in dag- en vakbladen over deze aangelegenheid gevoerd, in andere omstandigheden worden gezocht.

Deze omstandigheden zijn de volgende:

- 1°. Bij de tegenwoordige regeling is er, in den voor de eigenlijke *oefeningen* meest geschikten tijd, April—October, slechts ééne lichting onder de wapenen (behalve tijdelijk de herhalingslichtingen). Er is alsdan dus niet genoeg personeel aanwezig om de zoo noodige oefeningen te kunnen houden.
- 2°. Er wordt te veel personeel aan de opleiding der miliciens, alsmede aan de verzorging der paarden onttrokken door de vervulling van functiën, die met de eigenlijke oorlogstaak zoo goed als niets te maken hebben.

Is er evenwel in deze bezwaren niet te voorzien?

Wat het eerstgenoemde betreft, dit zou zijn weggenomen, wanneer de opkomst der lichting werd bepaald op 1 April, in plaats van op

1) 1ste tijdperk. October t/m December.

2e „ „ Januari t/m Maart.

3e „ „ April en Mei.

1 October. Alsdan zouden er in de zomerperiode April—October steeds 2 lichtingen onder de wapenen zijn, terwijl er 's winters (October—April) slechts over ééne lichting beschikt kon worden. Levert dit laatste nu voor de opleiding zoo'n onoverkomelijk bezwaar op? Wij gelooven van niet, mits eene oordeelkundige opleidingsmethode worde gekozen en er zooveel mogelijk worde te gemoet gekomen aan het hierboven ad. 2 genoemde bezwaar. Laten wij daartoe eerst dit laatstgenoemde eens nader beschouwen.

Zooals de toestand nu is, moeten voor het z.g. „gaande houden van den dienst” per batterij (of ander onderdeel) zoovele geëmployeerden worden gegeven, dat er bijna eene geheele lichting door wordt verbruikt. ¹⁾ Deze toestand is ongewenscht en ongezond. Tot het vervullen van dergelijke „baantjes” alleen, mag de milicien niet onder de wapenen worden gehouden. Hierin moet en kan dan ook verbetering worden gebracht en wel b.v. op de volgende wijze:

a. Verpachting der cantines, welke onder toezicht van eene cantine-commissie blijven.

b. Aanwijzing van burgerpersoneel voor den dienst bij het remonte-depot te Milligen.

c. Aanwijzing per onderdeel (batterij, treinafdeeling en depot) van een burger-werkman, die belast is met den dienst van oppasser-tuigenkamer, hakselsnijder en stalwacht (dit laatste alleen, gedurende den tijd, dat de batterijen zijn uitgerukt of dat er door eene toevallige vlugge opeenvolging van rijlessen geene vervanging van de stalwachts van ééne recrutenklasse door die van de andere kan plaats vinden).

d. Het aanwijzen per kazerne van één burgerpersoon als dagportier en van een als nachtportier. Hierdoor kan de wachtdienst der miliciens vervallen. In verband hiermede den toegang tot de kazernes zoodanig te maken, dat de portier iederen binnenkomende of uitgaande kan zien.

e. Het laten vervallen van alle signalen betreffende den inwendigen dienst, waardoor er geen trompetter op wacht behoeft te zijn.

f. Het verminderen van het aantal ordonnansen der verschillende bureelen door aansluiting dier bureelen aan eene bestaande of daarvoor op eenvoudige wijze te maken telefoonverbinding.

g. Het verminderen van de taak der kamerwachts door de kamer te laten schoonmaken door al degenen, die erop gehuisvest zijn. In verband hiermede de kamers gedurende de eigenlijke oefeningsuren, te bepalen door de commandanten der betrokken onderdeelen, te sluiten. Aanwijzing van een afzonderlijk vertrek voor de kwartierzieken.

h. Het laten vervallen van den dienst van planton-manege, door de onderdeelen, die van de manege gebruik maken, tijdens den duur van dat gebruik, voor het in orde houden ervan verantwoordelijk te stellen.

i. Geene oppassers te verstrekken aan, niet bij het korps dienstdoende, officieren van andere Wapens. Voor deze officieren altijd de oppassers

¹⁾ Zie „Het Vaderland” van 10 October 1906. Ochtendblad.

te doen verstrekken door hun eigen Wapen, waartoe laatstgenoemden een korten opleidingstijd bij een der depots moeten doormaken.

k. Voor de officieren, gerechtigd tot het houden van dienstvaarden en niet tot een der korpsen behorende, aan te wijzen vrijwilligers. Hiervoor burgerpersonen aan te wijzen, zou — hoe wenschelijk ook — wellicht bij mobilisatie aanleiding geven tot moeilijkheden.

l. Het gebruik van personeel der administratietroepen voor schrijversdienst op de bureelen.

m. Voor remonteberijders en paardenverzorgers bij de depots der regimenten slechts bij hooge uitzondering miliciens te bestemmen. In verband met het groote belang van eene goede africhting der paarden, de positie der remonteberijders te verbeteren, zoodat er zich steeds een voldoende aantal vrijwilligers voor dezen tak van dienst aanmeldt.

n. Alle andere geemployeerden (oppassers der officieren van het korps, die van de rust- en deponeerkamers, alsmede de 2^e parkknecht) moeten de hoofd-oefening van den dag medemaken, d.i. in den zomer het uitrukken, in den winter de rijlessen, en hen daarvan slechts vrij te stellen, indien het of voor hunne opleiding, of voor de te houden oefening, niet bepaald noodig wordt geacht. ¹⁾

o. Geene miliciens te detachieren bij de Constructiewerkplaatsen, doch de opleiding der betreffende ambachtslieden uit de miliciens te doen geschieden door practisch werken bij de werklieden der korpsen (zal ook tot verminderde uitgaven voor het materieel leiden).

Het spreekt vanzelf, dat de hierboven van a—o vermelde maatregelen slechts in hoofdtrekken zijn aangegeven en dat er nog verschillende details geregeld moeten worden.

Alsnu overgaande tot de bespreking der eigenlijke *opleiding* van de miliciens, zullen wij eerst behandelen die bij de *batterijen*.

Daarbij onderstellen wij, dat de datum van opkomst op 1 April worde gesteld, en dienen wij als uitgangspunt te nemen, hetgeen de *oorlogstaak* eischt. De opleiding voor deze taak omvat in hoofdzaak, dat den man moet worden geleerd:

1. De bediening van het geschut (in uitgebreiden zin).
2. Het rijden van rijpaarden en spannen.
3. Enkele andere verrichtingen, waarvan sommige niet eens voor allen noodig zijn (terreinverkenner, ordonnans enz.).

In de eerste en voornaamste plaats eischt de oorlogstaak, dat de artillerist kan *schieten*. Hieraan behoort de volle aandacht te worden gewijd. Het *rijden*, hoe belangrijk en hoe onmisbaar ook, komt eerst in de tweede plaats. Hoezeer ook een flinke en vlotte ruitergeest bij het Wapen gewenscht en noodig wordt geacht, hoofdzaak moet zijn

¹⁾ Hier zij nog eens gewezen op het onttrekken van paarden aan den dienst door officieren, die hun paard z.g. aan de hand laten afrijden. Dit is niet noodig en dient dus slechts bij hooge uitzondering te worden toegestaan.

eene goede bediening van het geschut, d.i. het zoo hoog mogelijk opvoeren van het vermogen en de vuurkracht daarvan. Het komt ons voor, dat dit in den loop der tijden bij de opleiding wel eens uit het oog is verloren. Daarvoor zijn een drietal redenen aan te geven:

- 1°. Er werd vroeger veel tijd vereischt om de moeilijke en ingewikkelde manoeuvreoefeningen behoorlijk te leeren. Nu in dit opzicht zooveel vereenvoudiging is verkregen, kan de daardoor beschikbaar komende tijd weder ten goede komen aan de oefeningen met het geschut.
- 2°. Het onderricht in het rijden, met hetgeen daaraan verbonden is, wordt veelal door onderwijzers en leerlingen aangenamer gevonden dan het geschutonderricht. Hierbij zal er veel van afhangen op welke wijze dit laatste wordt geleid (optreden van eene tegenpartij; uitvoeren van kleinere en grootere schietopdrachten; mededeelen van enkele voorvallen uit de krijgsgeschiedenis betreffende optredende batterijen, enz.).
- 3°. Eene langdurige vredesperiode is oorzaak, dat datgene het meest noodig geacht en beoefend wordt, waarvan de fouten ons in vreedstijd het meest in het oog vallen. Dit nu, is uit den aard der zaak veel meer het geval bij het rijden met paarden en spannen, dan bij de bediening van het geschut. En op dit laatste komt het toch in het gevecht het meest aan. Hoe eenvoudig de verrichtingen ook bij het veldgeschut geworden zijn, zoo moeten toch zeer hooge eischen aan de bediening worden gesteld, opdat zij ook onder de groote moeilijkheden van het gevecht hare taak goed kan vervullen. Juist de meerdere zelfstandigheid, die het enkele stuk heeft verkregen, alsmede de meerdere geschiktheid der tegenwoordige veldartillerie voor het gevecht van nabij tegen infanterie zijn oorzaak, dat de zelfstandigheid en dus ook de opleiding van den kanonnier zeer hoog moet worden opgevoerd. Eenmaal aangenomen, dat er omstandigheden kunnen zijn, waarin het enkele stuk zelfstandig zal moeten optreden¹⁾, moet dat stuk dan ook zoo lang mogelijk aan zijne opdracht kunnen voldoen, dus ook als o.a. de stukscommandant en de korporaal gevallen zijn, in welk geval de kanonnier zelfstandig moet kunnen optreden. En waar ook in het gevecht van nabij tegen infanterie verplaatsingen van personeel van het eene stuk naar het andere dikwijls *niet* uitgevoerd kunnen worden, ontstaat ook hier bij intredende verliezen de noodzakelijkheid, dat de kanonnier zelfstandig moet kunnen vuren. Een en ander maakt het noodig den eisch te stellen, dat men bij de opleiding den kanonnières ook leere zelfstan-

¹⁾ Voorschriften voor de Bereden Artillerie, 1906. Noot op blz. 15; regel 7-10, blz. 91; laatste regel, bladz. 94; laatste alinea, blz. 100.

dig, d.i. zonder kader, te schieten, en wel op kleine afstanden met G. en GKT. S., vooral tegen (naderende) infanterie en cavalerie. Dat in dit opzicht veel bereikt kan worden, mits de leiding zaakkundig geschiede, blijkt ten duidelijkste uit de nu (half December) verkregen resultaten bij de opleiding der miliciens, die in October j.l. onder de wapenen gekomen zijn. Daarbij is namelijk reeds bereikt, dat verscheidene miliciens in staat zijn de functiën van den richter, bij directe en indirecte richting, uit te voeren en zelfs zelfstandig de vereischte commando's voor het eerste schot tegen een zich vertoonend doel te geven. Bovendien hebben zij reeds begrip van, wat bedoeld wordt met spreiden, breed en vooruitgaand. Het spreekt evenwel vanzelf, dat niet alle manschappen dit zoo spoedig kunnen leeren; er zullen er zelfs zijn, die het nooit leeren. Deze minder ontwikkelde zullen dus eene andere oorlogsfunctie moeten vervullen. Te recht zegt hieromtrent LAYRIZ ¹⁾: „Geistig schwache Mannschaften sollten nicht Kanonniere werden. Wenn sie überhaupt bei der Artillerie eingestellt werden muszten, kann man ihnen eher das Fahren als das Schieszen anvertrauen". Er zijn evenwel ook nog andere functiën dan het rijden alleen.

Hoe stellen wij ons nu de opleiding voor, wanneer de miliciens op 1 April onder de wapenen komen?

Wij zouden de geheele opleiding willen verdeelen over 3 tijdperken op de volgende wijze.

1ste Tijdperk. 1 April—1 October. *De man wordt opgeleid als kanonnier.*

In dezen tijd wordt den man de bediening van het geschut, met wat daartoe behoort, grondig geleerd. Als basis te beschouwen het onderrecht bij het enkele stuk, waarmede verschillende kleine schietopdrachten zonder behulp van kader moeten kunnen worden uitgevoerd. Daarmede zijn ongeveer 3 maanden gemoeid; de verdere 3 maanden worden dan benut voor oefeningen als *kanonnier* in sectie-, batterij- en afdelingsverband, alsmede bij de oefeningen in verbinding met andere Wapens. In dit halfjaarlijksche tijdperk moeten ook worden onderwezen: gymnastische oefeningen, voetexercitie, gebruik van sabel en revolver, verzorging van paarden, optuigen en oppakken van rijpaarden en spannen, uitvoering van noodherstellingen, zoomede de strikt noodige theorieën. Eentonig behoeft het onderricht dus zeker niet te zijn; zooals reeds gezegd, kan trouwens in de geschutexercitie zelve onder eene opgewekte leiding zeer veel afwisseling worden gebracht.

In het eerste tijdperk komen de miliciens evenwel niet te paard.

2e Tijdperk. 1 October—1 April. *De man wordt opgeleid als stukrijder.*

In deze periode vallen alle eigenlijke rijlessen. Al het kader en alle

¹⁾ Moderne Feldartillerie, blz. 48.

paarden der batterij zijn nu voor dit onderricht beschikbaar, daar er in hoofdzaak slechts ééne lichting onder de wapenen is. De ondervinding heeft geleerd, dat dit tijdsverloop voldoende is om de miliciens te laten voldoen aan de, in de laatste jaren gestelde, eischen als stukrijder bij het *begin* der oefeningen in de bewegingen der gevechtsbatterij. (Voorschriften voor de Bereden Artillerie 1906, blz. 17 vgg.)

Hoofdzaak is in dit tijdperk eene zoo grondig mogelijke opleiding tot ruiter; is deze eenmaal voltooid, dan leert de man het rijden van spannen spoedig genoeg. ¹⁾ Van het beginsel dient te worden uitgegaan, dat iedere milicien elken dag moet rijden. Daartoe zullen zij, die een der weinige, noodzakelijke overgebleven employementen vervullen, daarin gedurende de rijlessen voor den duur daarvan *zoo noodig* worden vervangen, hetzij door vrijwilligers, hetzij door miliciens eener andere onderwijsklasse. De beoefening der stukrijdersschool zal dan zoo noodig in 2 ploegen moeten geschieden (op den zelfden dag).

Nu wij zoeven over vrijwilligers spraken, zal men allicht vragen: waar komen die vandaan? Immers, hoewel er per batterij 18 vrijwilligers aanwezig mogen zijn, wordt dit aantal zoo goed als nergens bereikt. Het zelfde is het geval met de vrijwilligers bij den staf der afdeelingen en regimenten (ieder 5). Weliswaar beschikken wij thans bij de batterijen, behalve over $\pm$ een 5-tal gewone vrijwilligers, nog over een aantal vrijwilligers van 3 jaar. Maar behalve, dat daardoor nog niet de organieke sterkte bereikt is, bestaat de kans, dat het aantal van de laatstgenoemde vrijwilligers, nu er slechts 18 maanden gediend behoeft te worden, zeer zal verminderen. Er is slechts één afdoend middel om meer vrijwilligers te verkrijgen, namelijk eene betere bezoldiging, ook van het *vrijwillig kader*. Wij gelooven niet, dat eene hogere premie in dit opzicht veel zal uitwerken. Wanneer de vooruitzichten voor de vrijwilligers beter worden, zal het wel geene buitengewone moeite kosten om het benoodigde aantal te verkrijgen. Wilde men in ons stelsel (opkomst 1 April), waarbij 's winters slechts ééne lichting aanwezig is, over nog meer manschappen kunnen beschikken, dan zou men de miliciens, die hun 18 maanden dienst hebben vervuld, in de gelegenheid kunnen stellen nog een half jaar te dienen.

Indien men hun daarvoor eene gratificatie van b.v. 30 gulden gaf, zou er veel kans zijn, dat er velen van deze gelegenheid gebruik zouden maken om de winterperiode, waarin het werk in den burgerstand het meest schaars wordt gevonden, behoorlijk door te kunnen komen. Deze regeling zou, ter voorkoming van administratieven omslag, de

¹⁾ In dit opzicht is merkwaardig de ondervinding, opgedaan bij de herhalingsoefeningen der huzaren, die bij de treinafdeelingen onder de wapenen komen om in het rijden van spannen te worden geoefend. Na een verblijf onder de wapenen van $\pm$ 3 weken, behoeven zij in het algemeen voor den gemiddelden stukrijder niet onder te doen.

voorkeur verdienen boven een stelsel van „vrijwilligers van 2 jaren” in den geest als wij ze tot nog toe voor 3 jaren hebben.

Zoolang echter de positie en de vooruitzichten der gewone vrijwilligers niet afdoende zijn verbeterd, zullen wij ons voorloopig moeten behelpen met een 8- à 10-tal „blijvenden” (waaronder ook de tegenwoordige gewone vrijwilligers) per batterij. Van dezen zouden wij de oppassers der officieren van het korps kunnen nemen; iets, wat wellicht zal medewerken om den prikkel tot „nablijven” te vergrooten. Het spreekt verder vanzelf, dat de overgeblevene noodzakelijke employementen eveneens (in den winter) door de blijvenden moeten worden vervuld. Voor de verzorging der paarden móet en kán alsdan de geheele sterkte eener lichter beschikbaar blijven.

Is het absoluut onmogelijk om voor de *noodzakelijke* employementen het benoedigde aantal vrijwilligers of „blijvenden” te verkrijgen, zijn alle middelen om daartoe te geraken beproefd en ongeschikt bevonden en is er ook verder voldaan aan de vroeger in *a—o* genoemde wenschelijkheden, dan, maar alleen eerst dan, zouden de lichten per batterij met een 5-tal mauschappen vermeerderd dienen te worden. ¹⁾

Maar laten wij nu tot de opleiding terugkeeren.

Daar in het door ons gedachte stelsel iedere milicien 's winters elken dag kan rijden, is de continuïteit van het rij-onderricht, wat in dit tijdperk de hoofdzaak is, verzekerd, mits over de noodige manege-uren kan worden beschikt. Aan deze laatste voorwaarde wordt evenwel, al sinds langen tijd, in menig garnizoen niet voldaan. Daar, waar het beëlist noodig is, dient eene manege te worden bijgebouwd. Op buitenmaneges toch, kan men in den wintertijd bijna nooit vast rekenen. ²⁾

De eisch moet worden gesteld, dat iedere leerling per dag 1 uur kan rijden, dus de lichten, ingedeeld zijnde in 3 klassen, moet iedere batterij dagelijks over *minstens* 3 manege-uren kunnen beschikken.

Het spreekt vanzelf, dat gedurende dit tijdperk de geschutexercitie moet worden onderhouden. Eveneens worden in dezen tijd de artillerieverkenneren en ordonnansen eerst theoretisch, daarna voor zooveel mogelijk practisch gevormd en zullen de schermoefeningen worden gehouden.

3e Tijdperk. 1 April—1 October. *De man wordt als kanonnier en stukrijder geoeffend in batterij- en afdeulingsverband, al of niet in verbinding met andere Wapens.* Daar het eigenlijke onderricht is afge-

¹⁾ Voor oppassers van officieren buiten het korps en voor remonteberijders, alsmede voor gedetacheerden. Bij het door ons voorgestane stelsel van opleiding zal dit wellicht niet eens noodig zijn, daar de tijd van éene lichter dan in den winter valt, en bijna alle geëmployeerden dan de rijlessen kunnen volgen.

²⁾ Ter voorkoming van ongelukken verdient het bovendien in de eerste maand van het rij-onderricht in het geheel geene aanbeveling om van buitenmaneges gebruik te maken.

loopen, wordt in deze periode tot de *oefeningen* overgegaan. In dezen tijd vallen ook de schietoefeningen te Oldebroek.

Aangezien er nu steeds 2 lichten onder de wapenen zijn, zal het aan personeel voor de oefeningen niet ontbreken, te meer, waar in dezen tijd ook de opkomst der herhalingslichten valt. Indien er nu niet al te veel zieke paarden zijn, zullen de batterijen — in het algemeen gesproken — elken dag kunnen uitrukken met 4 stukken (de caissons bespannen met 4 paarden.¹⁾ In dezen tijd worden zoowel de eischen aan den kanonnier²⁾, als aan den stukrijder te stellen voor de vervulling der oorlogstaak meer volmaakt en kan het volhardingsvermogen der stukrijders tot het hoogst bereikbare worden opgevoerd (punt 3, blz. 21, Ontwerp-voorschrift opleiding personeel Bereden Artillerie 1903). De artilleriesverkenner en ordonnansen worden verder practisch in hunne oorlogstaak geoefend.³⁾

Met het bovenstaande is slechts bedoeld in groote trekken eene schets

¹⁾ Verondersteld wordt, dat er dan geene paarden aan het depot worden gegeven. Daar dit laatste nu bij de tegenwoordige regeling wel het geval is (en wel tot een getal van 4 à 5 per batterij), zullen bij de oefeningen de kanonnen eveneens moeten worden bespannen met 4 paarden, wat evenwel niet gewenscht is. In dezen toestand kan verandering worden gebracht. Weliswaar zullen in het bovengeschetste stelsel (opkomst 1 April) 's zomers geene vrijwilligers van 3 jaren (zelfs al zouden wij deze nog kunnen verkrijgen) meer bij het depot behoeven te worden geoefend en zal bij dit laatste 's zomers het aantal geoefende paarden dus geringer dan tot nog toe kunnen zijn, maar een bepaald aantal blijft toch noodig voor trekoefeningen, enz. Is dit benoedigde getal door verloop niet aanwezig, dan moet daarin worden voorzien. Daartoe kunnen wij 2 wegen volgen. In de eerste plaats door te zorgen, dat de organieke sterkte (31) aan geoefende paarden ook 's zomers bij het depot aanwezig is, waartoe eene geschikte verhouding tusschen het tijdstip van aankoop en het aantal van de voljarige paarden eenerzijds en het tijdstip van verkoop en het aantal van de te verkoopen trein- en andere paarden anderzijds te bepalen zou zijn. Mocht deze handelwijze echter op te groote bezwaren of kosten stuiten, dan zullen de batterijen de benoedigde paarden aan het depot moeten afstaan en in dat geval ware het zeer wenschelijk om per batterij, gedurende de maanden Juni t/m September, over een 6-tal *gehuurde* paarden te kunnen beschikken. Dit laatste zou bovendien het groote voordeel opleveren, dat men bij de batterijen eenige ondervinding op doet aangaande de behandeling dezer paarden, iets, wat bij eene eventueele mobilisatie van veel belang zal zijn.

²⁾ Door het invallen der herhalingslichting is het mogelijk, dat de milicien in zijn 2^e dienstjaar ook nu en dan kanonnier kan zijn bij de „uitrukkende” oefeningen.

³⁾ Hierbij zij nog terloops gewezen op het gebruik van telefoonmaterieel, hetwelk zoo hoog noodig is, nu de B. C., bij gedekte opstelling zijner batterij, dikwijls zijn vuur zal moeten leiden van uit een ver van de batterij verwijderd punt. Ook voor het overbrengen van berichten der verkenners bij nachtgevechten en bij mist.

te geven voor de opleiding. Er zijn nog enkele zaken te regelen als: opleiding der trompetters, enz. Daarentrent zijn evenwel gemakkelijk maatregelen te treffen.

Eene zaak van het allergrootste belang is er evenwel, die wij tot dusverre onbesproken lieten en wel de *kadervorming* uit de militie. Ware er in het bovengeschetste stelsel geen behoorlijk kader te vormen, dan zou dit stelsel alleen daardoor moeten veroordeeld worden. Wij zijn er evenwel van overtuigd, dat ook deze vorming zeer goed mogelijk is, en zouden ons die ongeveer, als volgt, voorstellen:

Na $\pm 2\frac{1}{2}$ maand dienst, dus half Juni, worden van iedere afdeeling 9 der meest geschikte miliciens aangewezen om opgeleid te worden tot *milicien-korporaal*. Deze 9 man volgen de gewone opleiding bij hunne batterijen, daarbij rekening houdende met hunne eventueele toekomstige bestemming, doch worden bovendien afdeelingsgewijze vereenigd tot het volgen van een theoretischen cursus. Rekening houdende met eene eventueele tijdelijke onderbreking van dezen cursus door kampeeren of manoeuvres, zouden wij dien op 1 November geëindigd willen zien, op welk tijdstip degenen, die aan de gestelde eischen voldaan hebben, worden aangesteld tot *milicien-korporaal*. In den tijd tusschen 1 April en 1 November is er voldoende gelegenheid geweest om bovendien te zien, of deze adspirant-korporaals voldoen aan de eischen: goed gedrag, plichtsbefef, zin voor orde en bevattelijkheid, alsmede overwicht op hunne kameraden. Maar, zoo zullen velen zeggen, wat hebben wij nu aan een korporaal, die niet kan rijden? Wij achten dit bezwaar zoo groot niet. Mits de korporaal maar zijne hoofdtaak goed kan vervullen, d.i. kunnen optreden als stukcommandant en richter bij het schieten, zal hem later ook nog wel voldoende rijkunst worden geleerd om de bewegingen der batterij te kunnen volgen. Bovendien is het voor de oefeningen in den winter niet bepaald noodzakelijk, dat deze korporaals kunnen rijden, omdat bijna alle paarden toch bij de rijlessen in gebruik zijn. Het ligt evenwel in de bedoeling om deze korporaals, die op 1 November reeds gedurende 1 maand aan de rijlessen hebben deelgenomen, ook in het verdere verloop van den winter, tot 1 April, alle verdere rijlessen, ook die in de stukrijderschool als gewoon leerling te laten medemaken. Daarin is o.i. geen ernstig bezwaar gelegen, waar het tegenwoordig reeds meermalen het geval is, dat zij in de manege en op de spannen mederijden. De gewone korporaaldienst, welken de Inwendige Dienst voorschrijft, kan trouwens zonder bezwaar door hen worden vervuld.

Wat nu de opleiding tot *milicien-wachtmeester* betreft, zoo zouden wij reeds dadelijk op 1 November de opleiding der meest geschikte mil. korporaals tot mil. wachtmeester willen laten beginnen en dezen cursus laten duren tot 1 April van het volgende jaar. ¹⁾ Er is ge-

¹⁾ De opleiding der vrijwillige korporaals tot wachtmeester kan met die der milicien-korporaals *in hoofdzaak* samenvallen.

legenheid genoeg geweest om de meest geschikten uit te kiezen.

Deze adspirant-wachtmeestersklasse, allen korporaaals, worden regimentsgewijze tot eene afzonderlijke onderwijsklasse vereenigd; zij moeten elken dag rijden en alle oefeningen der ruiters- en stukrijderschool doorloopen. Hunne aanstelling tot milicien-wachtmeester moet op 1 April volgen, zoodat zij nog minstens een half jaar in dien graad moeten dienen. Wenschen zij na dien tijd nog eenigen tijd in dienst te blijven, dan moet hun dit gemakkelijk worden gemaakt. Wij achten het verkeerd om voor dit kader een langeren dienstdienst voor te schrijven, omdat daardoor, blijkens de ervaring, velen zich laten weerhouden van de opleiding tot kaderlid.

Op de boven omschreven wijze meenen wij, op grond van bij de opleiding van militiekader opgedane ervaring, dat het zeer goed mogelijk is, bruikbaar militiekader te vormen, minstens even goed althans, als op de tegenwoordig gevolgde wijze.

Het is zeker onnoodig te zeggen, hoeveel wij in dit opzicht vooruit zouden gaan bij de invoering van den algemeenen dienstplicht en bij de daarmede gepaard gaande aanwending van een prikkel door het niet verleen van academische graden of rijksbetrekkingen aan degenen, die het in hun milicienstijd niet tot een bepaalden graad hadden gebracht. Zoolang dergelijke bepalingen in ons land evenwel nog niet zijn ingevoerd, moeten wij ons met het bereikbare tevreden stellen.

Ook omtrent de bovenaangegeven methode van kaderopleiding zij opgemerkt, dat deze slechts als eene grove schets is te beschouwen.

Wij komen nu tot een ander onderdeel van onze regimenten veldartillerie, namelijk de *treinafdeelingen*.

Aangezien het personeel dezer afdeelingen niet bekend behoeft te zijn met de bediening van het geschut, kan hier de opleiding der miliciens in korteren tijd worden voltooid, dan bij de batterijen het geval is. Voor de enkele opleiding en oefening van het treinpersoneel kan dan ook één jaar ruim voldoende worden geacht. Daar wij evenwel hier rekening moeten houden met het feit, dat de manschappen 's zomers moeten voorzien in den transportdienst der verschillende kampen (Oldebroek, Harskamp, landweerkampen) en bij de cavalerie-, pontonnier- en groote manoeuvres, dienen wij als eisch te stellen, dat de opleiding, voor zoover deze het eigenlijke onderricht betreft, op $\pm$ 1 April in hoofdzaak is voltooid. Om daartoe te geraken ware het wenschelijk den datum van opkomst der treinmiliciens te bepalen op 1 October, evenals dit nu het geval is. Alsdan houden wij den geheelen winter voor de rijkunstige opleiding dezer miliciens beschikbaar.

Nu verzetten zich evenwel de volgende bezwaren tegen een éénjarigen dienstdienst: ¹⁾

¹⁾ Opgemerkt dient te worden, dat er bij de treinafdeelingen vermoedelijk wel steeds een 5-tal vrijwilligers aanwezig zal zijn. Door bovendien ook hier

1. De uit te zenden detachementen moeten reeds voor 1 April gedeeltelijk worden uitgezonden en enkele blijven ook veelal na 1 October uit.
2. Ook in den winter zijn enkele transportdiensten noodig.
3. Behoorlijke verzorging der paarden door geoeffenden is noodig, gedurende den tijd, dat de miliciens pas kort onder de wapenen zijn.
4. Er is geen tijd om de militie-onderofficieren den practischen dienst te laten doen.

Nu valt omtrent het eerste bezwaar op te merken, dat er nooit detachementen van eenig belang worden uitgezonden vóór de maand Maart en dat daarbij reeds, zooals de laatste jaren herhaaldelijk is geschied, gebruik kan worden gemaakt van de in October opgekomen miliciens. Evenwel blijven de detachementen bijna altijd uit tot zelfs in December. Er moet dus in de maanden October t/m December een vrij groot aantal geoeffenden onder de wapenen zijn.

Ook het tweede bezwaar eischt, dat er geoeffenden aanwezig zijn, en wel tot aan het tijdstip, dat de jonge miliciens den transportdienst kunnen overnemen, dus tot 1 April. Er zijn evenwel in de maanden Januari t/m Maart niet zoovele geoeffenden meer noodig, als in de periode October t/m December, omdat er geene detachementen meer behoeven te worden gegeven.

Ook aan het derde bezwaar kan slechts door een aantal geoeffenden worden te gemoet gekomen.

Wat het vierde bezwaar betreft, moeten wij eerst de *kaderopleiding* beschouwen. Daar de eischen van dit kader anders zijn dan voor dat der batterijen, zou het gewenscht zijn de geheele opleiding bij de treinafdeeling zelve te doen geschieden. Reeds na ± 3 maanden zouden wij de meest geschikten willen opleiden tot milicien-korporaal, zoodat zij op 1 Mei in dien graad konden worden aangesteld. Van deze mil. korporeals konden daarna onmiddellijk weder de beste opgeleid worden tot milicien-wachtmeester; de aanstelling in dezen graad te doen volgen op 1 October. Daar het nu zeer gewenscht is, dat deze mil.-wachtmeesters in hun graad ook practischen dienst verrichten, b.v. het geleiden van grootere transporten of detachementen, behooren zij daartoe nog eenigen tijd onder de wapenen te blijven. Dit levert bovendien nog het

den miliciens eene gratificatie toe te kennen, indien zij na afloop van hun eerste dienstjaar nog 6 maanden in dienst blijven, zouden ook hier nog wel van de ± 45 miliciens (eigenlijk 50) eener lichting een 5-tal blijvenden te verkrijgen zijn, gerekend naar het tegenwoordige aantal vrijwilligers van 3 jaar. Wij zouden op die wijze een 10-tal blijvenden per treinafdeeling beschikbaar hebben, om daarmede in den transportdienst tusschen 1 October en 1 April te voorzien. Behalve echter, dat dit aantal niet met zekerheid is te bepalen en het ons onlogisch lijkt om op iets onzeker een stelsel te bouwen, is dit aantal bovendien veel te klein voor den transportdienst, waartoe wij ongeveer het dubbele noodig hebben.

voordeel op, dat, in de eerste opleidingsmaanden der recruten, de wachtmeesters-vrijwilligers niet voor den transportdienst behoeven te worden aangewezen en dus beschikbaar blijven voor het onderricht der recruten.

Uit het bovenstaande volgt, dat wij bij de treinafdeelingen niet met een diensttijd van 12 maanden kunnen volstaan. Weliswaar is dit tijdvak voldoende voor de enkele opleiding, maar hier dienen nog andere factoren in aanmerking te worden genomen. Er moet in den winter geoeft personeel aanwezig zijn, evenwel, zooals uit het boven medegedeelde volgt, meer in het tijdvak October t/m December, dan in Januari t/m Maart. ¹⁾ Daar er nu niet met zekerheid op een voldoende aantal „blijvenden” te rekenen valt, zal dit personeel uit geoefende miliciens moeten bestaan. Daarom zou de volgende regeling de meest gewenschte zijn:

1. De eerste oefeningstijd bij de treinafdeelingen worde bepaald op 15 maanden; datum van opkomst 1 October.
2. De met groot verlof zijnde miliciens der treinafdeelingen komen gedurende ééne maand voor herhalingsoefeningen onder de wapenen en wel in 3 gedeelten, namelijk $\frac{1}{3}$ in Januari, $\frac{1}{3}$ in Februari en $\frac{1}{3}$ in Maart (nadat zij een jaar met groot verlof zijn geweest).

Door deze regeling zou aan alle genoemde bezwaren voldaan zijn en kan men steeds over een voldoende aantal manschappen beschikken om in alle diensten te voorzien.

Het kan hier geen bezwaar hebben om de herhalingslichtingen in den winter te laten opkomen, daar de miliciens dan toch even goed den transportdienst kunnen verrichten als in den zomer. Bovendien heeft deze regeling het voordeel, dat het meerendeel der miliciens in dezen tijd het best bij hunne particuliere werkzaamheden kan worden gemist.

Een tweede voordeel is gelegen in het volgende:

In het voorjaar, te beginnen in de maand April, komt steeds de 4e lichter huzaren bij de treinafdeelingen der veldartillerie voor herhalingsoefeningen onder de wapenen, om geoeft te worden in het rijden van spannen, enz. Deze opkomst geschiedt in 4 à 5 ploegen, die elk ongeveer 3 weken blijven. Daarvoor zijn paarden noodig en zelfs vrij veel. Aangezien nu in dezen tijd ook de detachementen worden uitgezonden, de transporten moeten plaats hebben en met de in het garnizoen gebleven miliciens nog verder oefeningen worden gehouden, blijft er geen enkel paard over, om daarmede ook in dezen tijd eene eventueel opkomende herhalingslichting der treinafdeeling zelve te oefenen. Dit bezwaar heeft zich alreeds meermalen voorgedaan en daarom zijn dan ook in 1906 geene miliciens der treinafdeeling voor herhalingsoefeningen onder de wapenen geroepen. De boven aangegeven regeling zou dus ook in dit opzicht aanbeveling verdienen.

¹⁾ Zie hiervoor ook bijlage A.

Ook omtrent deze regeling dient opgemerkt, dat er nog enkele details onbesproken zijn, als b.v. de aanwijzing van oppassers, enz., iets waarin evenwel gemakkelijk is te voorzien.

Bij de *depots* der regimenten veldartillerie moet, zooals hiervoor reeds is gezegd, getracht worden in den dienst zooveel mogelijk door vrijwilligers te doen voorzien. ¹⁾ Rekenende, dat behalve het kader, voor den vredesdienst bij een depot $\pm$ 25 man ²⁾ benoodigd zijn, moet er, gelet op het groote belang der zaak, met alle ten dienste staande middelen, getracht worden dit aantal vrijwilligers bij elkaar te krijgen. ³⁾ Wil men de paarden goed laten africhten, dan moet men er ook wat voor over hebben.

Verhooging van soldij en uitzicht op eene, na niet al te langen dienst-tijd (b.v. 10 jaar), te verkrijgen burgerbetrekking, of wel op het behalen van een graad (speciaal voor remonteberijders, d.w.z. met andere eischen, dan bij batterijen, enz. gesteld worden), zouden in dit opzicht veel vermogen. ⁴⁾ Mocht op deze wijze het benoodigde getal vrijwilligers niet te verkrijgen zijn, dan zou men de aanvulling moeten doen geschieden uit de „blijvende miliciens” der andere onderdeelen van het regiment, die daartoe in het door ons gedachte stelsel op 1 Januari, dus nadat zij reeds tot kanonnier zijn opgeleid en bovendien gedurende 3 maanden rijles hebben genoten, bij het depot waren te detacheeren. Eerst wanneer ook dit middel niet kan worden toegepast, als uiterste middel gewone miliciens aan te wijzen, die dan evenwel eene bijzondere opleiding moeten genieten.

Bij al het tot nog toe behandelde is voornamelijk slechts in aanmerking gekomen: de opleiding der miliciens, de verzorging der paarden en het gaande houden van den dienst. Er is evenwel nog een andere factor, waarmede rekening dient te worden gehouden, namelijk de uitvoering der verschillende noodige werkzaamheden bij eene eventueele *mobilisatie* van het leger, in den tijd dat er slechts ééne lichter onder de wapenen is; in het boven geschetste stelsel dus bij de batterijen in den winter, bij de trainafdeelingen in den zomer. Daar evenwel deze

¹⁾ Bedoeld is natuurlijk: zoolang de depots nog dienen voor de africhting der paarden en er nog geen centraal-instituut voor het geheele leger bestaat in den geest der dresseerscholen, waarbij dus de africhting der paarden door burgerpersonen kan geschieden.

²⁾ Hieronder niet begrepen de oppassers van de niet tot het depot behorende officieren.

³⁾ De organieke vredessterkte aan vrijwilligers moet dus worden vergroot.

⁴⁾ Eene van de redenen, waarom zoovele vrijwilligers den dienst verlaten en liever politieagent of iets dergelijks worden, is, behalve in het feit, dat zij dan beter bezoldigd worden, gelegen in het verbod om te mogen huwen. Wanneer, bij verbetering der financieele positie, enz., hierin eenige wijziging werd gebracht, zouden er zeker velen langer in dienst blijven.

factor zich bij de tegenwoordige regeling eveneens, zij het dan ook gedeeltelijk op andere tijden, doet gelden, kan hij met betrekking tot het door ons gedachte stelsel van *opleiding* buiten beschouwing blijven. Niettemin behooren wij aan de regeling der mobilisatie in dit geval onze volle aandacht te wijden; eene bespreking daarvan hier ter plaatse is vanzelf uitgesloten. Indien echter de zekerheid bestaat, dat onze grensbewaking behoorlijk zal plaats hebben, zullen wij wel niet ongerust behoeven te zijn, dat de mobilisatie onzer veldartillerie, bij eene doeltreffende regeling, ook bij het onder de wapenen zijn van slechts ééne lichter, op ernstige bezwaren zal stuiten.

Ten slotte wenschen wij er nogmaals met nadruk op te wijzen, dat bij het voorafgaande steeds de onderstelling heeft voorgezeten, dat alle middelen worden aangewend om de miliciens te onttrekken aan de zeer vele employementen, dus aan die secundaire functiën, die met het doel, waarvoor de manschappen onder de wapenen komen, niets te maken hebben. En wij meenen, dat het ook mogelijk is, gerekend de aanzienlijke besparing aan geld door de verkorting van den diensttijd, om eenige officers te brengen voor de vervulling van die functiën. Het hiertoe te besteden bedrag zal ruimschoots rente afwerpen in den vorm van betere geoefendheid van alle miliciens; iets, wat niet anders dan aan het Rijk ten goede kan komen.

Dat op deze aangelegenheid zoo nadrukkelijk de algemeene aandacht wordt gevestigd, is zeer zeker reeds een van de lichtpunten der nieuwe regeling te noemen. Bovendien moeten wij ook niet uit het oog verliezen, dat hoe korter de oefeningstijd — mits steeds zoo, dat de voorbereiding tot de oorlogstaak goed kunne geschieden — hoe meer ook de meest ontwikkelde elementen, uit het bij het leger in te lijven deel van ons volk, zich bij ons Wapen zullen kunnen aansluiten. Waar wij in het hedendaagsch gevecht, bij de bediening van ons geschut juist zoozeer ontwikkelde menschen behoeven, kan het wel niet anders of de goed gebruikte, korte oefeningstijd zal zijn in het belang van het wapen der veldartillerie. B.**

Bijlage A.

Ter beoordeeling van de vraag, hoeveel geoefenden er noodig zijn om in den transportdienst te voorzien, moge het volgende dienen, waarbij beschouwd wordt de transportdienst bij de treinafdeeling van het 2^e Regt. Veldartie., waar deze dienst, ten gevolge van de werkzaamheden voor de Commissie van Proefneming, drukker is dan bij de treinafdeelingen van andere regimenten. Om deze vraag zuiver te kunnen beantwoorden, zullen wij uitgaan van de door de practijk verstrekte gegevens, bij de tegenwoordige organieke sterkte van 88 paarden en van de sterkte

eener lichter van 50 miliciens. Weliswaar duurt deze sterkte-toestand slechts tot 1 September 1907 (c. q. tot het tijdstip, waarop de treinafdeeling van het 4^e Regt. Veldartie. wordt opgericht), op welk tijdstip het aantal paarden per treinafdeeling slechts 66 zal bedragen, in verband waarmede de sterkte eener lichter per treinafdeeling wel evenredig zal verminderen. Evenwel zullen in dat geval de detachementen door 4 in plaats van door 3 regimenten worden gegeven en zullen ook de overige transportdiensten per regiment eveneens naar verhouding worden ingekrompen.

Allereerst dient nu te worden opgemerkt, dat door afkeuringen, enz. de sterkte der ingelijfde lichten van 50 man, gedurende de laatste jaren, zoodra de miliciens onder de wapenen waren gekomen, was verminderd tot 42 à 45 man. Wij moeten dus bij het volgende deze getallen tot grondslag nemen, waarbij wij opmerken, dat hier ook tot de miliciens worden gerekend degenen uit de militie, die zich voor 3 jaren vrijwillig hebben verbonden, omdat wij daarop in de toekomst niet kunnen rekenen. Nu bedraagt bij de hierbeschouwde treinafdeeling het aantal gewone vrijwilligers (zonder kader) op dit oogenblik 11 man, zoodat in dit geval het totaal van eene lichter en van de vrijwilligers bedraagt 53 à 56 man. Aangezien het maximum-aantal paarden 88 bedraagt, zullen wij in het gunstigste geval kunnen beschikken over ongeveer 39 spannen, daar er steeds eenige rijpaarden voor het kader noodig zijn, terwijl wij — bij de oude treinpaarden — op eenige zieke paarden moeten rekenen.

Gedurende den zomer, zelfs wanneer *alle* paarden voor detachementen of transporten worden gebezigd, zal het aantal geoefende manschappen (één per span) bij aanwezigheid van ééne (geoefende) lichter dus ruim voldoende zijn. Bij een diensttijd van 15 maanden zal dit ook, in het hierbedoelde stelsel, in het tijdvak October t/m December het geval zijn, omdat ook dan eene geheele lichter geoefenden aanwezig is. Te meer zal dit hier het geval zijn, omdat er in deze maanden bovendien paarden voor de rijlessen der recruten beschikbaar moeten blijven. Terloops moeten wij hier opmerken, dat ook bij de treinafdelingen voor iederen op te leiden recruit een paard beschikbaar moet zijn, evenals bij de batterijen; dat dit nog lang niet het geval is, moge blijken uit het feit, dat het aantal paarden, hetwelk gegeven kon worden voor de rijlessen der trein-recruten bij het 2^e Regt. Veldartie., voor 42 recruten slechts heeft bedragen van 28 (tijdens de afwezigheid der detachementen) tot 38 (na thuiskomst der detachementen). Daaronder moet de rijkunstige opleiding lijden en hierin ware verbetering te brengen door eenige beperking der transportdiensten.

Gedurende het *tijdvak 1 October—31 December* is in het jaar 1906 benoodigd geweest het hieronder vermelde aantal manschappen (zonder kader), een getal, dat alle jaren ongeveer gelijk is:

	Legerplaats Oldebroek	12 man	(tot eind November).
voor detachementen:	Kamp bij Laren	4 "	(tot half October).
	" " Diever	4 "	
	Gedetacheerd te Delft	4 "	
	" te den Helder	1 "	
	" " Leiden	1 "	(×)
	Commissie van Proefne-	ming 8 "	maxim. (driemaal per week).
voor transporten:	Ziekenwagen in het gar-	nizoen 1 "	
	Inkoopen en fouragee-	ren voor de veldartie. 1 "	(kan desnoods ook om beurten door batterijen worden gegeven).
voor transporten:	Id. voor het Regt. Gre-	nadiers en Jagers 1 "	(×)
	Vleeschrijden naar de	stations 1 "	(×)
	Broodtransport naar Lei-	den 1 "	(×)
	Broodtransport naar	Delft 1 "	(×)

Totaal maximum 40 man.

Daar er, in verband met de rijlessen der recruten, daartoe geene paarden genoeg aanwezig waren, heeft men deze diensten nooit alle te gelijk kunnen laten verrichten; zoo zijn die, waarbij een kruisje (×) staat, tijdelijk geschorst geworden; een aantal van 40 geoeffenden is dus nooit te gelijker tijd noodig geweest. Wij kunnen uit deze opgave van diensten echter wel afleiden, dat daartoe eene geheele lichter onder de wapenen moet worden gehouden.

Van 1 Januari t/m 31 Maart zijn de opgegeven diensten ook noodig, met uitzondering evenwel van de 3 eerstgenoemde; in dit tijdperk moeten wij dus kunnen beschikken over een maximum van 20 geoeffenden. Andere transporten behoeven er niet te worden verricht, die in meerdering van de reeds genoemde komen. Want is er bij uitzondering een noodig, dan geschiedt dit op de dagen, dat de Commissie van Proefneming niet alle spannen noodig heeft. Weliswaar is het nu en dan (vooral dezen winter) voorgekomen, dat de batterijen bespanningen aan de treinafdeeling moesten afstaan, maar dit komt alleen voor bij buitengewone omstandigheden, namelijk wanneer er door de C. v. P. bij uitzondering uitgebreide schietproeven moeten plaats hebben, of in geval er vele zieke paarden bij den trein zijn. In deze gevallen werd

dit feit dus alleen veroorzaakt door gebrek aan *paarden* (niet aan personeel).

Terugkomende op het bovengenoemde maximum-aantal geoefenden (20), kunnen wij dit aantal verkrijgen door het aantal aanwezige vrijwilligers (in dit geval 11) te vermeerderen met $\frac{1}{3}$ der herhalingslichting (gerekend op 14). Aangezien in dit tijdvak de jongste lichting (van 1 October) reeds van af 1 Januari de benoodigde oppassers (die de rijlessen moeten volgen) en c.q. stal- of kamerwachts kan verstrekken, kunnen de geoefenden bijna allen in hoofdzaak voor den transportdienst beschikbaar blijven, waarbij de daarbij aanwezige milicien-korporaals zoo noodig ook van den bok kunnen rijden.

Indien er evenwel op den duur niet genoeg vrijwilligers aanwezig blijven, zou men, evenals reeds meer geschiedde, de met een kruisje voorziene diensten door particuliere vervoermiddelen kunnen doen verrichten, wat bovendien op den duur nog wel goedkooper zal blijken te zijn.

Mocht men hiertoe niet willen overgaan, dan zou, bij gemis van vrijwilligers of indien men voor andere doeleinden over meer geoefenden zou willen beschikken (b.v. voor employementen), het noodig zijn te kunnen overgaan tot het oproepen der herhalingslichting in 2 gedeelten, ieder voor een tijd van 6 weken, eveneens in den tijd tusschen 1 Januari en 31 Maart. Daardoor zou de geheele herhalingslichting 2 weken langer onder de wapenen blijven dan in het bovenbedoelde stelsel, maar toch nog altijd eene besparing van $2\frac{1}{2}$ maand verkregen zijn ten opzichte van den tegenwoordigen 18-maandschen diensttijd. Wij zijn evenwel van meening, dat met $\frac{1}{3}$ lichting kan worden volstaan, daar het bovengenoemde getal 20 een *maximum* is.

Kader oefeningen bij de Compagnie.

Hieronder stellen wij ons voor, in beknopten vorm, een aantal oefeningen aan te geven, geschikt voor de opleiding van de officieren en het kader van de compagnie. Het doel van deze oefeningen is, de deelnemers een blik op het terrein te doen krijgen, hen zelfstandig te leeren denken en korte, duidelijke bevelen te doen geven, evenals volledige berichten, zonder dat de aanwezigheid van manschappen of eene tegenpartij tot overhaasting dwingt. Eene onmiddellijke critiek is nu mogelijk en wijzigingen kunnen worden aangebracht. Vooral moet men bij deze oefeningen beproeven herhaaldelijk voorkomende fouten, door het optreden van eene tegenpartij, te laten spreken.

Deze tegenpartij kan worden voorgesteld door een enkel man of schot, een of meer vlaggen van verschillende kleur (verschillende troepensoorten en sterkten aangevende) of wordt gemarkeerd door inkomende mondelinge of, te voren gemaakte, schriftelijke berichten.

Deze kader oefeningen kunnen ook binnenskamers op eene staf- of krijgsspelkaart worden gehouden, hetgeen echter tegenover de voordeelen, vermeld in pt. 143 van het „Manoeuvrevoorschrift”, het nadeel heeft, dat het terrein en de afstanden minder spreken, tijdverlies, bij het overbrengen van berichten minder wordt gevoeld, enz.

Oefeningstabel.

I. Het terrein.

a. Terreinbespreking. Gezichtsdekkingen, dekkingen tegen infanterie en artillerievuur. Marcheeren op de kaart, ook bij nacht.

b. Het kiezen van stellingen voor afdeelingen van verschillende sterkte, die al, dan niet aangeleund zijn. Hoe deze te verbeteren. Hoe veel tijd is hiertoe benodigd? Zijn gereedschappen en materialen hiertoe in de nabijheid aanwezig? De plaats voor de ondersteuningstroepen en reserves, ook ter bescherming van de vleugels, hunne opmarswegen om aan het gevecht deel te nemen. Onderscheid tusschen eene werkelijke en eene demonstratieve stelling.

c. Het kiezen van het aanvalsterrein en de achtereenvolgende haltpunten bij een aanval op eene gemarkeerde stelling, zoowel voor eene afdeeling, die afzonderlijk optreedt, als voor eene, die aangeleund is. Het zelfde voor de ondersteuningstroepen, enz. Het zoeken van opmarsch-

wegen om de ondersteuningstroepen in eene gemarkeerde linie, of op een vleugel van deze te brengen.

Het overschrijden van open strooken in manoeuvreervorm en onder verondersteld infanterie-, mitrailleur- of artillerievuur, of onder bedreiging door cavalerie. De sectiën hierbij voorgesteld door vlaggen of lijnen.

II. Marschveiligheidsdienst.

De patrouilles bestaan uit 2 à 3 man kader, de voortroep heeft bovendien eene of meer vlaggen.

a. De marsch van spits, patrouilles en voortroep en onderling verband, ook bij wijziging in de marschrichting. Het halt houden en zich opstellen als posten en veldwacht. Het doorzoeken van bosch, dorp, enz. en daarna herstellen van verband. Het passeeren van een défilé.

b. Het stuiten op een vijand; bericht en teeken.

1. Deze is zwak. De patrouilles verdrijven hem door hunne samenwerking en nemen waar, wat er achter is.

2. Deze is sterker. De voortroep versterkt de spits, die stelling heeft genomen.

3. De vijand dringt sterk op. De voortroep neemt stelling, de spits maakt zijn front vrij, de andere patrouilles worden gevechtspatrouilles.

c. De handelingen van eene flankdekking op het bericht, dat een vijand langs een bepaalden weg nadert en tot een zeker punt is gekomen.

Id. van eene achterhoede, die van stelling op stelling moet teruggaan.

Id. van eene voorhoede, met voortroep, zijtroepen en hoofdtroep, die zich tot het gevecht ontwikkelt.

III. Voorpostendienst.

Het uitzetten van eene grootere of kleinere veldwacht. Het kiezen van hare plaats en van die van hare posten. Hare indeeling en eene terreinschets opmaken. Nagaan, wat tot verbetering van hare stelling moet geschieden, en dienovereenkomstig opdrachten aan het kader geven. Kan de veldwacht in hare voeding voorzien, is stroo aanwezig? Bon opmaken.

VI. Verkenningsdienst.

a. Het verkennen van eene gemarkeerde stelling (enkele schoten). Berichten en vluchtige schets inzenden.

b. Id. van eene marcheerende colonne. Deze is samengesteld uit verschillende Wapens, twee opvolgende vlaggen van de zelfde kleur geven de lengte van een troependeel aan. De patrouilles moeten op een zoodanigen afstand blijven, dat zij niet met de onderstelde veiligheidsstroepen in contact komen, en nemen dus waar van hooge punten, langs dwarswégen, enz. en berekenen de troepensterkte, b.v. met het horloge.

c. Het waarnemen van een défilé (zijwaartsche waarneming) of rechte open strook in het terrein. De Leider laat afdeelingen verschijnen of zegt alleen, wat gezien wordt, en laat de berichten op-

maken. Stelt de patrouille zich *bij of in* het defilé op, dan laten bliken, dat men door de veiligheidstroepen wordt verdreven en dus niet ziet, wat daarachter volgt.

d. Het verkennen van terrein, wegen, enz. De gewenschte bijzonderheden noteeren. Nagaan, wat een dorp aan vee, voorraden, gereedschappen, enz. bezit.

e. De sprongsgewijze marsch van eene verkenningspatrouille. Haar stuiten op een vijand, overvalling, rustplaats, enz.

V. Het kiezen van eene bivakplaats, het uitzetten daarvan, de plaats der bivakwachten. Drinkwater, stroo, brandhout zoeken.

Het regelen van eene kantonneering of van een oordbivak, de plaats der kantonnementswachten, keuze van appel- en alarmplaats, plaats voor voertuigen.

VI. Het uitvoeren van kleine opdrachten, zooals:

dekking van arbeid te velde, requisitie, begeleiden van een transport, leggen van eene hinderlaag, forceeren van een overgang, dekken van artillerie.

Deze opdrachten worden deels besprekend, deels door vlaggen gemarkeerd, uitgevoerd. Men late eene tegenpartij hiertegen optreden of berichten omtrent deze inkomen en dwinge dus den commandant nadere orders te zenden.

Voorbeeld.

Eene veronderstelde colonne, waarvan de voortroep en de patrouilles gemarkeerd zijn, marcheert naar den vijand en nadert eene brug. Op het oogenblik, dat de voortroep deze tot ± 100 M. is genaderd, komt van achter het bericht, dat de colonne een uur rust houdt. De voortroep zal nu uit eigen beweging naar voren moeten gaan en het défilé openhouden.

Doet hij dit niet, dan late men door de tegenpartij zijne patrouilles terugwerpen en stelling nemen bij de brug en gelaste vervolgens de colonne den marsch voort te zetten. De commandant van den voortroep voelt dan zeker zijne fout.

Als tegenstelling late men vervolgens eene colonne teruggaan en halt maken, voordat de achtertroep de brug gepasseerd is. Hier moet deze het defilé alleen vasthouden en gaat dus ook de hindernis over, alvorens halt te houden.

Ofschoon het bovenstaande geen aanspraak maakt op volledigheid, meenen wij toch hiermede aan velen een dienst te hebben bewezen en verwijzen overigens naar onze „Opleiding in den Velddienst” in den Jaargang 1898. Wij zetten echter voorop, dat men te voren de kader-oefening dient op te maken en dat men steeds zorg voor banden, vlaggen, patronen, alsmede schrijfgereedschap.

C. C. DE GELDER,

1ste Luitenant der Infanterie.

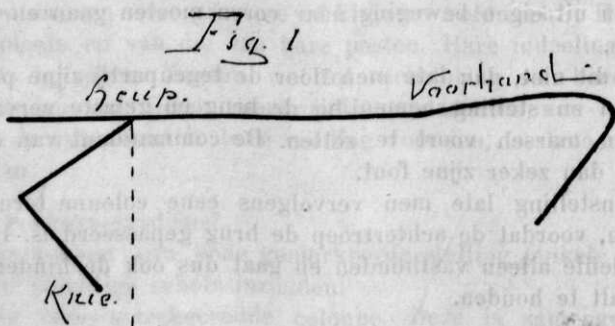
Iets over het trekken van paarden.

Uit de vele, in de laatste jaren gepubliceerde, beschouwingen over het trekken van paarden blijkt, dat naar veler oordeel:

- 1°. het trekkende paard den rug elastisch welft, m.a.w. als rugganger gaat;
- 2°. het paard met zijn gewicht trekt.

Ad 1°. Men zal er geen bezwaar tegen hebben, dat ik bij de hier volgende beschouwing over de trekhouding, het beeld voorop stel van het paard, dat een zwaren last aan trekt. Immers onder de omstandigheden, waarin het er voor het paard op aan komt om de grootste trekkracht te ontwikkelen, moeten de eigenaardigheden, van de voor het trekken voordeeligste houding, het duidelijkst in het oog springen.

Het eerste dan, wat aan de achterbeenen van een sterk aantrekkend paard opvalt, is, dat de knie, terwijl de vier hoeven nog op den grond zijn, achteruit gaat, zoodat de knie achter de verticaal van de heup komt. (Fig. 1.) Het lichaam krijgt daardoor een voorover hellenden stand.

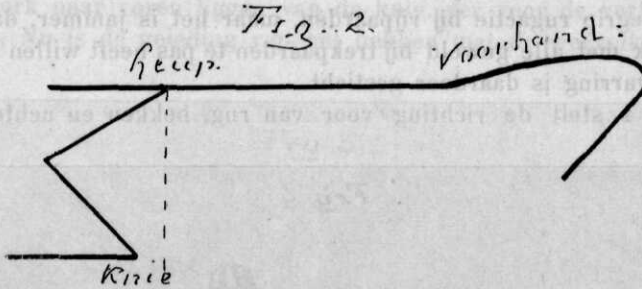

Te gelijk, of bijna te gelijk, wordt het kniegewricht sterk gebogen, soms zoo sterk, dat de schenkel ongeveer horizontaal komt. (Fig. 2.) Met deze buiging van het kniegewricht gaat eene sterke buiging van het spronggewricht gepaard, en ook de teenleden buigen zich, zoodat alleen de punt van den hoef op den grond is. (Fig. 3.)

Wat de voorhand betreft: de hals heeft zich dadelijk met kracht gestrekt. Bij dit strekken neemt men twee vormen waar: de hals is of

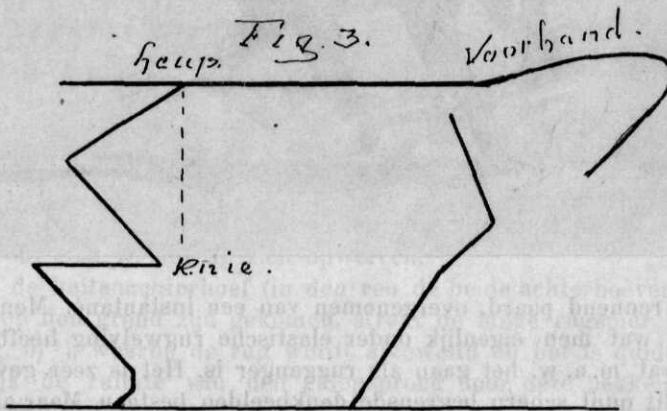
een weinig naar boven gericht met schuin hoofd, of hij wordt meer horizontaal, terwijl hij even als het hoofd gebogen is. Naar mijn meening kan men ten aanzien van de trekkracht niet met voordeel influenceeren op de halshouding, die het trekkend paard aanneemt; ik voor mij evenwel houd het ervoor, dat de laatste houding de gunstigste is.

Door het teruggaan van de knie, met daaruit voortvloeiend voorover

hellen van het lichaam, zijn de voorbeenen onder geplaatst, de voorknieën zijn veelal gebogen.

Het paard heeft de hoeven nog niet van den grond verwijderd, en uit de houding van fig. 3 begint nu de beweging. Het is deze — schematisch voorgestelde — houding, die alle goede trekpaarden aannemen, als zij op het energiekst hunne trekkracht willen uiten, het is dus de verzamelde houding van het trekpaard.

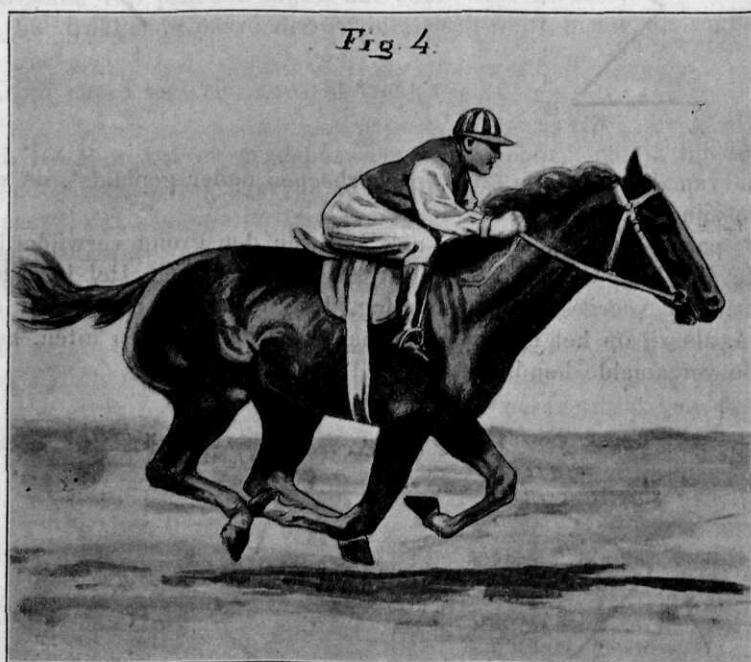

Het paard stelt zich nu met kleine passen in beweging; de achterhoeven komen niet voorbij de verticaal der heupen, en de hoefindrukken der achterbeenen blijven ver achter bij die der voorbeenen. Naarmate de last in beweging komt en gemakkelijker in beweging wordt gehouden, worden de passen grooter, de hoekvorming der gewrichten nadert meer en meer de normale en evenzoo de ligging der indrukken van voor- en achterhoeven.

Het is voornamelijk de buiging der achterbeenen, die bij deze beschouwing van belang is; het meest karakteristieke is wel het *onmiddellijk* teruggaan van de knie, zoodra het paard zich tot trekken verzamelt.

VON OETTINGEN teekent de verzamelde houding van het trekpaard met de knie vóór de verticaal van de heup, maar dit is beslist in strijd met de werkelijkheid. Ik noem VON OETTINGEN, omdat zijn invloed in Nederland onmiskenbaar is; hij heeft veel verdienste in zake het vaststellen van het begrip rugactie bij rijpaarden, maar het is jammer, dat hij dit begrip ook met alle geweld bij trekpaarden te pas heeft willen brengen. Veel verwarring is daardoor gesticht.

Figuur 4 stelt de richting voor van rug, bekken en achterbeenen

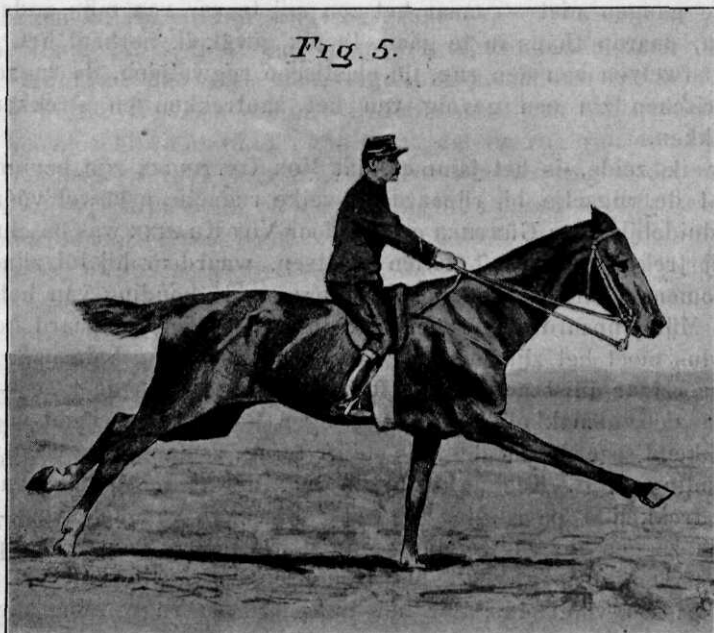

van een rennend paard, overgenomen van een instantané. Men kan er uit zien wat men eigenlijk onder elastische rugwielving heeft te verstaan, wat m. a. w. het gaan als rugganger is. Het is zeer gewenscht, dat op dit punt scherp begrensde denkbeelden bestaan. Maar al te zeer stelt men zich in deze met eene buitengewone nevelachtigheid tevreden, en het citeeren uit de „Natürliche Reitkunst” schijnt in de laatste jaren wel als hoogste wijsheid te gelden.

Om op mijn betoog terug te komen: sommige hippologen rekenen het bekken bij de achterbeenen, anderen niet. Beide partijen hebben gelijk in zoverre, dat het bekken in galop even goed gebogen en gestrekt wordt als de andere samenstellende beenderen van het achterbeen: in stap en in draf echter niet, zoodat dus bij de laatste gangen het

bekken niet tot de achterbeenen moet gerekend worden, maar bij den galop wel.

Bij zijne beweging in den galop wordt het bekken door de buikspieren gebogen of zoogenoemd aangetrokken, en door de rugspieren in ver-eeniging met de kroepsieren gestrekt. Figuur 4 geeft het moment weer, waarop het bekken is aangetrokken, welk aantrekken dient om de achterhoeven zoover mogelijk naar voren te doen grijpen. Opvallend is het sterk naar voren liggen van de knie, ver voor de verticaal van de heup. Nu is de geleding van het bekken met de wervelkolom niet

voldoende voor een sterk aantrekken, daartoe moet de wervelkolom medegeven, m. a. w. de rug zich opwelfen.

Nadat de buitenachterhoef (in den ren de beide achterhoeven) na het zweven op den grond zijn gekomen, strekt de lange rugspier het bekken (Fig. 5)¹⁾, waarbij de rug wordt afgewelfd en het is duidelijk hoe belangrijk de ruimte van den galopsprong door deze bekkenwerking wordt vermeerderd. De beweging van den rug maakt zich den ruiter

¹⁾ Fig. 5 is geteekend naar een instantané uit het album van DUMAS en DE PONTON D'AMECOURT. De herkomst van de instantané, waarnaar fig. 4 is geteekend, is mij niet bekend.

Wellicht zou de opmerking gemaakt kunnen worden, dat de figuren 4 en 5 verschillende paarden voorstellen en dus niet veel zeggen. Men kan echter in het genoemde album het paard van fig. 5 op het zweefmoment met overeenkomstige opwelfing aantreffen, als fig. 4 te zien geeft. Het wordt daar

onmiddellijk voelbaar, vandaar dat men gewoon is van rugwerking te spreken. Zooals evenwel uit het bovenstaande blijkt, wordt het op- en afwelen van den rug beheerscht door het buigen en strekken van het bekken, het is dus van secundaire aard, en het zou eigenlijk rationeel zijn om van bekken- of kruiswerking te spreken, ook omdat daardoor de aandacht beter op de werking der buikspieren valt.

De beweging van het bekken in galop is gemakkelijk te zien, de rugwerking zelf kan men met het oog meestal alleen bij ongezadelde paarden onderscheiden. Volgens sommige africhters zouden zij deze rugactie ook in draf en in stap kunnen opwekken — aangeboren is zij in deze gangen niet — maar het zou mij te ver van mijn onderwerp afleiden, daarop thans in te gaan. In elk geval, ik herhaal het, is het op- en afwelen van den rug, de elastische rugwieling, de rugactie in equestrischen zin een gevolg van het aantrekken en strekken van het bekken.

Naar ik zeide, is het jammer, dat VON OETTINGEN zijn bevindingen omtrent de rugactie bij rijpaarden (welke rugactie evenwel vóór hem reeds duidelijk door GÜNTHER en ook door VON KRAHNE was beschreven) ook bij trekpaarden heeft willen plaatsen, waardoor hij tot zijne fout is gekomen, bij het zoeken naar de verzamelde houding van het trekpaard. Mijn rijpaard welft den rug, dus moet mijn trekpaard het ook doen, dus moet het zijn bekken aantrekken, dus zijne knie naar voren brengen. Maar juist het allereerst *terug* brengen van de knie — men kan er zich gemakkelijk van overtuigen — is kenmerkend voor het aantrekkend paard, en de knie blijft terug, zoolang het paard in de trekhouding blijft. Kenmerkend zijn ook de kleine passen van het zwaar trekkende paard, terwijl het aantrekken van het kruis — dat wil dus zeggen de rugwieling — juist het maken van groote passen ten doel heeft. Zoowel uit het terugbrengen van de knie als uit de kleine passen volgt dus, dat het trekpaard de rugwieling niet *kan* hebben.

Men kan ook tot deze conclusie komen zonder speciaal trekpaarden gade te slaan. Vroeger gold, dat een trekpaard een afhankelijk kruis moest hebben, eene zienswijze, die thans geheel wordt verworpen. Het spreekt trouwens vanzelf, want de voortdrijvende kracht der achterbeenen kan zich niet anders dan volgens de lengte-as van het bekken voortplanten, en hoe meer dit afhangt, des te minder kracht in voorwaartsche richting wordt er geleverd. Hoe *kan* men dan gelooven, dat het trekpaard, als het zich verzamelt tot de grootste krachtsuiging, zijn bekken zou aantrekken om het te plaatsen in den te recht als ongunstig verworpen stand? De bekkenstand van figuur 4 hindert evenwel niet goed van ter zijde gezien en daarom heb ik de voorkeur aan figuur 4 gegeven.

Overigens dienen deze beide figuren niet als bewijs, maar als toelichting van den tekst. Het bewijs zoek men bij het levende paard en bij vele instantanés.

natuurlijk het galopperend paard niet, want de vaart, die het heeft, brengt het over dit doode punt heen, maar geen paard zou met een dergelijken bekkenstand een zwaren wagen in beweging kunnen brengen. Bovendien, de bekken- of rugactie dient voor de ruime beweging, en waar ter wereld verlangt men, dat het overwinnen van een grooten weerstand met elken pas of elke beweging van de levende of doode machine te gelijk over een langen weg geschiedt? Waar zet men eene locomotief met groote wielen voor een zwaren goederentrein, en waar gaat men met een hooge gearing uit fietsen in bergterrein? Een paard, dat zwaar trekt, *moet* kleine passen maken en het *kan* daarom niet met bekken- of rugactie of -welling gaan.

Maar thans zal ik front moeten maken tegen de aanvallen van vele lezers. Kunt ge dan niet *zien*, mijn hemel, dat een trekkend paard zijn rug welft? Wij zien het en wij hebben het ook zelf gevoeld.

Ja, hooggeachte Lezers, ik kan zien, dat de rug van een trekkend paard omhoog gaat, ik heb er ook geen bezwaar tegen, dat men dit tot een onwrikbaren stam omhoog gaan, dit tot een onwrikbaren boog krommen soms, welven noemt, maar ik ontken ten sterkste, dat deze welling de elastische rugwelling is, dat deze welling verband houdt met de equestrische rugactie, ik ontken, dat een paard in trekhouding, als rugganger gaat of kan gaan.

Veel, wellicht alles, van wat over dit onderwerp gedurende de laatste jaren in het Nederlandsch in druk is verschenen, heb ik onder de oogen gehad, en onveranderlijk houdt men de rugwelling van het trekpaard voor de welling van den rugganger. Dáár kom ik tegen op.

De rugwelling bij het trekken is iets geheel anders, zij is, zoowel naar het uiterlijk als naar het wezen, onderscheiden van de elastische rugwelling van het rijpaard. Welft n.l., zooals reeds herhaaldelijk is gezegd, bij het rijpaard de rug zich op en af, wegens het buigen en strekken van het bekken, bij het trekpaard welft de rug zich op uit vier geheel andere oorzaken, die ik hieronder noem.

Ten eerste: de rug gaat omhoog, als de hals naar beneden gaat en omgekeerd; brengt dus het trekkende paard den hals laag, dan gaat de rug omhoog.

Ten tweede: bij het trekken werken de rugspieren in verband met de kroespieren van uit den hals om het dijbeen te helpen strekken, zij zwellen daarbij als een biceps en versterken daardoor den indruk van welven.

Ten derde: de ruglijn van het met geopende gewrichtshoeken staande of gaande paard is meest concaaf; daalt nu het achterstel door het sterk buigen der knie- en spronggewrichten, zooals bij het trekken geschiedt, dan gaat de concave lijn plotseling in eene horizontale over, wat mede den indruk van welven maakt.

Ten vierde: door het vastzetten van den romp, zooals dit bij de krachtige werking van rug- en achterhandspieren noodig is, wordt de wervelkolom naar boven gebogen.

Maar ook dit naar boven welven als gevolg van het vastzetten van den romp — wel de voornaamste der genoemde redenen van de welving — is van geen belang, voor wie zich rekenschap wil geven van den aard der trekbeweging. Het is het zichtbare bewijs, dat de romp wordt vastgezet, anders niet. Het vastzetten is eene absolute noodwendigheid voor een paard, dat trekt; men kan het niet aanmoedigen en niet beletten, het gebeurt zelfs in de voor het paard nadeeligste omstandigheden. *Men ziet het opvelven zelfs bij aantrekkende, hoogopgezette koetspaarden*, bij welke, als gevolg van dit opzetten, van het gaan als rugganger geen sprake is.

Men heeft hier weder een der principieele verschillen tusschen de rugwelving bij trek- en bij rijpaarden. Het trekpaard kan niet trekken zonder den romp vast te zetten, van welk vastzetten het welven een der verschijnselen is, een rijpaard kan zeer wel galoppeeren zonder rugwelving. Bewijst het rijpaard, dat zonder rugwelving galoppeert, dat het slecht wordt bereden, de rugwelving bij een trekpaard is volstrekt geen bewijs, dat het niet zeer irrationeel wordt behandeld.

Als ik thans zelf van welving bij het trekpaard spreek, is dit dus alleen na uitdrukkelijk te hebben vooropgesteld, dat deze welving niet die is, welke de elastische welving wordt genoemd, en waarvan de waarde in de laatste vier à vijf decenniën meer en meer wordt erkend. Het trekpaard welft den rug niet op en af, het houdt hem onwrikbaar. Is eene sterke elastische welving voordeelig, eene sterke welving bij een trekpaard is eene fout; het is bij het trekpaard het voordeeligst, wanneer de rug, die eerst concaaf was, onder de vier genoemde werkingen horizontaal wordt; kromt de rug zich, dan is dit een bewijs van slechten bouw of van zwakte.

Nog een ander verschil tusschen den rugvorm van het trekkende paard en de elastische rugwelving van den rugganger springt hier in het oog. Waar n.l. de elastische rugwelving berust op de wisselwerking van rug- en buikspieren op het bekken, zijn rug- en buikspieren hier beide locomotiespieren; bij het trekkende paard helpen de buikspieren mede om den romp, waartoe nu ook het bekken behoort, vast te zetten, terwijl alleen de rugspieren locomotiespieren zijn.

De rugwelving van het trekkende paard moge den physioloog belang inboezemen, zij is voor den gedachtengang van den practischen paardenman van geen waarde, omdat ze buiten zijn invloed staat. Het Duitsche artilleriesreglement begint het hoofdstuk over het trekken door eenigszins plechtstatig mede te deelen, dat een paard, dat trekt, den rug op welft, maar even belangwekkend ware de communicatie geweest, dat een paard, dat zwemt, nat wordt. Het *doet* er niet toe.

Sommigen vinden, dat men de vandehandsche paarden niet moet laten berijden, omdat dan het opvelven wordt belemmerd en daarmede het trekken wordt geschaad. Waar het welven bij het trekkende paard geschiedt onder de werking van bijna het geheele spierstelsel, kan men

even goed vreezen, dat een paard zich onder het ruitergewicht niet meer verplaatsen kan.

Het is van belang om in het oog te houden, dat niet alleen goed gereden rijpaarden, maar ook paarden in vrijheid als ruggangers gaan. Zoodra dus de omstandigheden, waaronder trekpaarden loopen, naderen tot die van in vrijheid loopende paarden, dan ziet men ook bij hen de elastische rugactie. Zóó bij eene goed galoppeerende bespanning voor een stuk op gunstig terrein, zóó bij de paarden bij het wagenrennen.

Tusschen trekpaarden, die met uiterste krachtsinspanning een last in beweging brengen, en die, welke voor een lichten last als in vrijheid galoppeeren, liggen geleidelijke overgangen, die verder gemakkelijk te verklaren zijn.

Is b.v. de zware last eenmaal in beweging, dan worden de passen grooter en het schijnt door de sterke buiging van het spronggewricht dikwijls, alsof het achterbeen bijzonder ver ondertreedt. Dit is evenwel niet zoo, het onderbrengen wordt nooit sterker, dan wanneer het paard vrij stapt, wel een bewijs, dat het bekken ook bij een last in beweging niet wordt aangetrokken. Men zou kunnen meenen de bekkenbeweging, vooral bij zware trekpaarden, te zien. Bij deze paarden heeft n.l. het bekken veelal eene beweging om eene verticale as ter hoogte van de aanhechting van het bekken aan de wervelkolom; ook ondergaat het bekken door de groote breedte der dieren eene duidelijke zijdelingsche verplaatsing. Maar deze bekkenbeweging is niet die van den rugganger.

Men heeft, het zij terloops gezegd, bij paarden in trekhouding een merkwaardig voorbeeld, hoe een paard het spronggewricht sterk kan buigen, zonder daarom nog sterk onder te treden. Dit is een gevolg van het terughouden van de knie, m. a. w. van het loopen met geopend heupgewricht.

Bij paarden in trekhouding, die hun last eenmaal in beweging hebben en hem zonder bezwaar in beweging houden, kan men veelal eene eigenaardige, golvende beweging opmerken, die voor op- en afwelling van den rug gehouden zou kunnen worden. Deze golvende beweging ontstaat evenwel, behalve door de beweging van hoofd en hals, ¹⁾ door de strekking der in twee gewrichten sterk gebogen beenen, terwijl ook het afwisselend zwellen der spieren en de bovengenoemde beweging van het kruis den indruk van golven versterken.

Het is eene niet zeldzaam voorkomende meening, dat men de rugactie van, als rijpaarden afgerichte, remonten verbeterd door ze te laten trekken, en dat men daardoor ook de remonten goed voorbereidt tot de africhting als rijpaard.

Het is waar, dat bij alle verschil tusschen den vorm van den rug

¹⁾ Als ik zeg „beweging van hoofd en hals”, bedoel ik: hoofd en hals als één beschouwd. Het hoofd strekt zich in beweging niet of nagenoeg niet ten opzichte van den hals, zelfs niet bij het rennen en het springen.

van het trekpaard en dien van het rijpaard deze overeenkomst bestaat, dat, waar de eerste bij het trekken door spierwerking omhoog gaat, ook de tweede door spierwerking — afgezien van de elastische rugwerking — omhoog moet worden geheven, om niet te veel onder den last door te zakken.

Waar nu sommige jonge paarden zeer lastig zijn bij het bestijgen, terwijl ze veel williger trekken, kan het zijn nut hebben, ze eerst te laten trekken. Van veel horsemanship getuigt deze methode echter niet, en ze kan nooit tot een afgesloten stelsel van rijpaardendressuur worden gerekend.

Maar waar de rugactie bij het trekpaard bestaat in het als locomotie-spier werken alleen van de lange rugspier, van de strekspier van de middenhand dus, en bij het rijpaard in de antagonistische werking van lange rug- en buikspieren, welke laatste, als buigers, de werking van de strekkers regelen, daar valt het in het oog, dat de eigenlijke rugactie der rijpaarden door het trekken wordt bedorven, in plaats van bevorderd. Bedenkt men bovendien, dat de kenmerkende trekhouding het gevolg is van het teruggeplaatst houden van de knie, m. a. w. van het strekken van het dijbeen, welk been men bij het rijpaard juist gebogen wenscht, dan is het duidelijk, dat het laten trekken van de aanstaande rij-remonte de latere africhting bemoeilijkt, terwijl het laten trekken van de afgerichte rij-remonte een ware Penelope-arbeid is, omdat men de met moeite verkregen rijkhouding stelselmatig weer gaat bederven.

Overall waar de verkregen houding van het rijpaard slechts in de fantasie der „africhters” bestaat, zal men natuurlijk geen nadeel onder vinden van het laten trekken na de rijperiode, om de eenvoudige reden, dat er niets te bederven valt, maar als rationeel stelsel mag die handelwijze nooit worden aanbevolen.

De dienst eischt, dat bij de artillerie rijpaarden kunnen trekken, maar dat is een noodzakelijk kwaad. Zoodra het afgerichte rijpaard willig de trekhouding aanneemt, moet men met trekken eindigen.

Ad 2°. Zij, die vinden, dat een paard met zijn gewicht trekt, zien in het aannemen van de trekhouding een gaan hangen in het tuig, waardoor de last vrijwel vanzelf vooruitgaat, zonder dat het paard zich noemenswaard inspant. De voorstanders dezer zienswijze vonden voor enkele jaren een ijverig medestander in den „chef d'escadron” MACHART. Deze voerde als een, volgens hem, sterk sprekend bewijs aan, dat uit proeven zou gebleken zijn, dat de maximum-trekkkracht van een paard gelijk is aan zijn gewicht. Het paard heeft dus slechts te doen als iemand, die een last aan een katrol op wil trekken en daartoe aan het touw gaat hangen.

Tegen deze opvatting strijd de omstandigheid, dat de zwaartekracht ook op een paard verticaal en niet horizontaal werkt. Het paard heeft den wagen voorwaarts te bewegen en het moet daartoe eene voorwaart-

sche kracht leveren, grooter dan de weerstand van den wagen. Ging het in het tuig hangen, dan zou het natuurlijk dadelijk op den grond vallen, want het tuig biedt alleen weerstand in horizontalen, niet in verticalen zin: een paard *kan* niet trekken met zijn gewicht, maar alleen met zijn spierkracht.

Bij de beweging, ook wanneer het paard in vrijheid loopt, speelt het gewicht — natuurlijk — eene rol, maar dit is ook zoo bij menschen, bij olifanten, bij muizen, bij locomotieven. Het lichaam wordt een weinig voorovergebracht en voortgedrukt, het zwaartepunt beweegt zich naar voren en naar beneden — niet enkel naar beneden, omdat de beenen door *spierwerking* het vallen beletten —; het lichaam valt met andere woorden voorover. Tijdig wordt het door een voorgebracht been weer opgevangen, het zwaartepunt wordt weer teruggebracht, enz. en dit afwisselend vallen en zich weer opheffen is loopen. Loopt een paard nu voor een wagen, die reeds in beweging is en die dus slechts in beweging moet worden gehouden, dan heeft het vallen en weer opheffen alleen sterker plaats, dan wanneer het paard in vrijheid loopt. Sterker, want de wagen loopt niet vanzelf het paard achterna. Om het lichaam sterker voorover te laten vallen, moet het paard zich met meer kracht vooruitdrukken, hoe zwaarder het is, des te meer kracht is daarvoor noodig, het moet zich dragen met schuiner geplaatste beenen, wat meer spierinspanning vereischt dan bij den gewonen stand, en een sterker vallen maakt ook een sterker opheffen noodig, wat ook meer spierarbeid verlangt. Wanneer het dus een paard weinig inspanning kost om een wagen op een goeden weg aan den gang te houden, dan komt dit niet, omdat het in het tuig „hangt”, maar omdat de rollende wrijving gering is en weinig spierarbeid vereischt om overwonnen te worden.

De meer geprononceerde verplaatsing van het zwaartepunt, als het paard in het tuig loopt, kan men waarnemen aan de sterkere beweging van hoofd en hals, en ook deze gaat wezenlijk niet vanzelf.

Als de maximum-trekkkracht van een paard gelijk is aan zijn gewicht, dan is dit een toeval, want een hond trekt in verhouding van zijn gewicht meer dan een paard. Hieruit blijkt, dat het lichaamsgewicht de trekkkracht niet bepaalt, en door dit feit vervalt de theorie van den Majoor MACHART.

Men heeft trouwens slechts eene enkele maal naar een trekkend paard te kijken om de rol te *zien*, welke de spierkracht speelt.

Het geloof aan het trekken met het gewicht leidt tot de zonderlingste conclusiën. De Heer MACHART vindt, dat eene zwakke achterhand er voor een trekpaard minder op aankomt, als de voorhand maar zwaar is, immers het trekt tóch met zijn gewicht. Een tweede oordeelt een zwaar hoofd voordeelig — het gewicht weet U —, een derde heeft uitgevonden, dat het salutair is een paard een zwaar tuig aan te doen: het weegt dan zwaarder en kan daardoor dus te beter trekken.

Volgens de theorie van trekken met het gewicht, moet het ambt van schuitenvoorttrekker wel tot de zachtst bestaande behooren. Men gaat

maar aan het gareel hangen en dan gaat het vanzelf, wel ja! Of ik dan zou willen beweren, dat een slap, dik persoon van 100 KG. minder trekkracht op de jaaglijn kan aanbrengen dan een man van 80 KG. met sterke spieren? Ja, dat beweer ik, en ook, dat het bij paarden evenzoo is.

De uitdrukking: het paard werpt zich in of op het haam beteekent niets anders, dan dat het zijn voortdrijvende kracht energiek tegen het haam doet werken. Het strekt daarbij den hals uit, niet om beter aan het haam te kunnen hangen — dat kan niet —, maar omdat de lange rugspier bij het trekken zijn vast punt aan den hals neemt. De lange rugspier werkt daarbij in vereeniging met de groote kroepspeer om het dijbeen om te halen en zoo een aanzienlijk deel van de trekkracht te leveren; hoe meer het vaste punt — de hals — hierbij naar voren ligt, des te gemakkelijker is het voor de spierwerking.

Wat ik over de trekhouding heb gezegd, brengt mij er toe nog eene andere zienswijze van den Majoor MACHART te bespreken, deze nl., dat eene bespanning niet met gestrekte maar met slappe strengen stil moet staan. De gestrekte strengen zouden voor het paard een beletsel zijn om in het tuig te gaan hangen, omdat het de daarvoor noodige speling mist. De paarden zouden bij gestrekte strengen veelal even terug loopen om die speling te doen ontstaan.

Na het voorgaande spreekt het vanzelf, dat ik voor hangen in het tuig het aannemen van de trekhouding stel, en dan valt het volgende op te merken.

Men zegt wel eens, dat een paard eene voordeelige machine is, in zoverre, dat een paard naar omstandigheden veel meer dan ééne paardekracht kan ontwikkelen, gesteld, dat het evenveel kracht heeft als het klassieke paard, dat gebruikt is om de eenheid: paardekracht vast te stellen. Eene machine van ééne paardekracht brengt zeker den wagen niet in beweging, waarvoor het gedachte paard al zijne kracht moet inspannen. Eene der redenen daarvan is, dat het paard, zoo noodig, met beide achterbeenen te gelijk den wagen in beweging brengt.

De houding, die het daarbij aanneemt, werd boven de verzamelde houding van het trekpaard genoemd, maar men moet zich niet voorstellen — het zij voor alle duidelijkheid uitdrukkelijk gezegd —, dat een paard zich, om zoo te zeggen, eerst in postuur zet, om *daarna* zijne grootste kracht te uiten. Als men onder de verzamelde houding van het trekpaard zulk een zich eerst in postuur stellen zou willen verstaan, dan bestaat er geen verzamelde houding van het trekpaard. De verzamelde houding van het trekpaard is synoniem met de grootste krachtsuiting, tusschen haar en de houding van rust is geen overgang. (Onder de houding van rust versta ik hier de houding, waarin men meest de trekpaarden ziet staan, als de wagen voor korten tijd ergens stilhoudt: niet op drie beenen en de beide achter- en de beide voorhoeven naast elkaar.)

Het paard, dat een zwaren wagen in beweging wil brengen, duwt zich dus met beide achterbeenen in de trekhouding, daarbij de strengen

spannend en de eerste beweging in den wagen brengend, en dit moet men wel in het oog houden bij de beoordeeling van de onderhavige aanlegenschap. Was het aannemen van de trekhouding niets anders dan het zonder noemenswaardige spierinspanning voorover in het tuig gaan hangen, dan zouden gestrekte strengen daarvoor een beletsel zijn, nu is het iets geheel anders. Er bestaat wel degelijk speling tusschen de door het paard in rust even gestrekt gehouden strengen met haam en de door het paard in trekhouding gespannen strengen met haam. Roept men dan ook in deze zaak het goed aantrekkende paard zelf als nimmer falende arbiter op, dan zal men zien, dat het met gestrekte strengen zeer goed de trekhouding kan aannemen.

Ik waag de veronderstelling, dat de paarden, die de Heer MACHART voor de gestrekte strengen heeft zien terugloopen, als trekpaard inferieur waren. Wel komt het voor, dat zeer goede trekpaarden, die op de gewone wijze een wagen niet in beweging kunnen krijgen, even teruggaan, om dan met eene soort van galopsprong in het haam te bonzen, om aldus door een hevigen ruk de eerste beweging in den last te brengen.

Daarentegen ziet men, dat paarden, die met te slappe strengen staan, als zij willen gaan aantrekken, eerst in de gewone houding zoover vooruit gaan, tot zij de strengen gestrekt hebben — of van een paardestandpunt, tot zij eene voldoende drukking van het haam voelen — om daarna de trekhouding aan te nemen.

Hierin ligt de moeilijkheid van slappe strengen bij eene bespanning: de graad van slapheid is niet te bepalen. Zijn zij een weinig slap, dan hindert dat zeker niet, maar het behoort tot de kunst van het bereden-artillerie-metier om, zoo noodig, de maximum-trekkraft der bespanning op een stuk aan te brengen, dat in zwaar terrein stilstaat, en men verkrijgt die niet als de paarden ieder op eigen gelegenheid eerst vooruit moeten gaan, voor zij met trekken kunnen beginnen. Alleen als de strengen gestrekt of nagenoeg gestrekt zijn, is men gewaarborgd, dat alle paarden zich, te gelijk de trekhouding aannemend, ook te gelijk op de hamen werpen. Van eene bepaling, die geen uiterlijken vorm maar het wezen der zaak beoogt, moet de zin goed worden begrepen, en als den stukrijders getoond is, waar het om te doen is, zullen gestrekte strengen, waarbij eene neiging tot het slappe wordt toegestaan, doelmatig blijken.

In zake het trekken van bespanningen moet men wel bedenken, dat de ervaringen daaromtrent in vroegere oorlogen opgedaan, bij afwezigheid van spoorwegen en aanwezigheid van slechte modderwegen, bij eindeloze marschen, zóó ruim zijn, dat men bezwaarlijk met voordeel iets anders zou kunnen bepleiten, dan wat die ervaringen geleerd hebben. Technische verbeteringen aan onderdeelen der harnachementen blijven mogelijk, maar het zou zeer te verwonderen zijn, als op het punt van trekken in hoofdzaken iets nieuws te berde werd gebracht, dat zou blijken iets beters te wezen.

VETERAAN.

Panorama ter beoefening van het richten en de vuurleiding bij de B. A.

Sinds de bewapening der bereden artillerie met het kanon van 7 cM. Veld- wordt het voor dit Wapen een onafwijsbare eisch te kunnen beschikken over voldoende gelegenheid om gedurende het geheele jaar het personeel te oefenen in het richten en in de vuurleiding op doelen, die zich te velde kunnen voordoen.

In de meeste garnizoenen zijn in de nabijheid der geschutparken geen daartoe geschikte terreinen voorhanden en zoo het terrein al geschikt mocht zijn, dan ontbreken nog de doelen, terwijl een groot gedeelte van het jaar de batterij niet als zoodanig kan uitrukken.

Ook kan een oefenen in de theoriezaal niet in voldoende mate bevredigen.

Er dient dus naar eene oplossing te worden gestreefd, waardoor het personeel geheel vertrouwd kan worden gemaakt met het gebruik van de nieuwe richtmiddelen en waardoor men in staat is tot de, op waarneming gegronde, toepassing der schietregels. Daarna moet worden aangeleerd deze schietregels zoodanig te beheerschen, dat de goede uitvoering, bij werkdadig vuur en onder moeilijke omstandigheden, voldoende verzekerd kan worden geacht.

Het doel van dit opstel is eene oplossing aan te geven, waardoor aan de gestelde eischen op eenvoudige wijze wordt voldaan.

Deze oplossing, een doelpanorama, werd eveneens aangegeven door den Franschen Kolonel PERROT (Revue d'Artillerie, Mei 1906), doch dit panorama eischt voor zijne bediening een vrij groot aantal manschappen, die dan niet aan de oefening kunnen deelnemen.

De hieronder te beschrijven inrichting, zooals ze reeds te Leiden en te Utrecht is aangemaakt, ¹⁾ heeft eene eenvoudiger constructie en is met slechts twee manschappen te bedienen, terwijl enkele eenvoudige werktuigen voor het nabootsen van springpunten, ontbrandingen, enz., hunne taak verlichten.

De aldaar aangebrachte inrichtingen bestaan in:

- 1°. eene beschilderde muurvlakte voorstellende een landschap met vrij groote diepte;
- 2°. een panorama, gevormd uit drie deelen;

¹⁾ Ook te 's Hage wordt gewerkt aan een panorama, doch meer naar Fransch model.

- 3°. eenige losse terreinvoorwerpen;
- 4°. een tweetal toestellen voor het nabootsen van springpunten;
- 5°. een toestel voor het nabootsen van ontbrandingen van eene gedeekt opgestelde batterij;
- 6°. verschillende andere doelen, waaronder beweegbare;
- 7°. een seinbord, dat evenwel door eene andere seinwijze zou kunnen vervangen worden.

1. De beschilderde muurvlakte.

Het landschap, dat op den muur wordt geschilderd, moet eene vrij groote diepte hebben en slechts enkele terreinvoorwerpen op den achtergrond bevatten. Hierdoor biedt het geheele voorgestelde terrein gelegenheid tot het vasthechten van verschillende losse doelen op schaal, als: in stelling staande batterijen, infanterie in verschillende formaties, enz. welke overeenkomstig hunne schaal ter bestemder plaatse worden aangebracht.

Het landschap moet worden geschilderd ter hoogte van het achterbord van het panorama, zoodat het in de plaats hiervan kan treden en met de andere losse deelen van het panorama samen weder een panorama vormt.

Het beschilderen van de muurvlakte is eenvoudig uit te voeren, door eerst de muur te doen witten en daarna te beschilderen met lijmverf. Desverkiezende, kan de schildery later met lijnolie worden gefixeerd, hoewel er bij doelmatig gebruik van dextrine, als lijm, weinig gevaar voor afregenen bestaat.

De muurvlakte is door hare vaste standplaats zeer eenvoudig te gebruiken en levert reeds bij de eerste richtoefeningen vele voordeelen op, terwijl spoedig, door het hier en daar vasthechten van doelen op de juiste schaal, oefening kan worden verkregen in het opsporen daarvan, het aanbrengen van hoekmeterstanden ten opzichte van de terreinvoorwerpen op den achtergrond, het meten van terreinhoeken en van de breedte der doelen, enz.

De te beschilderen breedte moet liefst vrij groot worden genomen, bij voorkeur ongeveer 10 M., wat voor eene opstelling van de stukken op 50 M. afstand ervan overeenkomt met eene breedte van 200 $\frac{1}{100}$.

Als onderdeel van het panorama dient de muurvlakte voornamelijk als achtergrond; de voorgrond van het landschap wordt dan bedekt.

2. Het panorama. (Figⁿ. 1 en 2.)

Zooals de teekening op figuur 2 doet zien, zijn de samenstellende deelen: een achterbord A, een middenbord B en een voorboek C.

Het houten achterbord A, beschilderd met olieverf als een willekeurig landschap, dient, evenals de muurvlakte, als achtergrond en biedt gelegenheid tot het vasthechten over zijne geheele breedte van

doelen, welke ondersteld worden te zijn opgesteld op grootere afstanden, b.v. van af 2500 M.

Eene richel *a* biedt gelegenheid tot het plaatsen van een toestel voor het nabootsen van springpunten, tot het doen bewegen van zich zijwaarts verplaatsende doelen, enz.

Fig. 1.

Het middenbord *B* is eene eveneens beschilderde plank, voorstellende dichterbij gelegen terrein, b.v. van 800–2500 M. De bovenkant komt ter hoogte van de onderzijde van het bord *A*. Aan de achterzijde is eene richel *b* aangebracht, waarop eveneens toestellen en doelen, als op *a*, kunnen worden geplaatst en voortbewogen. Andere, later te be-

schrijven inrichtingen, worden onder en tegen het middenbord geklemd.

Het voordeek *C* is van schijvenlinnen, dat aan lange palen, sparren of bamboesstaven wordt bevestigd en dient om het geheele onderdeel van het toestel aan het oog te onttrekken, evenals de bediening.

Zoowel de borden als de spar, die het voordeek ophoudt zijn ge-

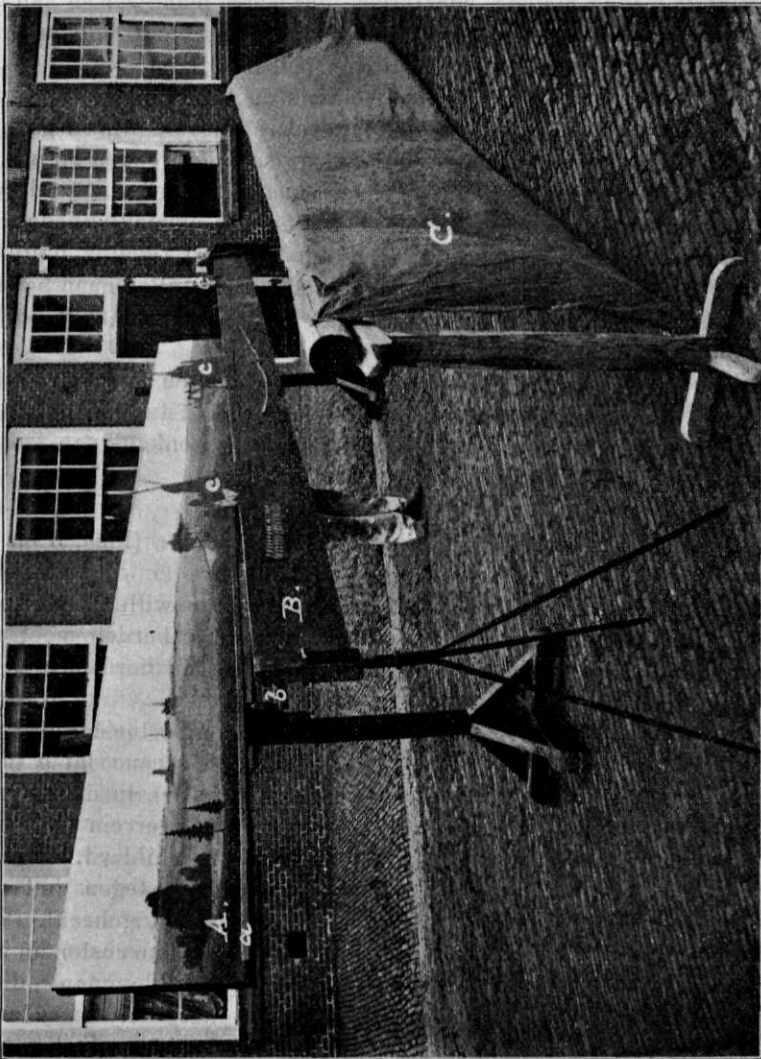

Fig. 2.

plaatst op standers, waarvan de inrichting voldoende uit de tekening blijkt. Het geheel kan op eene willekeurige plaats worden opgesteld.

Wenschelijk is het ook de breedte van het panorama niet minder te nemen dan 7 M., overeenkomende met 140 $\%$. Uit figuur 1 blijkt, hoe het geheel zich voordoet, op eenigen afstand gezien.

3. De losse terreinvoorwerpen.

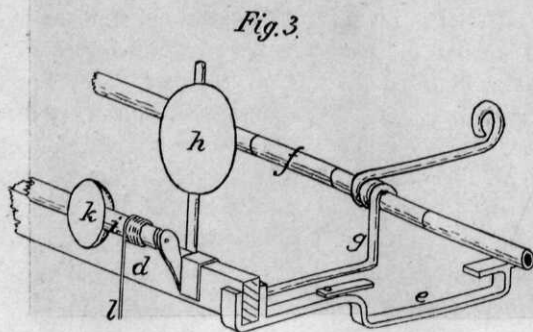
Ten einde aan het door het panorama voorgestelde landschap telkens een ander voorkomen te kunnen geven, en ook om te kunnen beschikken over hulprichtpunten, waar deze gewenscht zijn, worden eenige losse terreinvoorwerpen *c* op het middenbord *B* geplaatst. Het zijn veel voorkomende molens, kerktorens, enz., van plaatijzer en aan beide zijden verschillend beschilderd. Het plaatsen geschiedt eenvoudig met behulp van eenige aangeklonken lippen (zie figⁿ. 1 en 2).

Door nu deze terreinvoorwerpen telkens op eene andere wijze op te stellen of weg te laten, wordt het landschap op vele wijzen gewijzigd en kan men de steeds zoo gewenschte afwisseling brengen bij het doen beoefenen van richtingen. Ook kan men eene zelfde oefening in de vuurleiding op verschillende wijzen en onder andere omstandigheden doen uitvoeren. Eindelijk bieden zij gelegenheid tot het tijdelijk buiten het gezicht opstellen van de doelen, die zich zijwaarts zullen gaan bewegen, en wint de natuurlijkheid in hooge mate, wanneer men zulk een doel er achter ziet heentrekken.

Door hunne plaatsing op het middenbord *B* moeten de molens, schoorsteenen, enz. op $\frac{1}{50}$ geteekend worden voor een afstand van 50 M. van de vuurmonden tot het panorama, indien de bovenkant van het middenbord het terrein op 2500 M. voorstelt.

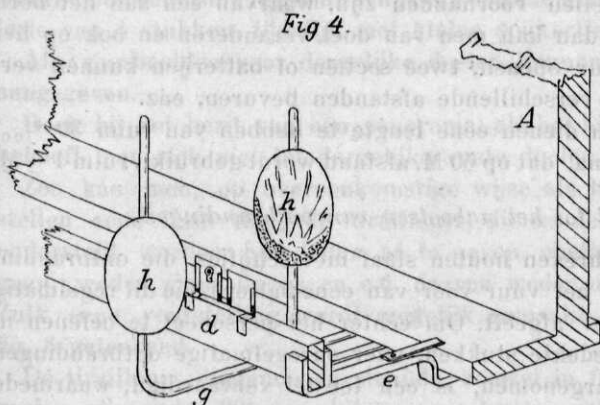
4. Toestellen voor het nabootsen van springpunten. (Figⁿ. 3 en 4.)

Ten einde springpunten en aanslagen achter een willekeurig doel te kunnen weergeven, terwijl alles zich voor een der bordes moet afteekenen, zal zulk een doel op eenigen afstand vóór dit bord moeten worden opgesteld.

De toestel heeft hier toe eene lat *d* (figⁿ. 3 en 4), in de kleur van het terrein op het bord geschilderd, waarop of waartegen het doel wordt gehecht. De uiteinden rusten in 2 ijzeren klemmen *e*, die aan het bord worden gehaakt en die tevens aan de achterzijde eene in

duizendste (voor een afstand van 50 M. zijn deze dus 5 cM.) verdeelde gladde koperen bus *f* (fig. 3) steunen. Om deze bus zijn draaibaar en verschuifbaar de in den vereischten vorm gebogen ijzerdraden *g*, welke de blikken schijfjes *h* dragen, die de springpunten voorstellen. Eén ijzerdraad met een schijfje

voor een springpunt (+) en één met een springpunt (—) vormen een bij elkaar behoorend stel.

De schijfjes zijn draaibaar, aan eene zijde beschil-derd als een springpunt van eene GKT., aan de andere zijde als een aanslag (G.

en GKT.), terwijl zij op de ijzerdraden op verschillende hoogten kunnen worden gesteld om springhoogten van 0—4 ‰ te kunnen aangeven. In fig. 3 is slechts één der schijfjes (voor een springpunt (+) GKT. LS.) aangegeven; in fig. 4 is een springpunt (—) en een (+) aanslag voorgesteld.

Het gebruik van het toestel is zeer eenvoudig.

Wordt b.v. gevraagd met GKT. LS., dan worden de rookwolkjes vóórgedraaid, tenzij men een enkelen aanslag wil doen weergeven. De panoramabediende drukt den hefboom van *g* omlaag — in de figuren is dit uitgevoerd — en wel dien van het (—) of (+) springpunt, naarmate dit verlangd wordt. Moet zijdelings worden gecorrigeerd, dan verplaatst hij de bij elkaar behoorende springpunten het aangegeven aantal duizendste over de koperen stang. Mochten hoogere springpunten verlangd worden, dan verschuift de panoramabediende de schijven alle meer naar het uiteinde der ijzerdraden. Dit alles geschiedt, zonder dat de batterij zulks bemerkt, daar hij achter de borden verborgen is.

De toestel kan over de geheele breedte van het bord *A* worden aangebracht, waar men het verlangt, en de lat *d* biedt gelegenheid voor het opstellen van allerlei doelen; zoo is in fig. 4 een gepantserd stuk aangegeven.

Wil men als doel gebruiken eene batterij, waarvan men de ontbrandingen waarneemt, dan wordt op de lat *d* een draaibaar houten staafje *i* geplaatst met beweegbare schijfjes *k*. Deze moeten de ontbrandingen voorstellen en zijn aan ééne zijde met staniool beplakt (fig. 3). Een koord *l*, waaraan een gewicht is bevestigd, doet het staafje en daarmee de schijfjes draaien. De snelheid van draaiing wordt geregeld met een in omgekeerden zin opgewonden koord aan het andere einde van *i*, dus op de zelfde wijze als bij een rolgordijn.

Doordat de schijfjes *k* verschillende standen ten opzichte van elkaar en aan de achterzijde de kleur van het terrein (het bord *A*) hebben, zullen de „ontbrandingen” elkaar regelmatig afwisselen.¹⁾

¹⁾ Indien men de schijfjes met „ontbrandingen” verwijderd, kan op de houten staaf, b.v. eene tirailleurlinie, worden gehecht, die dan door draaiing van de staaf kan verdwijnen. (Zie 6.)

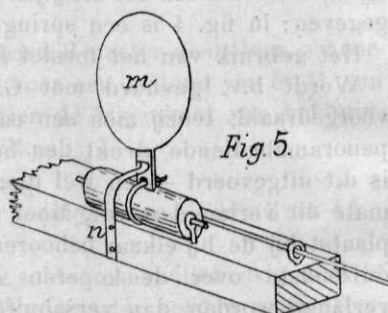
Indien twee toestellen voorhanden zijn, waarvan een aan het bord *B* wordt bevestigd, dan kan men van doel veranderen en ook op het tweede doel het vuur openen, twee sectiën of batterijen kunnen verschillende doelen op verschillende afstanden bevuren, enz.

De koperen staven dienen eene lengte te hebben van ruim 30 $\frac{0}{00}$, d.i. voor een panorama, dat op 50 M. afstand wordt gebruikt, ruim $1\frac{1}{2}$ M.

5. Toestel tot het nabootsen van ontbrandingen.

De hierboven beschreven houten staaf met schijfjes, die ontbrandingen weergeven, stelt het vuur voor van eene batterij, die dit regelmatig meer of minder snel afgeeft. Om echter het personeel te oefenen in het opsporen van gedekte stukken, wier onregelmatige ontbrandingen kunnen worden waargenomen, is een toestel vervaardigd, waarmee door schijfjes, aan de voorzijde eveneens met lichtrood staniool beplakt, naar willekeur hetzij ééne of meer ontbrandingen te gelijk kunnen worden vertoond.

De ijzeren schijfjes *m* (fig. 5) zijn hierbij van onderen voorzien van eene as met tappen, welke draaibaar zijn in schroefoogjes, die op eene houten lat zijn aangebracht. Met een koord, dat door schroefoogjes geleid wordt, kan het schijfje worden opgetrokken, zooals de geteekende stand aangeeft. Wordt het koord losgelaten, dan zal eene veer *n* het schijfje weder achterover doen vallen en dit is dan weder onzichtbaar, daar de lat geplaatst wordt op de richel *b* van het bord *B*.

Zooveel schijfjes men op de lat aanbrengt, zooveel „ontbrandingen” kan men vertoonen. Een viertal zal echter wel voldoende zijn. Het is duidelijk, dat de nu zijwaarts opgestelde panoramabediende zeer gemakkelijk de vier koorden kan behandelen.

Wil men de richting controleren, dan kan men de schijfjes tijdelijk opgetrokken doen houden.

6. De doelen. (Fig. 6 en 7.)

Aan het doelenmaterieel kan men, naar eigen inzichten, meer of minder uitbreiding geven. Wenschelijk is het van de wapensoorten in verschillende formaties voorstellingen op schaal te maken, overeenkomstig de afstanden waarop zij gewenscht worden. Zij worden dan op deze afstanden, d.i. op de daarmee overeenkomende hoogte op de borden vastgehecht. Stukken veldgeschut kunnen worden vervaardigd van blik, lange tirailleurliniën worden het best gesneden uit leder, welk materiaal duurzaam is en volgens het beloop van het terrein kan worden vastgehecht, zooals blijkt uit de figuren 1 en 2, waar men o.a. kan

waarnemen eene linie liggende schutters en eene batterij gepantserde artillerie van 4 stukken, tijdelijk met kleine spijkertjes vastgehecht.

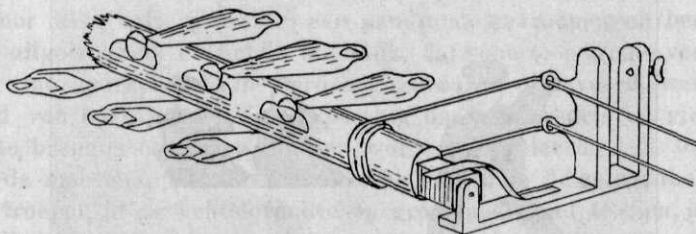
Als voorbeelden voor dergelijke doelen kunnen dienen die, in fig. 7 aangegeven.

Doch bij het bezit van een panorama, als het hierboven beschrevene, behoeft men zich niet tot dergelijke vaste doelen te beperken.

Zoo kan men, op overeenkomstige wijze als bij klapschijven, voorstellen eene linie liggende tirailleurs, die na zekeren tijd, waarin zij ondersteld worden hun vuur af te geven, opstaan om voorwaarts te gaan, weder gaan liggen en c.q. daarna weder opstaan en teruggaan. Zulk eene voorstelling wordt mogelijk gemaakt door het werktuig in fig. 6 geteekend.

De tirailleurs, liggende en staande, zoowel in front als van achteren gezien, zijn onder 90° verschil op eene houten rol gespijkerd, die door koorden wordt omgedraaid, terwijl eene veer zorg draagt, dat niet verder dan het verlangde front wordt getrokken. Deze veer drukt daartoe op een vierkant gedeelte van de rol.

Fig 6.

Indien de, niet van figuren voorziene, beschrijvende lijn van de rol wordt voorgebracht, zal geen doel zichtbaar zijn, daar de rol beschilderd is volgens de kleur van het terrein op bord *B*, waaraan alles wordt vastgeklemd.

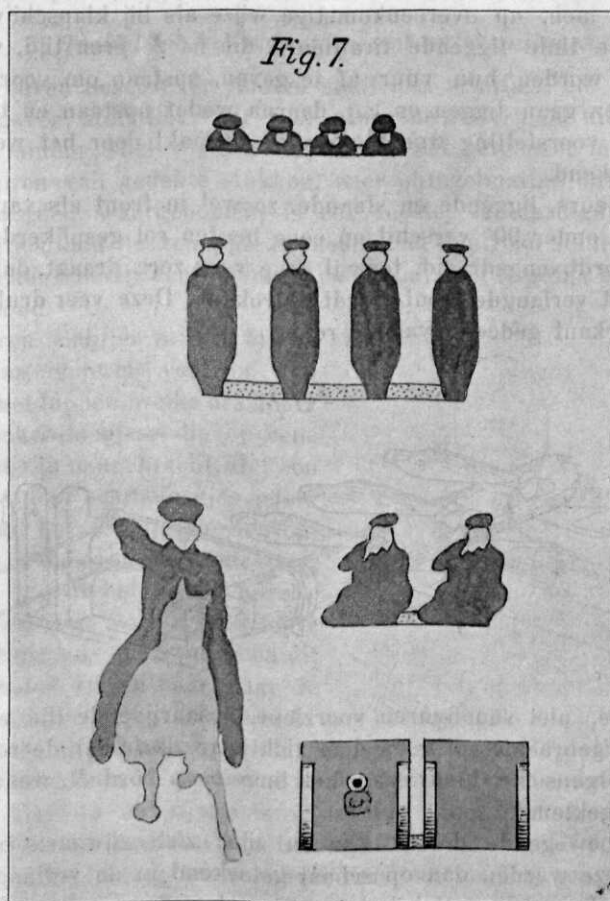
Andere bewegende doelen kunnen zijn: zich zijwaarts bewegende troepen. Deze worden dan op schaal geteekend in de verlangde formatie, geplaatst op een voetstuk en aan een koord over de richels *b* of *a* van de borden voortbewogen. Buiten gebruik kunnen zij gedekt worden opgesteld achter een der terreinvoorwerpen *c*. Desgewenscht, kan nog eene inrichting worden ingeschakeld, waardoor stofwolken worden opgejaagd, en eenige schijfjes worden aangebracht, om springpunten voor te stellen, zoodat dan ook op het bewegende doel kan worden gevraagd, doch wegens het mindere belang hiervan wordt met de vermelding alleen volstaan.¹⁾

Chargeerende cavalerie kan men plotseling doen te voorschijn komen.

¹⁾ Evenzoo is eene inrichting voor het vuren op naderende doelen, kortheidshalve, niet vermeld.

door deze met een zwart koord op de verlangde plaats op te trekken. (Zie de voorstelling op figⁿ. 1 en 2.)

Laat men de doelen plotseling te voorschijn komen op de latten of rol van de toestellen, in figⁿ. 4 en 5 voorgesteld, dan kunnen ook springpunten vóór en achter worden vertoond.

7. Het seinen.

Bij het beschrijven van de verschillende hulpmiddelen is reeds vermeld, dat de panoramabediende deze behandelt; er moet echter nog verklaard worden, hoe hij de noodige aanwijzingen ontvangt. Deze worden hem verstrekt door een waarnemer, die tevens het noodige toezicht uitoefent. Gewapend met een kijker, leest deze waarnemer — aanvankelijk een wachtmeester — op een bord de commando's, die door den vuurleider zijn gedaan, of de aanwijzing van de bewegingen, die de leider der oefening wenscht te zien voorgesteld.

Zulk een bord van hout of plaatijzer, zwart geverfd en van bescheiden afmetingen, b.v. 0,50 M. breed en 0,35 M. hoog, wordt achter en zijwaarts van de batterij op eene voor den panorama-waarnemer zichtbare plaats opgesteld. Een opschrijver vermeldt er op met wit krijt, wat hem door den leider wordt opgegeven.

Geen der manschappen in de batterij behoeft nu iets anders te bemerken of te vernemen dan de voorgeschreven commando's.

De proeven met zulk eene seinwijze hebben zeer goed voldaan; nog eenvoudiger is, het een bord te vervaardigen naar de wijze, aangegeven in de Revue d'Artillerie van Juli 1906, terwijl ook de cijferteekens, in deze aflevering van genoemd tijdschrift voorgesteld, in vervanging van de gewone, duidelijker leesbaar bleken te zijn.

Trouwens het seinen over een afstand van 50 M. zal wel geen aanleiding tot bezwaren behoeven te geven.

Bij de oefeningen in de vuurleiding moet zich de panorama-waarnemer den artilleristischen afstand denken, waarop het doel van de batterij heet te zijn opgesteld of te zijn gekomen. Het is dan de taak van den vuurleider dezen afstand door inschieten te vinden. Wil men met twee batterijen (sectiën) doen inschieten, c.q. op verschillende doelen, dan moet voor elke batterij (sectie) een panorama-waarnemer en bediende worden uitgetrokken, en het is duidelijk, dat eene zeer groote verscheidenheid van opdrachten kan worden gegeven en uitgevoerd, waardoor vlugheid van opvatting, juiste toepassing der schietregels en vlugheid in aan te brengen correcties kunnen worden aangeleerd.

Voor de manschappen, die betrekkelijk zelden in de gelegenheid zijn allerlei troepen in gevechtsformatie op grooten afstand te zien, is eene voorstelling hiervan van zeer groote waarde. Hunne dagelijksche oefening bij het kanon zal door het gebruik van het panorama in meerdere mate hunne belangstelling wekken en deze oefeningen, telkens afwisselend gemaakt, ontvangen er kleur en warmte door, terwijl eindelijk eene beoordeeling van goede en vlugge richters er mede wordt vergemakkelijkt.

Het aanleeren van het waarnemen (+) en (—) der schoten en van het schatten van afstanden dient men echter van het panorama uit den aard der zaak niet te verwachten.

Dit kan alleen op het schietterrein en te velde worden beoefend, doch dáár zal men na een doelmatig gebruik van de hulpmiddelen, die het panorama verschaft, veel voordeel daarvan genieten, doordat men vertrouwd is geraakt in het vlug opvatten en verkennen van doelen, het bepalen der richting, het waarneemen van zijdelingsche en hoogteafwijkingen en het corrigeren hiervan. Door dit alles zal dan meer de aandacht vrij zijn voor het schatten van den afstand en de waarneming van het (+) en (—).

Leiden.

J. W. VERFF,
Kapitein der Artillerie.

Eene „Besichtigung” van eene Duitse „Maschinengewehr-Abteilung”.

Dank zij de zeer welwillende bemiddeling van den Commandeerende-Generaal van het XVI. legerkorps, Generaal der infanterie VON PRITZWITZ UND GAFFRON, was mij door het Pruisisch Ministerie van Oorlog de vergunning verleend om, tijdens een verblijf met verlof te Metz, troepenoefeningen van dit legerkorps bij te wonen.

Tot het meest interessante, dat ik in het bekende Oud-HAESELERSche grenskorps heb gezien, behoort wel eene inspectie over de Machinegeweer-afdeeling.

Deze inspectie werd gehouden door den te Berlijn garnizoen houdenden „Inspekteur der Jäger und Schützen” — onder wien ook de machinegeweer-afdeelingen ressorteeren — den Luitenant-Generaal Freiherr von PLETTENBERG.

Tegen 8 uur in den morgen van een schoonen Meidag reed ik in het vriendelijk gezelschap van den Kapitein bij den Generalen Staf van het XVI. Korps GRAUTOFF door Montigny naar het oefeningsterrein bij Frescaty. In Montigny passeerden wij eene afdeeling van de zware artillerie van het veldleger, bestaande uit eenige 15 cM. veldhouwitsers en lange 10 cM. kanonnen, beide geschutsoorten op vuurmond-terugloop-affuiten.

Terwijl dus in de niet-Duitse vakbladen nog slechts gegist werd, dat de zware veldhouwitser zou worden gewijzigd voor vuurmond-terugloop, was de omwapening, althans voor eenige legerkorpsen, reeds voltooid en bleek zelfs ook de veerspoorrem van den langen 10 cM. voor een hydraulischen te hebben plaats gemaakt. Overdreven geheimzinnigheid wordt hierbij niet betracht; zoo waren ter eere van den verjaardag van den Koning van Saksen twee met groen versierde, gewijzigde, zware veldhouwitsers aan weerszijden van den ingang der kazerne van het Saksische Fuszartillerieregiment No. 12 opgesteld.

Na eenigen tijd op het groote oefeningsterrein — waar op dat oogenblik een regiment huzaren en eene batterij veldartillerie exerceerden — te hebben rondgereden, ontdekten wij de machinegeweer-afdeeling. Hoewel in het volle zonlicht rijdende, aan deze zijde van een boschrand, niet te ver van ons verwijderd, was de afdeeling moeilijk te onderkennen. De practische, grijsgroene uniformkleur, de bruine been-

stukken en het bruine ledergoed maakten zulks o.m. mogelijk. De roode kraag, schouderbedekkingen en opslagen hadden op dien afstand op de meerdere of mindere zichtbaarheid geen invloed.

De afdeeling was dien dag vroeg in de weer geweest, want Generaal VON PLETTENBERG had reeds om half zes in de kazerne eene inspectie gehouden over de voertuigen en het harnachement. Ingedeeld waren behalve de kapitein-commandant, 3 luitenants, die elk eene geweersectie à 2 geweren commandeerden. Van de munitie sectie waren 2 caissons uitgebracht. Alle voertuigen, bestaande uit voor- en achterwagen, werden getrokken door 4 paarden, uit den zadel gereden. Behalve de sectiecommandanten waren verder alleen de stukscommandanten en de ordonnansen (trompetters) bereden. De bedieningsmanschappen, 4 per voertuig, zaten 2 aan 2 op voor- en achterwagen.

Omstreeks 9 uur verscheen Generaal VON PLETTENBERG vergezeld van een adjudant en 2 ordonnansen, terwijl de commandant en de luitenant-adjudant van I/67 R. I. — het bataljon, waaraan de machinegeweer-afdeeling No. 11 is „zugeteilt” — mede tegenwoordig waren. Na eene korte inspectie liet Z. Exc. de afdeeling bewegingen uitvoeren, voornamelijk bestaande uit opmarcheeren in de meest verschillende richtingen uit de marsch- of de sectiecolonne, alsmede het weer afbreken uit de linie. Geen commando van den afdeelingscommandant werd gehoord, alles gebeurde op teekens, gegeven in verband met fluiten op de tirailleurfluit. Gedurende *drie kwartier* aan één stuk reed de afdeeling hierbij afwisselend in draf en in galop over het oefenings-terrein. Alle bewegingen geschieden zonder aarzeling en met gemak, geen oogenblik van verwarring.

De Generaal vergenoegde er zich niet mede, van uit bepaalde standplaatsen de bewegingen gade te slaan, doch reed dan voor, dan achter, dan zijwaarts of midden in de afdeeling, om alles zoo nauwkeurig mogelijk te kunnen opnemen.

Nadat de afdeeling tot slot onmiddellijk langs den Generaal een steilen heuvel gepasseerd had, vergewiste deze zich van den toestand der paarden. Bij de nu volgende critiek zeide hij, dat deze goed was, daar geen paard overmatig met de flanken sloeg of hoestte en hij er ook geen gezien had, dat te sterk bezweet was.

Niet alleen was bij deze evolutiën gelet op het rijden der stukrijders, ook het rijden der officieren — allen van de infanterie afkomstig — werd bij de critiek besproken; o.a. werd de opmerking gemaakt, dat de vos van een der heeren nog meer moest worden „zugeritten”, waarop de betrokkene met een „zu Befehl” antwoordde.

Men vertelde mij dat Freiherr VON PLETTENBERG, nadat hij belast was geworden met de „Inspektion der Jäger und Schützen”, als gewoon rekrut de oefeningen der cavalerie, daarna die der bereden artillerie was gaan volgen, om zich zoodoende op de hoogte te stellen van paardenverzorging, harnachement van rij- en trekdieren, het stukrijden enz. Niettegenstaande hij meermalen zeide: „voorzoover ik daar

verstand van heb", was het opvallend hoeveel en hoe scherp de Generaal gezien had.

Na deze critiek volgden tactische opdrachten. De eerste onderstelling was de volgende: Terwijl de eigen infanterie nog in opmarsch was, voerden de twee artillerieën bij een ontmoetingsgevecht den geschutstrijd. De algemeene bevelhebber geeft den commandant der machinegeweerafdeeling de opdracht de eigen artillerie, ter verkrijging van het vuuroverwicht over de vijandelijke, te ondersteunen en daartoe zoo mogelijk 's vijands batterijen echarpeerend te bevuren.

De commandant der afdeeling moest de mondeling gegeven opdracht geheel herhalen, waarbij de Generaal hem „vorkehrend" aanvulde.

Ter uitvoering van de opdracht reed de afdeeling gedekt $\pm$ 1500 M. schuinrechts voor de eigen artillerie achter een boschrand op. De geweren werden „frei gemacht", d.i. de vuuraffuit (slede-affuit), waarop het machinegeweer is bevestigd, werd van de marschaffuit (radaffuit) losgemaakt en afgenomen. Daarna werden de sleden, elk gedragen door 2 man, daartoe van een bandelier voorzien, in stelling gebracht aan 's vijands zijde van den boschrand, waar, door het uitzetten van het onderstel, aan den loop eene vuurhoogte van ongeveer halve manshoogte gegeven werd.

De vijandelijke artillerie, door groepjes manschappen voorgesteld, bleek nu op een 1400 M. van de afdeeling verwijderd te staan. Uit deze opdracht volgt duidelijk een der beginselen, welke in Duitschland bij het optreden der machinegeweren te velde voorzitten, n.l. het gebruik als vuurwapen op afstanden van 1000 tot 1500 M., afstanden, welke buiten de beslissende uitwerking van het vuur der infanterie gelegen zijn, doch te klein zijn voor het gewone gebruik der artillerie. Immers de infanterie, gesteld dat zij zoo snel in de door de gevechtsleiding gewilde richting geworpen had kunnen worden als de machinegeweren, zou van af den boschrand niet veel tegen de vijandelijke artillerie hebben kunnen uitrichten, daar deze artillerie wijselijk ver genoeg van dit bedekte terrein had stelling genomen om geen last te hebben van verrassingen door infanterievuur. De eigen artillerie tot dien afstand uit haar eerste stelling te hebben laten oprijden, zou tegenover de sterkere vijandelijke zeker haar ondergang geweest zijn.

De machinegeweerafdeeling trachtte zich door Reihenfeuer (vuurstooten van $\pm$ 25 achtereenvolgende schoten per geweer), waarbij losse patrounen gebruikt werden, in te schieten. Spoedig echter moest zij op last van den Generaal, die afgestegen van geweer tot geweer ging, met vuren ophouden. De Generaal nam nl. aan dat vijandelijke infanterie opdrong; op het zelfde oogenblik werd de afdeulingscommandant buiten gevecht gesteld en werden twee der oprijdende marschaffuiten als door het vijandelijk artilleriesvuur onbruikbaar geschoten verklaard. Den oudsten luitenant, die het commando overnam, werd medegedeeld, dat hij in de mêlée, bij het oprijden van voertuigen en handpaarden in het bosch en het terugtrekken der geweren, alles onder heftig vijandelijk vuur, zijn

paard niet onmiddellijk kon vinden en derhalve dat van een ander zou moeten bestijgen. De beugels op maat te brengen, daartoe ontbrak hem den tijd. Hij moest ze daarom maar over de schoft van zijn paard leggen en zonder beugels rijden.

Er ontstond nu in het bosch een geheel zelfstandig optreden van ondercommandanten en manschappen, waarbij men trachtte zoo snel mogelijk de geweren voor de opdringende vijandelijke infanterie in veiligheid te brengen. De sleden, waarvan de bijbehorende voertuigen vernield waren, moesten de manschappen trachten op de caissonachterwagens te bevestigen.

Sommige spannen reden bijna tegen de boomen op, doch door het handig rijden der stukrijders werden zelfs de moeilijkste punten in het bosch overwonnen. Terwijl zoo getracht werd een verzamelpunt achter de eigen infanterie te bereiken en de voertuigen zelfstandig één voor één zoo snel mogelijk uit den boschrand een goed heenkomen zochten, volgde plotseling uit een boschje op de linkerflank een aanval van een peloton dragonders over eene open ruimte van ongeveer 400 M. De twee machinegeweren, welke het laatst het boschperceel verlieten en vrij ver van de anderen verwijderd waren, werden bereikt, voordat zij één schot hadden kunnen lossen. Terwijl eenige oogenblikken daarna de afdeeling verzameld verder reed, volgde weer eene cavaleriecharge; deze werd echter afgeslagen, daar de meeste geweren van af de voertuigen hadden kunnen losrattelen, toen de dragonders nog op een 150 M. van hen verwijderd waren.

In zijne critiek op deze gevechtshandeling was de Generaal, hoewel spijkers met koppen slaande, uiterst welwillend. Hij legde er den nadruk op, dat men den troep dikwerf voor dergelijke toestanden moest plaatsen, om elk man te wennen zelf te denken, zelf te handelen en zelfstandig op te treden. Omdat de voertuigen, tot het in veiligheid brengen van de geweren, in het bosch naar voren waren gereden, had de Generaal bij twee achterwagens de raden door granaatvuur vernield verklaard. De charge van de cavalerie was voor allen eene duidelijke vingerwijzing om zelfs in de moeilijkste gevechtsmomenten bij zelfstandige afdeelingen bedacht te zijn op het uitzenden van gevechtspatrouilles.

De Generaal zeide den waarnemenden afdeelingscommandant, dat deze nu weer zijn eigen paard kon bestijgen, derhalve weer met beugels rijden. Freiherr von PLETTENBERG nam nu zelf eveneens zijn beugels, welke ook hij, zoolang de luitenant zonder beugels reed, over de schoft van zijn paard gelegd had, weder aan. De adjudant van den Generaal, een majoor in de uniform der machinegeweertroepen, had schertsend de opmerking gemaakt, dat „die Herren Zuschauer” ook verzocht werden zonder beugels te rijden, zoolang de Inspecteur zulks deed.

Een volgend gevechtsmoment bracht het versterken van eene infanterie-tirailleurlinie in beeld, waarbij nog meer dan bij de vorige episode uit kwamen: de bewegelijkheid van het machinegeweer en het kleine

doel, dat dit, „freigemacht“ en op liggende vuurhoogte gesteld, bood. Gedekt van dekking tot dekking, sprongsgewijze dragen of sleepen van geweer- en munitieleden, tot de tirailleurlinie was bereikt, was hier de leus. De machinegeweren werden naarmate het terrein dit vereischte met verschillende tusschenruimten midden tusschen de tirailleurs gebracht. Te voren was de afdeeling zoo dicht mogelijk achter de linie in eene gedekte stelling opgereden.

Nadat ten slotte in stap en in draf gedefileerd was, betuigde de Generaal zijne tevredenheid over wat hij gezien had. Zelf buitengewoon vlot en mobiel, eischte hij ook van zijne minderen en den troep handelen en vlotheid. Terwijl het over elven was, toen dit gedeelte van de inspectie afliep, bepaalde de Generaal, dat hij om half drie inspectie zou houden in de kazerne, o.a. over het rijden en het theoretisch ondericht.

De machinegeweer-afdeeling zag er keurig uit. De bewegingen en opmarschen werden bijzonder goed uitgevoerd. De verschillende handelingen, van af den opmarsch, toldat in de gevechtsstelling de eerste rij schoten viel, hadden zeker en vlug plaats. Door steeds weer herhaald en grondig oefenen onder afwisselende omstandigheden kon eene dergelijke geoefendheid niet uitblijven.

De machinegeweer-afdeeling dus gebruikt, maakt den indruk een verschrikkelijk wapen te vormen; optredende, waar men haar niet verwacht, in een oogwenk haar bloedig werk ¹⁾ verrichtend, is zij verdwenen, voordat tegenmaatregelen op het — goed opgesteld — nagenoeg onzichtbare lichaam uitwerking hebben gehad.

Van bedomptheid en starheid in optreden, zoo dikwerf als de onvermijdelijke gevolgen eener straffe discipline aangehaald, geen sprake. Geheel anders als enkele beoordeelaars van het leger van den nabuur beweren, ademde hier alles frischheid en Tüchtigkeit en kwamen Arbeitsfreude en zelfstandig handelen, ook van den laagste, tot uiting.

's-Gravenhage, 1906.

J. J. G. VAN VOORST TOT VOORST.
Eerste-Luitenant der Infanterie.

---

¹⁾ In einem Hohlwege bei Örr tai tsy hatten japanische Maschinengewehre dem Durchbruchversuch der Russen ein Ziel gesetzt. Der etwa 10 M. breite und 3 M. tiefe Hohlweg war auf eine längere Strecke buchstäblich bis zum Rande mit Toten gefüllt, die dort in schauerlichem Durcheinander mit Pferden und Geschützen lagen. Mitten aus dem Leichenhaufen ragte, durch den Druck der Pferdeleiber emporgedrängt, ein toter russischer Artillerist aufrecht hervor. . . . . Ein russischer Protzkasten, von zahllosen Maschinengewehrgeschossen durchlöchert, war explodiert und hatte Menschen und Pferde in weitem Umkreise schwarz verbrannt. (BRONSART VON SCHELLENDORFF. Sechs Monate beim Japanischen Feldheer. blz. 256.)

Nogmaals BURKA.

In de Juni-aflevering, 1906, van dit Tijdschrift komt op blz. 482 wederom eene warme aanbeveling voor van de geschriften van BURKA.

Aangezien mij slechts één geschrift van BURKA, bekend was — n.l. het artikel, door LANSIER in Augustus 1902 in den Spectator vertaald —, besloot ik ook kennis te nemen van zijne andere geschriften, niettegenstaande het bovenbedoelde mij alles behalve geschikt voorkwam en voorkomt, om aan ons, Nederlandsche cavaleristen, ten voorbeeld te strekken. Het antwoord van den boekhandel te Weenen stelde mij zeer te leur. BURKA heeft nooit iets anders het licht doen zien dan bovenbedoeld manuscript. Een „Cavaleriedienst te velde” van zijne hand schijnt dan ook niet te bestaan.

De hooggeachte Schrijver van het Juni-artikel houde mij ten goede, dat ik nu nog eens — niettegenstaande zijne warme aanbeveling — het BURKA-voorbeeld ga aanvullen. Ik deed dit reeds in de Mei-aflevering, 1904, van dit Tijdschrift. LANSIER antwoordde in Juli, waarop ik in December '04 een wederantwoord gaf en nu nog eens val ik het aan, in de overtuiging dat het — moge het al op den duur in het buitenland voldoen, wat ik betwijfel — voor *onze* toestanden niet passend is.

Om niet te uitvoerig te worden wil ik nu nog eens puntsgewijze de vele ernstige fouten van het BURKA-voorbeeld aantoonen. Voor de nadere toelichting verwijs ik naar mijne beide artikelen van Mei en December 1904.

- 1°. BURKA heeft niet aan zijne opdracht voldaan, doordien:
- 2°. Geen enkel gewichtig bericht den Bevelhebber bereikte.
- 3°. Indien het quasi-gewichtige bericht (van de vijandelijke brigade), dat op een hoop steenen strandt, wèl ware aangekomen, zou het toch zonder waarde zijn geweest, omdat het *onbetrouwbaar* was. Het berustte gedeeltelijk op de niet gecontroleerde waarneming van een enkel korporaal en voor het overige op mededeelingen (evenmin gecontroleerd) van burgers in vijandelijk land — zonder behoorlijk verband.
- 4°. BURKA doet geen moeite om voeling te verkrijgen met de bij geruchte gesignaleerde brigade, maar:
- 5°. Vervolgt een *nevendoel*, in de opdracht in de *tweede* plaats ge-

noemd, n.l. de vernieling van de spoorlijn. Deze vernieling heeft plaats op eene wijze, in strijd met de werkelijkheid.

6°. Hij *overvall* *étappe-commando's*, die natuurlijk door de ontplofingen zouden zijn gewaarschuwd.

7°. Hij doorbreekt eene vijandelijke *infanterievoorpostenopstelling*, terwijl er nota bene een vrije weg langs loopt. Dit is hem bekend, want hij zendt eene *patrouille* langs dien weg, die dus ongehinderd in 's vijands rug kan komen.

In de middeleeuwen en misschien nog in de dagen van Fontenoy moge men eene dergelijke oorlogshandeling *subliem* gevonden hebben, *ik* noem eene dergelijke handelwijze *onverstandig*. Elke droppel bloed, die hier noodeloos door BURKA'S toedoen zou zijn gestort, vormt eene aanklacht tegen hem als aanvoerder. Zoo'n handelwijze is eene misdaad tegen over zijn eigen troep. Ware het doel niet anders te bereiken geweest, dan moest het worden gewaagd, maar nu ontbrak *alle beleid*.

8°. Nog niet tevreden met dit heldenfeit attakeert hij in pelotons-colonne op eene stad door een bataljon infanterie bezet. DON QUICHOTTE! Hier zou het eskadron totaal vernietigd zijn.

In ernst, zijn dit nu handelingen, die getuigen van een *frisschen ruitergeest*?

Als een piepjong luitenant dergelijke „prouesses” uithaalt, kan men er schouderophalend om glimlachen en denken: „de vlotheid is er gelukkig, het beleid zal met de jaren wel komen”.

Maar als een ritmeester zoo roekeloos met zijn troep omspringt, als iemand, die een vrij gewichtig commando draagt, zoo weinig begrip blijkt te hebben van tactiek, wat daarvan te denken?

Waarlijk, wij hebben in Nederland te weinig cavalerie om dergelijk roekeloos gebruik — beter misbruik — als voorbeeld te aanvaarden en wij cavaleristen hebben te veel tactischen zin om dezen slechten „Wiener Kuchen” als zoetekoek op te eten.

Over deze 8 kapitale fouten is geen discussie mogelijk, zij spreken voor zichzelf, er is *niets* voor, maar *alles* tegen te zeggen.

De Kolonel DE BAS schrijft (blz. 483): „Ook onze huzaartjes, evenmin als Duitschers of Franschen, mogen geenszins schromen om zich „zoo noodig”, zwaarmoedige beschouwingen, scherpe lansen of nog meer te duchten, machinale snelvuurwapenen ten spijte, *met de sabel in de vuist* de vereischte berichten te verschaffen. „Zoo noodig”.

Hoe weinig handelt BURKA in overeenstemming met dezen juisten stelregel.

Over den onnoodigen aanval op het vijandelijk eskadron kan men nog in discussie treden. Daar is ten minste nog *iets* voor te zeggen; niettemin blijf ik dien aanval veroordeelen.

Of er dan in het BURKA-geschrift naar mijne meening niets goeds is? Zeer zeker wél. In de eerste plaats zijn de vele fouten zeer sprekend, zoodat men in negatieven zin er veel leering uit trekken kan.

In de tweede plaats hebben wij de „boogsgewijze patrouilles”, volgens LANSIER het „ei van Columbus” der opheldering.

Terloops zij opgemerkt, dat dit ei niet alleen aan de oevers van den Donau is gelegd, maar ook op nationalen bodem aan de oevers van den IJsel, en wel reeds bij de cavaleriemanoevres van 1894! Den dag van den overtocht der rivier is er door een eskadron met boogsgewijze patrouilles gewerkt, echter gecommandeerd door officieren en onderofficieren (en niet door korporaals), patrouilles, die verband hielden door het tempo. Maar de IJsel-hen verzuimde luide te kakelen, waarschijnlijk, omdat zij het ei te eenvoudig vond, en naar mijne meening zeer te recht.

De zaak is te eenvoudig, om de natuurlijke reden, dat er geen *stelsel* van ophelderen *kan* bestaan. Voor geen enkele oorlogshandeling bestaat er een stelsel, noch voor aanval, noch voor verdediging, noch voor opheldering, noch voor welke handeling ook. Hij, die daarvoor een stelsel huldigt en aanvaardt, maakt zichzelf tot eene machine. Elk stelsel is dood, reeds dood voor de geboorte.

Ieder geval is verschillend. De chef met zijn *begrip* en vooral met zijn *wil* moet het terrein en de omstandigheden beheerschen. Is er een *wil* en een *begrip*, dan is er geen stelsel noodig, dan vormt de chef zijn eigen stelsel, dat telkenmale verschillend zijn zal. Ontbreken *begrip* en *wil* of één van beide, dan is er geen *chef* en dus geen behoorlijke oorlogshandeling mogelijk.

Elk geval is verschillend. Gaat er nu eene patrouille van een korporaal met 3 paarden, zoo straks gaat er eene met een officier en 20 paarden en later wellicht van 2 officieren en 10 paarden. Maakt deze patrouille een boog van 3 KM., gene maakt een weg van 25 KM., terwijl eene andere patrouille eene speciale opdracht geheel los van het eskadron krijgt. Rijdt deze patrouille een tempo 10 op 10, gene rijdt 20 op 10 of 10 op 20; legt het eskadron *heden* 50 KM. af, *morgen* doet het 100 KM. en meer, en laat een aantal paarden dood aan den weg (in oorlogstijd als het moet); wijkt het eskadron *heden* uit voor een vijandelijk peloton, *morgen* attakeert het een geheel regiment (als het moet).

Maar men zal zeggen: hoe moet men het dan aan de jongeren leeren, daartoe is toch een basis, een stelsel noodig! Neen, daarvoor is geen stelsel noodig. Men leert het den jongeren door veel verschillende gevallen op de kaart en in het terrein uit te werken en het „waarom” te bespreken.

Elk stelsel geeft aanleiding tot peuterwerk en zeer zeker is dit BURKA-voorbeeld peuterwerk met zijne vele kleine patrouilles, gecommandeerd voor het meerendeel door korporaals (in den regel onbevoegden), zonder kracht of macht. Bij BURKA klopt alles als eene bus — op papier. Maar er worden geene patrouilles „gejaagd”; er wordt niet met scherp geschoten en na de charge vervolgen beide partijen hun weg, alsof er niets ware voorgevallen!

„Im Kriege ist alles einfach, aber das Einfache ist schwer.“

Voor den krijg is dit peuterwerk van patrouilles veel te ingewikkeld, en de patrouilles zijn over het algemeen te zwak om voldoende offensief vermogen te bezitten.

Zeer te recht wijst LANSIER in zijne „Beschouwingen” op de wenschelijkheid om de patrouilles ook eenige gevechtskracht aan sabels te geven; hij haalt daartoe tal van voorbeelden aan uit den oorlog van 1870, waarbij de sterkte varieert van 15 tot 30 paarden. Bij de boogsgewijze patrouilles komt mij eene sterkte van 7 à 8 paarden, als minimum, noodig voor, terwijl als regel officieren en onderofficieren als patrouillecommandanten moeten optreden.

LANSIER betoogt, dat er geen ander middel is om aan eene „zone-puzzle-opdracht” te voldoen, dan de BURKA-methode, n.l. de boogsgewijze patrouillegang.

Toegegeven, met dien verstande, dat ik dien patrouillegang, zooals boven bleek, eenigszins anders opvat.

Maar nu vraag ik: Is het rationeel, dat wij aan een minder juist gebruik van ons Wapen te gemoet komen door het invoeren van een uitheemsch-gebrekkelig, en voor onze toestanden niet passend, ophelderingstelsel?

Is het dan niet beter om op de kern van de zaak in te gaan en luide te verkondigen, dat de „zone-puzzle-opdracht” niet goed is? Is het dan niet beter, dat wij, cavaleristen, telkens en telkens opnieuw er op wijzen, dat men in plaats van die vage „strook-opdrachten” meer positieve in de plaats dient te stellen?

Ik geloof niet, dat er omtrent de beantwoording dezer vragen veel verschil van gevoelen zal bestaan.

Er zijn altijd aanknoopingspunten aan vroegere toestanden, die den Bevelhebber in staat stellen zich een denkbeeld omtrent den toestand te vormen, waarop hij dan, in verband met de kaart, in-groote trekken zijn plannen moet baseeren. De cavalerie moet dan worden gebruikt om den toestand, zooals de Bevelhebber zich dezen indenkt, te verifiëren. De inkomende berichten dienen dan om de oorspronkelijke plannen zoo noodig in détail te wijzigen of aan te vullen. Maar het hoofdplan moet in groote trekken aanwezig zijn, vóór de cavalerie wordt uitgezonden, want juist de wijze van gebruik der cavalerie moet van dit plan een gevolg zijn.

Wil de Bevelhebber eerst volledige gegevens van de ruitery hebben om zijn plan te ontwerpen, dan geeft hij het heft uit handen en zal steeds te laat komen; dan wordt hij feitelijk afhankelijk van zijne cavalerie, in plaats dat deze afhankelijk is van hem, dan geeft hij het initiatief uit handen en stelt zich vrijwillig onder den wil van zijn tegenstander.

Eene zone-puzzle-opdracht is *nooit* noodig, eene positieve opdracht is *altijd* mogelijk.

Voor eene „strook-opdracht”, als volgt: „De cavalerie verkent in eene

strook ten N. begrensd door . . . . en ten Z. door . . . . tot in de lijn A-B", kome in de plaats de volgende opdracht: „De cavalerie tracht vast te stellen (c.q. „stelt vast") of op de wegen van A naar B, van C naar D, van E naar F vijandelijke troepenbewegingen plaats hebben. Of de dorpen G, H en I al dan niet zijn bezet, of de brugzen K en L intact en al dan niet bezet zijn (eventueel of de landweg van M naar N voor alle troepensoorten bruikbaar is). „Uiterlijk ten . . . u. moet ik omtrent den toestand bij G, H en I zijn ingelicht". Als nu nog van te voren de cavaleriecommandant behoorlijk is ingelicht omtrent alles, wat van den vijand bekend is, en ook omtrent de plannen en overwegingen van den Bevelhebber, dan is hij behoorlijk op de hoogte en weet, wát men van hem vergt. Op de positieve vragen zullen positieve antwoorden inkomen. De „zone-puzzle-opdracht" is vaag, men weet nooit, waarop het eigenlijk aankomt, althans waar het zwaartepunt te zoeken is, vandaar dan ook in den regel halve en vage berichten. Trouwens het is van belang voor den Bevelhebber om te weten, waar de vijandelijke hoofdmacht zich bevindt, dus de infanterie en de artillerie en deze kruipt niet door het terrein, maar houdt zich aan de goede verbindingswegen. Het zijn dus de wegen, de terreinafscheidingen, de verplegingscentra, de domineerende stellingen, waaromtrent de Bevelhebber zekerheid moet hebben en waarheen hij dus zijne cavalerie moet dirigeren. Hij moet haar niet gebruiken voor eene klopjacht en dat wordt het min of meer bij eene „strook-opdracht".

Geheel sluit ik mij aan bij de waardeering van den arbeid van LANSIER, als ook van W., en te meer, omdat het nationaal, *oorspronkelijk* werk is.

Wij behoeven nog geen uitheemsch onkruid in te voeren, waar wij zulke goede bloemen op eigen bodem kunnen plukken!

Deventer, Juli '06.

R. VAN OVERVELDT.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

AMERIKA (Vereenigde Staten van Noord-).

M. Woch., N°. 140, geeft enkele bijzonderheden over de nieuwe geweerpatroon; proj.gew. 150 Gr. (70 Gr. lichter dan het oude proj.), tot op 2000 yards eene meer gestrekte baan, tot op 1400 yards een grooter indringingsvermogen en tot op 2000 yards grootere trefkans dan het oude projectiel. Tevens kort bericht over de veldart.

DENEMARKEN.

Oorlogsbegr. '06/07: 11.610.844 Kr. (206.700 Kr. buitengewone uitgaven inbegrepen), d.i. 500.000 Kr. meer dan in '05/06.

Marinebegr. '06/07: 7.299.649 Kr. gew. uitg. en 368.000 Kr. buitengew. uitg., d.i. totaal 266.578 Kr. meer dan in '05/06. (M. Woch., N°. 152.)

DUI TSCHLAND.

Allg. Schw. M. Zt., N°. 46, bericht over oefeningen van reserve-afdn.

De „Mil. Vorlage” 1907 zal o. m. bevatten voorstellen tot eene bespoediging van de omwapening van de art. en inf., waarvoor de Rijksdag 150 mill. Mark, te verdeelen over 6 jaren, heeft toegestaan, bericht N. M. B., N°. 21, waarin nog eenige cijfers betr. de sterkte aan off. en manschappen bij de marine en de indeeling daarvan. N°. 24 bevat de uitkomsten van de dezen zomer gehouden proeven met nieuwe veldkleeding. (Zie ook Schw. A. u. G., Nov.)

Streffl., Dec., bevat een kort bericht over het conserveeren van vleesch; Mitt., H. 12, een uitv. artikel over de zware artillerie en M. Woch., N°. 148, eenige mededeelingen over een nieuw contrôle-richttoestel, uitgev. door v. KROPPF.

Een kort bericht over het nieuwe ontwerp-schietv. cav. van 5 Sept. '06 en vrij uitv. over de nieuwe Dienst- u. Lehrordn. van de op 1 Oct. 1903 te Berlijn-Charlottenburg opgerichte mil. techn. Academie in Int. Rev., Dec. Rev. mil., Nov., geeft een kort bericht over detachering van meerdere officieren in Japan en de Min. besch. van 4 Oct. '06, waarbij bekend wordt gemaakt, dat 16 Juli l.l. een nieuw ontw. rijwielvoorschr. door den Keizer is vastgesteld; 1 Oct. 1909 moet over dit voorschrift rapport worden uitgebracht.

ENGELAND.

Het in 1903 gevormde vrijw. aut.-korps is opgeheven; in de plaats is getreden een uit officieren bestaande leger-reserve van automobilisten (Int. Rev., Dec.). Bij de zware art. zal een 60 P. (27,2 cM.) houwitser worden ingevoerd; bespanning: 8 paarden, schootsverheid 11.900 M. (werkzaam tot op 9100 M.); verder in Schw. A. u. G., Nov., nog eenige mededeelingen over het veldgeschut, ontl. aan D. Off. Blatt.

In Mitt., H. 11, een uitvoerig bericht over de vestingartillerie.

FRANKRIJK.

M. Woch., N°. 143, geeft een kort bericht over een afstandsrit, gereden door het 4e Regt. Dragoniers te Chambéry; N°. 144 een bericht over bevordering van officieren; op de volgende leeftijden (ongeveer) bestaat kans op bevordering:

Luit.	33 j.,	Lt.-Kol.	54 j.,	} bij hooge uitzondering zeer } veel jongere;
Kapt ⁿ .	43 „	Kolonel	56 „	
Majoor	51 „	Brig.-Gen.	58 „	

in N°. 149 het oordeel van Gen. DE NEGRIER over de vermindering der cavalerie; en in N°. 151 de meded., dat PICQUART den oefentijd van de reservisten gesteld heeft op 3 weken (1^e opr.) en 2 weken (2^e opr.).

Jahr. A. u. M., Dec., geeft een uitvoerig bericht over de 15,5 cM. RIMAILHO-houwitser (zie ook Mitt., H. 12, en Streffl., Dec., waarin tevens een uitv. bericht over de vermeerdering van het aantal stukken der veldbatterijen); verder eenige bijz. over de oorlogsbeogr., de recruiteering '06 en over het deelnemen van de div. en korps-art. aan de herfst-manoeuvres.

N. M. B., N°. 22, bericht over de oorlogs- en vredesorganisatie van de spoorwegtroepen; verder een waar, doch niet zeer gunstig oordeel van een Belg. officier over de Fransche manoeuvres.

Ten slotte een vrij uitv. bericht over het vlootbouwprogramma in Int. Rev., Dec., en een artikel over de richting van de vestingart. in Mitt., H. 11.

ITALIË.

Een uitv. artikel over de schietvoorschr^m. der veldart. van 3 Mei '04 in Mitt., H. 12, en in Streffl., Dec., een kort bericht over de bewapening der veldart. Jahr. A. u. M., Dec., geeft een vrij uitv. bericht over de zeer bestreden plannen van den M. v. O. VIGANO ten opzichte van de omwapening der veldartillerie. In N. M. B., N°. 22, nog een bericht, ontleend aan de Kreuz. Ztg., over den toestand van het leger.

JAPAN.

N. M. B., N°. 21, geeft een kort bericht over machinegeweren, ontleend aan het werk van NÖRREGAERD over Port Arthur. Verder in M. Woch., N°. 146, een kort bericht over de invoering (bij de inf.) van den 2-jarigen dienstdienst.

OOSTENRIJK-HONGARIJE.

Jahrb. A. u. M., Dec., bevat een bericht over proeven met eenige 8 cM. veldkan. M/95, 10 cM. veldkan. M/99 en 7 cM. bergkan. M/99. De veld- en bergkan. vertoonen resp. na 2000 en 2020 schoten geen verschil in aanvangssnelheid; een houwtser na 3000 schoten slechts 1,8 M. verschil; een en ander te merkwaardiger, omdat brons in plaats van staal gebruikt wordt. Verder een vrij uitv. bericht over de voorgenomen oprichting van 8 landweertillerie-divⁿ. (Zie hierover ook Int. Rev., Dec., en blz. 422 van 1906.)

Een uitv. bericht, ontl. aan de Köln. Zeit., over de artillerie in Schw. A. u. G., Nov., en in Streffl., Dec., een bericht over de veranderingen van einde Oct. '06 in het kleedingvoorschrift.

PORTUGAL.

Nadat, volgens Min. besl. van 4 Mei 1904, 36 veldbatt. à 4 stukken en 8 caissons, enz. besteld (en voor het grootste gedeelte geleverd) zijn bij SCHNEIDER-CANET te le Creusot, wordt nu bekend gemaakt het rapport van de commissie van proefneming en van de IVe Afd. D. v. O., waarop deze beslissing is gegrond. De commissie bezichtigde kanonnen van VICKERS, EHRHARDT, KRUPP en SCHNEIDER-CANET ter plaatse en bestelde voor verdere proefnemingen een stuk bij KRUPP en een bij SCHNEIDER-CANET. (Jahrb. A. u. M., Dec.)

In Rev. mil. Nov., een uitv. bericht over de reorg. van de regt^s-scholen en van de centrale onderoff.-school; idem over het nieuwe reglement (van 20 Sept. '06) voor de bevordering van manschappen.

RUSLAND.

De Prikaze van 16 Oct. l.l. (O. S.) maakt bekend de op 10 Aug. '06 bevolen bewapening der veldart. met 7,62 cM. snelvuurgeschut M/1902, met panorama-opzet, schilden en gepantserde caissons (M. Woch., N°. 146). Een uitv. artikel over den Gen. Staf in Jahrb. A. u. M., Dec.; idem over electr. mijnontsteking in Mitt., H. 11; en idem over machinegew.-compⁿ. en commando's (zie ook Int. Rev., Dec., waarin nog een bericht over bepalingen betr. kleeding) en over een contrôletoestel bij het vuren der artillerie (met 2 schetsen) in Streffl., Dec.

ZWEDEN.

Jahrb. A. u. M., Dec., geeft eenige bijz. betr. de, ten gevolge van de omwapening met 7,5 cM. „Rohrrüekl.”-kanonnen, plaats gehad hebbende reorganisatie der veldartillerie.

Bij ieder der 6 divⁿ. 1 reg. veldart. in 4 afd. (3 afd. à 3 veldbatt. en 1 afd. van 2 houwtser-batt.); het veldart.-regt. „Wonda” te Christiania, behoorende t. d. 1ste div., heeft, behalve deze 11 battⁿ., nog eene afd. van 3 rijdende battⁿ.; het regt. „Gotland” heeft 4 veldbattⁿ.; het positie-art.-regt. 3 veld- en 6 houwtser-battⁿ.; de vesting- en kust-artillerie bestaat uit 29 compⁿ.

1 veldbattij. = 4 stukken en 6 caissons, inged. in 5 sectⁿ. Bij ieder regiment veldart. behoort eene munitiecolonne-afd., bestaande uit 2 art. en inf. mun.-col^s.

De rijd. afd., toegev. aan de zelfst. cav., heeft 2 bijz. mun.-col^s.

In den loop van 1907 zal de veldart. bewapend zijn met de nieuwe snelv.-kanonnen KRUPP, 7,5 cM., met schilden, de rijd. art. met het 7,5 cM. kanon KRUPP, met spoor, de houw.-battⁿ. met den 15 cM. houw. C/1902 (als de Deutsche zware veldhouwitser).

ZWITSERLAND.

N. M. B., N°. 22, geeft een bericht over de manoeuvres v/h 4e legerkorps in Toggenburg (de oorlog in het gebergte).

Aan M. Woch., N°. 152, ontleenen wij de volgende cijfers over de bergartillerie: 6 battⁿ. à 4 stukken en à 6 munitie- en 4 verplegingscolonnen (het personeel getrokken uit de landweer).

Voor ieder stuk 900 schoten } 144 b/h stuk en i/d mun.-col^s.
 } 642 i/h depotpark.

1 batterij: 1 kapitein, 4 luitenants, 1 dokter, 1 paardenarts, 1 sergt.-maj., 1 fourier (allen bereden), 20 onderoffⁿ. en 165 man; 96 draagdieren.

Munitiecolonne: 3 offⁿ., 145 man, 5 paarden, 94 draagdieren.

Verplegingscolonne: 3 offⁿ., 90 man, 56 draagdieren.

3 batterijen = 1 afd. Commandant: een majoor.

3 mun.-col^s. = 1 parkafd. id. een idem.

Jahrb. A. u. M., Dec., geeft een bericht over vergelijkende proeven met machinegeweren van de firma's: GAGGENAUER WERKE, EHRHARDT en LOEWE & MAUSER; verder bijz. en cijfers betr. proeven ter vervanging van de verouderde 12 cM. positievuurmonden door 12 cM. veldhouwitsers en een 12 cM. belegeringskanon van KRUPP.

ALGEMEEN.

In Streffl., Dec., een kort overzicht van de luchtscheepvaart in Frankrijk en Duitschland en over den vlootbouw in Engeland en Rusland.

In Allg. Autom. Zeit. '06, N°s. 48 en 49, een artikel over automobielen voor het vervoeren van gewonden, enz.

BOEKAANKONDIGING.

Applicatorisch-tactische studiën, door Jhr. G. A. A. ALTING VON GEUSAU, Kapitein bij het Regiment Grenadiers en Jagers. Deel III. 's *Gravenhage*, 1906. BOEKH. v/H. GEBR. BELINFANTE.

Onder verwijzing naar de bespreking van de, in 1904 verschenen, Applicatorisch-tactische studiën van den Kapitein Jhr. ALTING VON GEUSAU, op blz. 1049 van den Jaargang 1904 van dit Tijdschrift, is het ons een genoegen thans de aandacht te kunnen vestigen op het verschijnen van het IIIe deel dezer studiën. De goede naam, welke de voorgaande deelen zich in het leger verworven hebben, maakt elk woord van aanbeveling, om aan den inhoud van het thans verschenen werk de zelfde aandacht te wijden, als aan zijne voorgangers, overbodig.

De invoering van het snelvuur-veldgeschut, de wijziging onzer infanteriereglementen in 1905, de voorgenomen oprichting bij mobilisatie van wielrijdercompagnieën waren voor den S. evenveel aanleidingen om het derde deel, thans op de kaart van Amersfoort, te bewerken, waarbij vooral aan het tactisch gebruik der moderne veldartillerie en ook aan het optreden van wielrijders de aandacht geschonken werd.

Wij twijfelen er niet aan, of dit werk zal een even gunstig onthaal vinden, als zijne voorgangers, en zal ook op zijne beurt krachtig medewerken tot de tactische ontwikkeling onzer officieren.

Inlichtingen voor hen, die zich bij het reservekader der infanterie of der vestingartillerie wenschen te verbinden. Samengesteld onder toezicht van den Hoofdofficier voor het reservekader. 's *Gravenhage* 1906. MOUTON & Co.

Zij, die zich bij het reservekader der infanterie of der vestingartillerie wenschen te verbinden, vinden in dit boekje alle gegevens om zich op de hoogte te stellen van de verplichtingen, welke zij daarbij op zich zullen nemen, en van de rechten, welke aan eene plaatsing bij het reservekader verbonden zijn, benevens eene duidelijke uiteenzetting van de formaliteiten, die vervuld moeten worden om voor eene plaatsing bij het reservekader in aanmerking te komen. De samenstelling, onder toezicht van den hoofdofficier voor het reservekader, waarborgt voor de juistheid der in dit boekje gegeven inlichtingen.

Gebruik van Cavalerie, door W. *Haarlem*, 1906. VINCENT LOOSJES.

Wij vestigen de aandacht op het verschijnen in brochurevorm van deze studie, die in 1905 als artikel in dit Tijdschrift het licht gezien heeft. De gunstige ontvangst, welke aan dit artikel ten deel gevallen

is, wettigt het vertrouwen, dat door deze afzonderlijke uitgave aan veler wensch is te gemoet gekomen.

Die niederländische Armee nebst den Kolonialtruppen und Freiwilligenkorps in ihrer gegenwärtigen Uniformirung. Nach authentischen Quellen bearbeitet, nebst 16 Tafeln Abbildungen in lithographischem Farbendruck gezeichnet von J. HOHMAN. *Leipzig*. MORITZ RUHL.

Hoewel uit den aard der zaak ten onzent geen behoefte zal bestaan aan eene, in Duitschland verschenen, beschrijving en afbeelding der Nederlandsche uniformen, is het ons toch een genoeg de aandacht te kunnen vestigen op deze uitgave, omdat zij zich zoo bijzonder gunstig onderscheidt van de mededeelingen, welke wij gewoon zijn in buiten Nederland verschijnende werken over het Nederlandsche leger te boek gesteld te vinden. Gewoonlijk treffen die mededeelingen ons door hare onjuistheid, dit boekje treft ons juist door de nauwkeurige opgaven, welke daarin voorkomen, door de getrouwe, met zorg afgewerkte voorstelling der verschillende uniformen, welke daarin opgenomen zijn.

De positie van den Indischen officier behoort bij de wet te worden geregeld. Voordracht van den Heer J. J. C. VAN DIJK, 1^e Luitenant der Infanterie, Leeraar aan de K. M. A. te Breda, in de Algemeene Vergadering van 13 October 1906 van de Vereeniging „Moederland en Koloniën”. 's *Gravenhage*, 1906. M. VAN DER BEEK'S Hofboekhandel.

In de Januari-aflevering van den Jaargang 1906 van dit Tijdschrift schreven wij eene aankondiging van de studie: Wettelijke waarborgen voor de positie van den Indischen Officier, door A. J. GOOSSEN, waaraan wij den wensch vastknoopten, dat het krachtig pleidooi, daarin ten gunste van de wettelijke regeling van de positie der Indische officieren geleverd, spoedig het daarvan gewenschte gevolg zou mogen hebben.

Thans, een jaar later, nu deze wensch nog altijd onvervuld is gebleven, heeft zich de Luitenant VAN DIJK voor de belangen van den Indischen officier in het strijdperk begeven, om ook van zijne zijde in een goed gedocumenteerd betoog het noodzakelijke van de wettelijke positie-regeling der Indische officieren aan te toonen. Wij kunnen niet anders doen, dan onzen wensch herhalen, dat aan den tot dusverre bestaanden, voor den Indischen officier onbevredigenden toestand spoedig een einde moge komen.

Der Werdegang des italienischen Heeres, von KARL V. BRUCHHAUSEN, Major a. D. *Berlin*, 1906. RICHARD SCHRÖDER.

Dit werkje is de laatste pennevrucht van wijlen den Majoor VON BRUCHHAUSEN, den bekenden militairen schrijver en medewerker aan

LÖBELL'S „Jahresberichte”, waarin de mededeelingen over het Italiaansche leger steeds van zijne bekwame hand waren. De vorming van dit leger neemt een aanvang na den strijd voor de Italiaansche eenheid; het begin van zijne geschiedenis kan dus op 1859—61 gesteld worden. Daar de kern van de in dezen strijd gebezigde troepen door het Piemontische leger gevormd werd, wordt aan dit leger mede eene korte retrospectieve beschouwing gewijd. De ontwikkeling van het Italiaansche leger, waarbij voornamelijk genoemd moet worden, de leiding, daaraan gegeven door Minister RICOTTI, toen deze van 1870 tot 1876 aan het hoofd van het departement van Oorlog stond, wordt vervolgens kort en duidelijk uiteengezet en daarbij bijzonder in het licht gesteld, hoe men, toen omstreeks 1890 de financiën van den Staat meer en meer in een zorgelijken toestand geraakten, met groot beleid de noodzakelijke besparingen wist door te voeren, zonder de grondslagen van de met zooveel moeite opgebouwde legerorganisatie aan te tasten. De hoofd-etappen in dezen ontwikkelingsgang vormen de militaire wetten van 1871—75, 1882, 1887 en 1897.

Wij kunnen de lezing van dit werkje ten zeerste aanbevelen aan hen, die in beknopten vorm een overzicht van de ontwikkeling van het Italiaansche leger wenschen te verkrijgen.

Tactische handleiding ten behoeve van dienstdoende Luitenants, door A. DUDOK VAN HEEL, 1ste Luit. Reg. Gren. en Jagers. 's *Gravenhage*, 1907. UITGEVERS-MAAT^{IV}. „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG”.

„Eene beknoptere uitgave van het leerboek der tactiek van den Luitenant-Kolonel van den Generalen Staf A. HOOGBOOM, ten bate van dienstdoende luitenants, schijnt ons dringend noodig te zijn”.

Zóó de Samensteller in zijn „Voorwoord” van de Tactische handleiding bovengenoemd; en waar een zoo practisch man, als de Heer A. DUDOK VAN HEEL, ons dit komt verzekeren, gevoelen wij ons ontslagen van den plicht in dit opzicht op nader onderzoek uit te gaan.

Als vaststaande alzoo aannemende, dat eene diergelijke uitgave dringend noodig was, constateeren wij met genoegen, dat in deze behoefte door den samensteller op uitnemende wijze is voorzien.

De met wit doorschoten handleiding is practisch, volledig, uitermate beknopt desondanks en, door den lagen prijs (f 0,50) binnen het bereik van ieder onderofficier.

Compilatiwerk? Goed, maar compileeren en compileeren is twee; belangelooze toewijding is hier de drijfveer geweest; óók zonder het te weten, zouden wij dat bemerkt hebben!

Eenige applicatorisch-tactische voorbeelden — het optrekken eener veldwacht, dekking van een konvooi en wijze van troepenindeeling eener marschcolonne en denkbare opstelling van stelselmatige voorposten, een en ander duidelijk aangegeven op bladen van de onge-

kleurde stafkaart 1 : 50.000 — benevens eenige praktische wenken en tactische gegevens, voor den onderofficier, ja, voor elk aanvoeder, ten allen tijde van het meeste belang, zijn bovendien aan de handleiding toegevoegd. Wij vestigen de aandacht op dit zoo nuttige, handige boekwerk!

B. v. B.

Aide-Mémoire pour les applications de la fortification de campagne par les capitaines commandants du Génie E. TOLLEN et M. CAUWE. Deuxième Édition. Bruxelles, 1906. J. POLLEUNIS.

Een aardig boekje, dat een schat van gegevens bevat, die, hoewel hoofdzakelijk op het Belgische leger en de daarbij behorende organisatie en uitrusting betrekking hebbende, toch ook voor ons wel van belang kunnen worden geacht.

De laatste daarin voorkomende tabel, die niet minder dan 45 bladzijden beslaat, heeft, vooral wat de hoeveelheid verrichte arbeid in één uur betreft, groote waarde. Nagenoeg alle soorten van werkzaamheden, die te velde kunnen voorkomen, worden daarin vermeld, met aanduiding van de sterkte van de werkploegen, van het benodigde gereedschap en van de vereischte materialen, zoomede van enkele verdere nuttige aantekeningen.

Met de wijze, waarop de Schrijvers uit de hoeveelheid arbeid in één uur, die in vier en in tien uren affeiden, kan ik mij echter niet vereenigen. Is het al duidelijk, dat de aard van de werkzaamheden op de vermindering van het in opvolgende uren geleverde werk invloed uitoefent, zoodat deze b.v. bij het uitvoeren van vlechtwerk of timmerwerk minder snel zal toenemen, dan bij het verrichten van graafwerk het geval is, en dus voor alle soorten van werkzaamheden niet de zelfde coëfficiënten mogen worden toegepast zooals de Schrijvers doen, in nog meerdere mate verdient de gevolgde coëfficiëntenreeks afkeuring.

Volgens de Schrijvers toch zou, wanneer door 1 man in 1 uur tijds, $1 M^3$ grond wordt verzet, deze arbeider in het tweede uur $0,5 M^3$ verwerken en deze zelfde hoeveelheid in elk volgend uur, tot het tiende toe, verzetten.

Bestaat tegen de eerste verhouding, n.l. van het eerste tot het tweede uur, geen overwegend bezwaar, tegen de daaropvolgende gelijkheid in de volgende werkuren, is zulks wel degelijk het geval.

In elk volgend uur zal de hoeveelheid verrichte arbeid moeten verminderen en voor grondwerk na het zevende uur wel ongeveer tot nihil zijn gereduceerd. Onnoodig schijnt het dan ook die hoeveelheid na tien achtereenvolgende uren werkens te vermelden. Onpractisch zou het zijn de manschappen zooveel uren achtereen te doen arbeiden.

Ook schijnt bij de gegevens omtrent de zwaardere loopgraven te weinig rekening gehouden te zijn, met den noodzakelijken onderlingen afstand van de werkers.

Mg.

Ter aankondiging ontvangen:

Tactische Handleiding ten behoeve van dienstdoende Luitenants, door A. DUDOK VAN HEEL, 1ste Luit. Reg. Gren. en Jagers. 's-Gravenhage, 1907. UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG”.

Het leven van MICHEL ADRIAANZOOM DE RUYTER, door L. PENNING. Rotterdam. J. M. BREDÉE.

De nieuwe kazerne, beschreven, begroot en op vier platen uitgebeeld, door A. E. REDELÉ, Kapitein der Genie. Utrecht. W. LEYDENROTH.

Mavors, Maandschrift voor officieren van Reserve, Militie en Landweer, onder redactie van D. H. SCHILLING, Reserve-eerste-luitenant der Infanterie. N°. 1. Januari. Rotterdam, 1907. NIJGH & VAN DITMAR.

Een ontwerp voor de samenstelling en bemanning der toekomstige Nederlandsche oorlogsvloot, door J. M. W. KUIJL, Kapitein ter Zee. Helder, 1906. C. DE BOER JR.
